

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

**Α' Γενικού Λυκείου
Α' Επαγγελματικού Λυκείου**

Τόμος 2ος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πρόεδρος: Σωτήριος Γκλαβάς

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Παύλος Φ. Μάραντος

Κώστας Ν. Θεριανός, Δρ. Επιστημών της Αγωγής, Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δρ. Χρήστος Πατσός, Σχολικός Σύμβουλος Κοινωνιολόγων, Συντονιστής Επιτροπής Κρίσης

Αθανάσιος Ανδρέου, Οικονομολόγος, Med Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Διευθυντής 10ου ΓΕΛ Λάρισας

Δρ. Γιώργος Μπίκος, Πολιτικός Επιστήμονας, Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γιώτα Κωνσταντάτου, Φιλολόγος

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Παύλος Φ. Μάραντος - Κώστας Ν. Θεριανός

Σελιδοποίηση: Δώρος Παπαϊωαννίδης, e-mail: info@eikastiko.gr

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΣΧΟΛΕΙΟ 21ου αιώνα)-ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΜΕ ΚΩΔ. ΟΠΣ 295450, των Αξόνων Προτεραιότητας 1, 2 και 3 – ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ του ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ», που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από Εθνικούς Πόρους (ΕΣΠΑ 2007 – 2013).

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Παύλος Φ. Μάραντος

Κώστας Ν. Θεριανός

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Α' ΓΕΛ ΚΑΙ ΕΠΑ.Λ.

Τόμος 2ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ – Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ - ώρες: 6

- 5.1 Ο Δήμος – Η τοπική κοινωνία
- 5.2 Η Περιφέρεια – Η ευρύτερη κοινωνία
- 5.3 Η πολιτεία – Το κράτος
- 5.4 Η συμπολιτεία – Η Ευρωπαϊκή Ένωση
- 5.5 Η συμμετοχή του πολίτη: από τον Δήμο μέχρι την Ευρωπαϊκή Ένωση
- 5.6 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτείας

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να περιγράψουν την εξέλιξη της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα.
- Να απαριθμούν τις περιφέρειες της χώρας.
- Να εξηγούν τη σχέση Δήμου – Περιφέρειας – Πολιτείας.
- Να εξηγούν τη σχέση ελληνικής πολιτείας – Ε.Ε.
- Να συμμετέχουν ως πολίτες στα κοινά του Δήμου και ως ευρωπαίοι πολίτες σε θέματα της Ε.Ε.
- Να εξηγούν τα χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτείας και να γνωρίζουν το περιεχόμενό τους.

Βασική ορολογία

- ανεπτυγμένες πολιτικά κοινωνίες
- γραφειοκρατία
- δημοκρατική λειτουργία
- δημότης
- δημοτικό συμβούλιο
- διεύρυνση της Ε.Ε.
- εμβάθυνση της Ε.Ε.
- Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία
- ιθαγένεια της Ένωσης
- Ευρωπαϊκός Χάρτης Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- κομματικό/πελατειακό σύστημα
- κράτος
- κριτήρια ένταξης
- Περιφέρεια
- πολιτεία
- πολιτική απάθεια
- περιφερειακό συμβούλιο
- ηλεκτρονική διακυβέρνηση
- συγκεντρωτικό κράτος
- Σύνταγμα
- πολιτικός αναλφαβητισμός
- πρόγραμμα Καλλικράτης
- συμμετοχή του πολίτη
- οικονομική Επιτροπή

- **ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**
- **ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ**
- **ΕΛΕΓΧΟΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ**
- **ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗΣ**
- **ΑΝΤΙΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗΣ**
- **ΤΟΠΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ**
- **Α΄ και Β΄ Βαθμός Αυτοδιοίκησης**

5.1 Ο Δήμος – Η τοπική κοινωνία

Κάθε Έλληνας πολίτης είναι δημότης ενός μόνο Δήμου ή μιας μόνο Κοινότητας. Δημότες ενός Δήμου είναι όσοι είναι εγγεγραμμένοι στο δημοτολόγιο.

Το τέκνο που γεννήθηκε όσο διαρκεί ο γάμος των γονέων του είναι δημότης του Δήμου, όπου είναι γραμμένος ο πατέρας ή η μητέρα του. Οι γονείς υποχρεούνται, εντός της προθεσμίας που ορίζει ο νόμος, να προσδιορίσουν με αμετάκλητη δήλωσή τους ενώπιον του ληξιάρχου του τόπου κατάρτισης της σχετικής ληξιαρχικής πράξης τη δημοτικότητά του. Η δήλωση αυτή προσδιορίζει τη δημοτικότητα και των τέκνων που θα γεννηθούν μεταγενέστερα. Αν για οποιονδήποτε λόγο δεν γίνει η παραπάνω δήλωση, το τέκνο αποκτά τη δημοτικότητα του πατέρα.

Όλοι οι δημότες του Δήμου έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν στις δημοτικές εκλογές. Δικαίωμα του εκλέγειν έχουν επίσης οι πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και οι ομογενείς, οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους.

Δήμαρχος μπορεί να εκλεγεί ο δημότης που έχει την ικανότητα να εκλέγει και έχει συμπληρώσει το **21ο έτος** της ηλικίας του κατά την ημέρα της διενέργειας των εκλογών. **Δημοτικός σύμβουλος** μπορεί να εκλεγεί ο δημότης που έχει την ικανότητα να εκλέγει και έχει συμπληρώσει το **18ο έτος** της ηλικίας του κατά την ημέρα διενέργειας των εκλογών.

Δημοτικός σύμβουλος, σύμβουλος της δημοτικής ή τοπικής κοινότητας μπορεί να εκλεγεί και ο πολίτης κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο

ομογενής, σύμφωνα και με τις ειδικότερες διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας.

Στις εκλογές των δημάρχων και των δημοτικών συμβούλων θεωρείται επιτυχών συνδυασμός αυτός που συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία (50% + 1 ψήφο) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων και επιλαχόντες όσοι συνδυασμοί έλαβαν έστω και μία έδρα. Δήμαρχος εκλέγεται ο επικεφαλής του επιτυχόντος συνδυασμού.

Εάν κανένας συνδυασμός δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή ανάμεσα μόνο στους υποψήφιους δημάρχους των δύο συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους. Τα τρία πέμπτα (3/5) των εδρών του δημοτικού συμβουλίου καταλαμβάνει ο επιτυχών συνδυασμός και τα δύο πέμπτα (2/5) οι επιλαχόντες, ανάλογα με τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν.

Ο δήμος διοικείται από το δημοτικό συμβούλιο, την οικονομική επιτροπή, την επιτροπή ποιότητας ζωής, την εκτελεστική επιτροπή και τον δήμαρχο. Το δημοτικό συμβούλιο αποτελείται από δεκατρία (13) μέλη σε Δήμους με πληθυσμό έως δύο χιλιάδες κατοίκους και κλιμακωτά μέχρι σαράντα εννέα (49) μέλη σε Δήμους με πληθυσμό από εκατόν πενήντα χιλιάδες έναν (150.001) και άνω κατοίκους. Ο δήμαρχος προασπίζει τα τοπικά συμφέροντα, κατευθύνει τις δράσεις του Δήμου για την υλοποίηση του σχεδίου ανάπτυξης, διασφαλίζει την ενότητα της τοπικής κοινωνίας.

Αρμοδιότητες Δήμων και Κοινοτήτων

Οι δημοτικές αρχές διευθύνουν και ρυθμίζουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας.

Οι αρμοδιότητες των Δήμων αφορούν, κυρίως, τους τομείς:

α) Ανάπτυξης, με σκοπό την προστασία, αξιοποίηση και εκμετάλλευση των τοπικών φυσικών πόρων και περιοχών. Επίσης, την κατασκευή, συντήρηση και διαχείριση των σχετικών έργων και εγκαταστάσεων.

β) Περιβάλλοντος, με σκοπό την εκπόνηση τοπικών προγραμμάτων για την προστασία και αναβάθμιση του φυσικού, αρχιτεκτονικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

γ) Ποιότητας ζωής και εύρυθμης λειτουργίας των πόλεων και των οικισμών, με σκοπό την εξασφάλιση και διαρκή βελτίωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στις πόλεις και τα χωριά (κατασκευή, συντήρηση και διαχείριση συστημάτων ύδρευσης, έργων ηλεκτροφωτισμού, κοινόχρηστων χώρων, δημιουργία χώρων πρασίνου κτλ.).

δ) Απασχόλησης, κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης, παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού, πολιτικής προστασίας.

Επιπλέον, οι Δήμοι ασκούν, σε τοπικό επίπεδο, κρατικού χαρακτήρα αρμοδιότητες, οι οποίες τους έχουν ανατεθεί για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών, όπως π.χ.:

- Η τήρηση του δημοτολογίου και του μητρώου αρρένων και η έκδοση των σχετικών πιστοποιητικών.
- Η τήρηση των ληξιαρχικών βιβλίων.
- Η τήρηση αρχείων επίσημων εγγράφων και η έκδοση αντιγράφων.
- Η τήρηση των διατάξεων που αφορούν το ωράριο λειτουργίας των καταστημάτων.

Νίκος Χατζηκυριάκος Γκίκας, Παρισινές στέγες, 1952, Εθνική Πινακοθήκη.

Τα Όργανα της δημοτικής κοινότητας είναι:

- α) Το συμβούλιο της δημοτικής κοινότητας.
- β) Ο πρόεδρος του συμβουλίου της δημοτικής κοινότητας.

Όργανα της τοπικής κοινότητας είναι:

- α) Το συμβούλιο της τοπικής κοινότητας.
- β) Ο πρόεδρος του συμβουλίου της τοπικής κοινότητας.
- γ) Ο εκπρόσωπος της τοπικής κοινότητας, προκειμένου για τοπικές κοινότητες μέχρι τριακόσιους (300) κατοίκους.

Ο αριθμός των μελών του συμβουλίου στις δημοτικές και τοπικές κοινότητες κυμαίνεται ανάλογα με τον πληθυσμό τους.

Νέοι θεσμοί στην τοπική αυτοδιοίκηση:

α) Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης

Στους δήμους με πληθυσμό μεγαλύτερο από δέκα χιλιάδες (10.000) κατοίκους συγκροτείται, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, δημοτική επιτροπή διαβούλευσης ως όργανο με συμβουλευτικές αρμοδιότητες. Η διάρκεια της θητείας της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης δεν υπερβαίνει τα δύομιση έτη. Δημοτική επιτροπή διαβούλευσης μπορεί να συγκροτηθεί και σε μικρότερους δήμους, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης αποτελείται από εκπροσώπους των φορέων και δημότες της τοπικής κοινωνίας. Σε ποσοστό ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών εκπροσώπων φορέων ορίζονται επιπλέον μέλη, μετά από κλήρωση, δημότες εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους καθώς και όσοι είναι εγγεγραμμένοι στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους (Άρθρο 76 Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων).

β) Συμπαραστάτης του δημότη και της επιχείρησης

Στους δήμους άνω των είκοσι χιλιάδων (20.000) κατοίκων, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, επιλέγεται πρόσωπο εγνωσμένου κύρους και εμπειρίας, ως συμπαραστάτης του δημότη και της επιχείρησης.

γ) Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών

Σε κάθε δήμο συγκροτείται και λειτουργεί με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, συμβούλιο ένταξης μεταναστών ως συμβουλευτικό όργανο του δήμου για την ενίσχυση της ένταξης των μεταναστών στην τοπική κοινωνία.

δ) Συνέλευση κατοίκων τοπικής κοινότητας

Στις τοπικές κοινότητες, με ευθύνη του εκπροσώπου της τοπικής κοινότητας σε συνεργασία με τον αρμόδιο αντιδήμαρχο, καλούνται οι κάτοικοι και οι φορείς της τοπικής κοινότητας, τουλάχιστον μια φορά κατ' έτος σε συνέλευση, και προτείνουν στα αρμόδια όργανα του δήμου, ανάλογα με τον χαρακτήρα των αναγκών των κατοίκων της τοπικής κοινότητας και τις προτεραιότητες για την τοπική ανάπτυξη, τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει ο δήμος.

Ανδρέας Βουρλούμης, Αθηναϊκά σπίτια και ο Λυκαβηττός, 1952, Εθνική Πινακοθήκη.

5.2 Η Περιφέρεια – Η ευρύτερη κοινωνία

Η χώρα μας αποτελείται από 13 Περιφέρειες. Οι Περιφέρειες σχεδιάζουν, προγραμματίζουν και υλοποιούν πολιτικές σε περιφερειακό επίπεδο στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη και τις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές.

Όργανα της Περιφέρειας είναι ο περιφερειάρχης, οι αντιπεριφερειάρχες, το περιφερειακό συμβούλιο, η οικονομική επιτροπή και η εκτελεστική επιτροπή.

Σε κάθε Περιφέρεια τον περιφερειάρχη επικουρούν αντιπεριφερειάρχες. Ειδικά στις περιφέρειες Βορείου, Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων οι ανωτέρω αντιπεριφερειάρχες εκλέγονται ανά ένα σε κάθε νομό.

Ο περιφερειάρχης, οι αντιπεριφερειάρχες και τα μέλη του περιφερειακού συμβουλίου εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Οι εκλογές γίνονται κάθε πέντε (5) χρόνια, ταυτόχρονα με τις δημοτικές εκλογές, στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές και τους ίδιους αντιπροσώπους της δικαστικής αρχής και εφόρους αντιπροσώπων, αλλά η ψηφοφορία διενεργείται σε διαφορετικές κάλπες. Οι εκλογές διενεργούνται ταυτόχρονα σε ολόκληρη την επικράτεια.

Στις εκλογές των περιφερειάρχων και περιφερειακών συμβούλων θεωρείται επιτυχών ο συνδυασμός αυτός που συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία (50% + 1 ψήφο) του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων και επιλαχόντες συνδυασμοί, όσοι συνδυασμοί έλαβαν έστω και μία έδρα.

Εάν κανένας συνδυασμός δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή ανάμεσα μόνο στους υποψήφιους περιφερειάρχες των δύο συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους.

Τα τρία πέμπτα (3/5) των εδρών του περιφερειακού συμβουλίου καταλαμβάνει ο επιτυχών συνδυασμός και τα δύο πέμπτα (2/5) οι επιλαχόντες, ανάλογα με τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν.

Αγήνωρ Αστεριάδης, Μαρούσι, 1973, Εθνική Πινακοθήκη.

Συνιστώνται οι εξής **13 Περιφέρειες:**

1. Αττική
2. Στερεά Ελλάδα
3. Κεντρική Μακεδονία
4. Κρήτη
5. Ανατολική Μακεδονία και Θράκη
6. Ήπειρος
7. Ιόνια νησιά

8. Βόρειο Αιγαίο
9. Πελοπόννησος
10. Νότιο Αιγαίο
11. Θεσσαλία
12. Δυτική Ελλάδα
13. Δυτική Μακεδονία

Άλλες αρμοδιότητες κρατικού χαρακτήρα των Δήμων, είναι π.χ.:

- Η χορήγηση άδειας πολιτικού γάμου και η τέλεση των γάμων αυτών.
- Η χορήγηση βεβαίωσης μόνιμης κατοικίας.
- Ο έλεγχος τήρησης των διατάξεων που αφορούν τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό και τις οικοδομές που χαρακτηρίζονται επικίνδυνες.

Γενικά για τους Δήμους και τις Περιφέρειες

Οι Δήμοι και οι Περιφέρειες αποτελούν τον πρώτο και δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης και ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας αποτελούν θεμελιώδη θεσμό του δημόσιου βίου των Ελλήνων, όπως αυτός κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα και τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας.

Μεταξύ των δύο βαθμών τοπικής αυτοδιοίκησης δεν υφίστανται σχέσεις ελέγχου και ιεραρχίας, αλλά συνεργασίας και συναλληλίας, οι οποίες αναπτύσσονται βάσει του νόμου, κοινών συμφωνιών, καθώς και με τον συντονισμό κοινών δράσεων.

Οι περιφερειακές και δημοτικές αρχές ασκούν τις αρμοδιότητές τους σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας, της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας. Κατά την άσκησή τους θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη:

α) Οι εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές που σχετίζονται με τις αρμοδιότητές τους.

β) Η ανάγκη συνεργασίας και συντονισμού με άλλες τοπικές ή δημόσιες αρχές και οργανισμούς.

γ) Οι διαθέσιμοι πόροι για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων και η ανάγκη να διασφαλισθεί η επωφελής και αποτελεσματική χρήση τους, καθώς και η ισόρροπη κατανομή τους.

δ) Η ανάγκη οργάνωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η επάρκεια και η ποιότητά τους, η διαφάνεια και η ισονομία, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών.

ε) Η ανάγκη αειφόρου ανάπτυξης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στους Δήμους και τις

Περιφέρειες ασκείται εποπτεία από το κράτος. Η εποπτεία δεν επιτρέπεται να εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, ούτε να θίγει την διοικητική και την οικονομική αυτοτέλειά τους.

Με πρόσφατο νόμο του 2010 καταργήθηκαν οι Νομαρχίες και συνενώθηκαν πολλοί Δήμοι και Κοινότητες. Έτσι, στον νέο χάρτη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που ονομάστηκε «Καλλικράτης» έχει περιοριστεί ο αριθμός των Δήμων σημαντικά, ενώ ταυτόχρονα έχει αυξηθεί η γεωγραφική έκταση όσων προέκυψαν από συνένωση.

Με τον Νόμο 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», συγκροτείται η αυτοδιοίκηση.

(Ο Καλλικράτης ήταν ένας από τους δύο αρχιτέκτονες του Παρθενώνα).

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης διαιρείται σε πέντε διαμερίσματα.

1ο: Μουσείο - Εξάρχεια, Κουκάκι - Μακρυγιάννη, Κολωνάκι, Λυκαβηττός, Ιλίσια, Εμπορ. Τρίγωνο - Πλάκα, Ωδείο, Ακρόπολις

2ο: Παγκράτι, Ζάππειο, Νέος Κόσμος, Γούβα, Δουργούτι, Προφ. Ηλίας

- **3ο: Βοτανικός, Ρουφ, Κάτω Πετράλωνα, Άνω Πετράλωνα**
- **4ο: Νιρβάνα, Σεπόλια, Κολοκυνθού, Κολωνός, Ακαδημία Πλάτωνος**
- **5ο: Προμπονά, Ριζούπολη, Αγ. Ελευθέριος, Πατήσια**
- **6ο: Άνω Κυψέλη, Νέα Κυψέλη, Πλ. Αμερικής, Πλ. Αττικής, ΟΣΕ**
- **7ο: Γηροκομείο, Πολύγωνο, Π. Άρεως – Ευελπίδων, Γκύζη, Γουδή, Κουντουριώτικα**

Ο Δήμος Αθηναίων χωρίζεται σε επτά δημοτικές κοινότητες, πρώην δημοτικά διαμερίσματα:

Η πρώτη περιλαμβάνει το κέντρο των Αθηνών με το λεγόμενο εμπορικό τρίγωνο (Στάδιο - Ομόνοια - Πλάκα). Η δεύτερη περιλαμβάνει τις Ν.Α. συνοικίες, από Νέο Κόσμο μέχρι Στάδιο. Η τρίτη περιλαμβάνει τις Ν.Δ. συνοικίες (Αστεροσκοπείου, Πετραλώνων και Θησείου). Η τέταρτη περιλαμβάνει τις Δ. συνοικίες (Κολωνού, Ακαδημίας Πλάτωνος, Βοτανικού, Προφ. Δανιήλ, Σεπόλια μέχρι Πατήσια). Η πέμπτη περιλαμβάνει τις Β.Δ. συνοικίες μέχρι τον Προμπονά. Η έκτη περιλαμβάνει τις βόρειες κεντρικές συνοικίες (Πατήσια, Κυψέλη). Η έβδομη περιλαμβάνει τις Β.Α. συνοικίες (Αμπελόκηποι, Ερυθρός Σταυρός, Πολύγωνο κτλ.).

5.3 Η πολιτεία – Η πολιτική κοινότητα

Η νεοελληνική πολιτεία συγκροτείται ως πολιτική κοινότητα, ως ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος, μετά την επανάσταση του 1821. Η Α΄ Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων έγινε στο χωριό Πιάδα, κοντά στην αρχαία Επίδαυρο. Εκεί οι 59 αντιπρόσωποι του έθνους, από όλες σχεδόν τις περιοχές, την 1η Ιανουαρίου 1822, διακήρυξαν την πολιτική ύπαρξη και ανεξαρτησία του ελληνικού έθνους.

Στα διακόσια περίπου χρόνια του ελεύθερου πολιτικού βίου, η ελληνική πολιτεία κατόρθωσε πολλά. Σε αυτά τα χρόνια, πορευόμαστε άλλοτε με εξάρσεις και άλλοτε με απογοητεύσεις, έχοντας κάνει μια πορεία θετική και σημαντική.

Η σχέση ανθρώπου και πολιτείας στην πορεία του χρόνου αλλάζει. Ο άνθρωπος υπάρχει στην πολιτεία άλλοτε ως δούλος, άλλοτε ως υπήκοος, άλλοτε ως ελεύθερος, άλλοτε ως πολίτης κτλ. Το ίδιο ισχύει και για το «περιεχόμενο» της πολιτείας, δηλαδή το πολίτευμα. Άλλοτε είναι μοναρχία, άλλοτε ολιγαρχία, άλλοτε δημοκρατία, άλλοτε κοινοβουλευτική δημοκρατία κτλ. Οι άνθρωποι άλλοτε αποδέχονται παθητικά την οποιαδήποτε εξουσία και άλλοτε φτάνουν ως την αξίωση άμεσης συμμετοχής στην άσκησή της. Οι άνθρωποι με την πολιτική τους δράση προσδιορίζουν την πολιτεία. Και είναι ο άνθρωπος που προσδιορίζει το περιεχόμενό της. Δηλαδή, «ο άνθρωπος μετασχηματίζει την πολιτεία. Το αντίθετο, ο μετασχηματισμός του ανθρώπου από την πολιτεία, συνιστά βιασμό, κάτι που έχει χρονικό τέλος». (Δ. Τσάτσος)

Στις αρχές του 21ου αιώνα η ελληνική πολιτεία έχει

βασικά προβλήματα, τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει. Μεταξύ των προβλημάτων είναι π.χ.:

α) Το δημογραφικό. Η μείωση των γεννήσεων τις τελευταίες δεκαετίες έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμού. Η μετανάστευση τροφοδότησε την Ελλάδα με «νέο αίμα». Όμως, η ενσωμάτωση των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία προϋποθέτει την παροχή ευκαιριών από το ελληνικό κράτος για να εργασθούν, να μορφωθούν τα παιδιά τους, να έχουν δυνατότητες κοινωνικής ανόδου κτλ.

β) Η προστασία και ανάπτυξη του ελληνικού πολιτισμού. Η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου του λαού, η διατήρηση της γλώσσας, η ιστορική αυτοσυνειδησία κτλ. είναι απαραίτητα. Ειδικότερα, όσον αφορά τη γλώσσα, αφού «τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου μου» (Λούντβιχ Βιτγκενστάιν), η προστασία της γλώσσας είναι όρος εκ των ων ουκ άνευ για τη συνέχεια του ελληνισμού και του ελληνικού πολιτισμού.

γ) Η ανάπτυξη και μάλιστα η ισόρροπη ανάπτυξη. Η έννοια της ανάπτυξης δεν αναφέρεται μόνο στην οικονομία αλλά σε όλους τους τομείς της κοινωνίας (κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό κτλ.). Ειδικότερα, όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη, η συγκέντρωση του μισού πληθυσμού της χώρας στην πρωτεύουσα, χωρίς άλλο κριτήριο, δε βοηθά στην ανάπτυξη της κοινωνίας και της οικονομίας. Η ερήμωση της υπαίθρου και η υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού στην Αθήνα και σε μερικές άλλες πόλεις δημιουργεί επιπλέον προβλήματα.

δ) Η δημοκρατική λειτουργία των πολιτικών θεσμών (Βουλής, κυβέρνησης, κομμάτων, συνδικάτων,

τοπικής αυτοδιοίκησης κτλ.). Η δυσλειτουργία των πολιτικών θεσμών έχει οδηγήσει και στη δυσλειτουργία του πολιτικού συστήματος. Χρειάζεται διαφάνεια, αξιοκρατία και έλεγχος στη λειτουργία του κράτους και των πολιτικών θεσμών. Απαιτείται η κατάργηση των πελατειακών σχέσεων, ώστε καθένας να αναλαμβάνει δημόσιες θέσεις ανάλογα με τα προσόντα του, αλλά και η καθιέρωση πραγματικού «πόθεν έσχες» (έλεγχος των πηγών και των τρόπων απόκτησης των περιουσιακών στοιχείων) για όλους τους δημόσιους λειτουργούς.

ε) Η βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος. Το δωρεάν και δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να δίνει στους μαθητές γνώσεις με τις οποίες θα μπορούν να κατανοήσουν τη φύση και την κοινωνία. Όπως έλεγε ο Βραζιλιάνος παιδαγωγός Πάουλο Φρέιρε «οι μαθητές δεν αρκεί να μάθουν να διαβάζουν τις λέξεις. Είναι ανάγκη να μάθουν να διαβάζουν τον κόσμο». Αυτό σημαίνει σύνδεση της σχολικής γνώσης με την φυσική και κοινωνική πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να λαμβάνει μέτρα για την άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων των μαθητών, ώστε να έχουν πρόσβαση στη γνώση όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση των γονιών τους.

Η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου. (Συλλογή Λ. Ευταξία, Αθήνα)

«Η συγκρότηση ενός λαού σε πολιτική κοινωνία δεν είναι δεδομένη, δεν είναι κάτι που χαρίζεται αλλά κάτι που δημιουργείται. Μπορούμε απλώς να διαπιστώσουμε ότι, όταν απουσιάζει μια τέτοια δημιουργία, τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης κατάστασης διατηρούνται ή αλλάζουν μόνο μορφή.

[...] Μπορείτε να μου εξηγήσετε εσείς γιατί οι Έλληνες, που σκοτώνονταν εννέα χρόνια για να απελευθερωθούν από τους Τούρκους, θέλησαν αμέσως μετά έναν βασιλιά; Και γιατί, αφού έδιωξαν τον Όθωνα, έφεραν τον Γεώργιο; Και γιατί μετά ζητούσαν 'ελιά, ελιά και Κώτσο βασιλιά'; Σύμφωνα με την παραδοσιακή 'αριστερή' άποψη, όλα αυτά τα επέβαλαν η δεξιά, οι κυρίαρχες τάξεις και η μαύρη αντίδραση. Μπορούμε όμως να πούμε ότι όλα αυτά τα επέβαλαν στον ελληνικό λαό ερήμην του ελληνικού λαού; Μπορούμε να πούμε ότι ο ελληνικός λαός δεν καταλάβαινε τι έκανε; Δεν ήξερε τι ήθελε, τι ψήφιζε, τι ανεχόταν; Σε μια τέτοια περίπτωση αυτός ο λαός θα ήταν ένα νήπιο. Αν όμως είναι νήπιο, τότε ας μη μιλάμε για Δημοκρατία. Αν ο

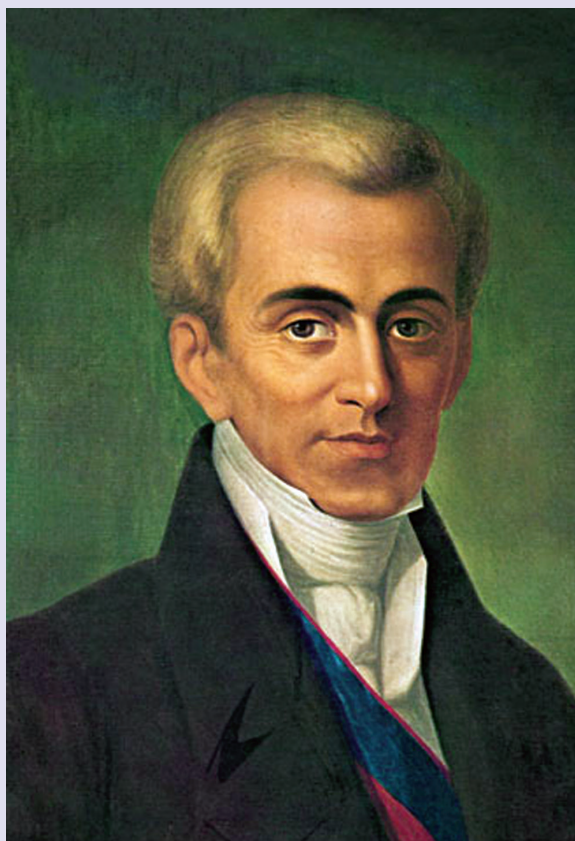
ελληνικός λαός δεν είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, τότε ας του ορίσουμε έναν κηδεμόνα. [...] Εγώ λέω ότι ο ελληνικός λαός –όπως και κάθε λαός– είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς είναι υπεύθυνος και για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα.» (Κορνήλιος Καστοριάδης, απόσπασμα από συνέντευξη, εφ. Ελευθεροτυπία αναδημοσίευση εφ. Το Παρόν, 18.02.2012)

Βικέντιος Λάντσας, Η Ακρόπολη, 1860, Εθνική Πινακοθήκη.

Στην πολιτική κοινωνία «οι κοινωνικές τάξεις παραχωρούν, εντέλει, τη θέση τους στις πολιτικές παρατάξεις. Ο πλήρης πολίτης είναι άρχων ή κυβερνών πολίτης.» (Γεώργιος Δ. Κοντογιώργης, Πολίτης και πόλις, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003)

«Κι αν γίνει δεκτό ότι το Ρωμαϊκό δίκαιο και η χριστιανική θρησκεία στηρίχθηκαν στο ελληνικό πνεύμα, τότε «είτε το συνειδητοποιείτε, είτε όχι, όλοι σας, φίλοι των χωρών της Ευρώπης, γεννηθήκατε στην Ελλάδα. Οι πολιτισμικές και οι άλλες αξίες σας, οι πολιτικοί ακόμα θεσμοί σας είναι ελληνοκεντρικοί.» (Αντώνης Τρίτσης)

Ιωάννης Καποδίστριας (1776-1831)

Πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας. Είχε σημαντική συνεισφορά στη δημιουργία του αποκεντρωμένου συστήματος των καντονιών της Ελβετίας. Γι' αυτό και ο Δήμος της Λωζάνης τον έχει ανακηρύξει «Πρώτο Επίτιμο Δημότη της Πόλης».

5.4 Η συμπολιτεία – Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η «Ευρώπη» με το ελληνικό της όνομα υπάρχει από αρχαιοτάτων χρόνων. Η ιστορική πορεία των λαών της Ευρώπης δεν είναι ειρηνική. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καταβάλλεται προσπάθεια ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας των ευρωπαϊκών κρατών.

Στην πορεία του χρόνου η Ευρώπη ανέπτυξε τον δικό της ξεχωριστό πολιτισμό, τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Αν και υπάρχουν πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στις κοινωνίες, εντούτοις έχουν κοινό πολιτισμικό παρελθόν. Ο σημερινός ευρωπαϊκός πολιτισμός, σε όποιο κράτος και αν αναπτύσσεται, στηρίζεται σε τρία στοιχεία: **στο Ελληνικό Πνεύμα, στο Ρωμαϊκό Δίκαιο, στη Χριστιανική Θρησκεία.**

Γι' αυτό και η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να κατασκευάσει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα που να στηρίζεται στα τρία προαναφερόμενα στοιχεία. Από την αρχή της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπήρξαν τρεις βασικές απόψεις για τη διαμόρφωσή της. Ειδικότερα:

α) Η δημιουργία ομοσπονδίας. Στόχος ήταν η δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής ομοσπονδίας (Ενωμένες Πολιτείες Ευρώπης). Στην περίπτωση αυτή θα υπήρχε ένα κεντρικό ομοσπονδιακό κράτος με ευρείες αρμοδιότητες και επιμέρους ομόσπονδα κράτη. Το ομοσπονδιακό σύστημα θα είχε δύο πλεονεκτήματα: πρώτον, θα εξασφάλιζε ισότιμη συμμετοχή των χωρών. Δεύτερον, θα έδινε τη δυνατότητα σε κάθε χώρα να προχωρήσει με τους δικούς της ρυθμούς στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

β) Η δημιουργία συνομοσπονδίας. Στόχος ήταν η δημιουργία μιας χαλαρής ένωσης κρατών με ελάχιστους περιορισμούς στην εξουσία των κρατών-μελών. Η κοινή δράση θα περιοριζόταν στο επίπεδο της

διακρατικής συνεργασίας. Αυτή ήταν η αντίληψη που προώθησε η Αγγλία.

γ) Η ανοιχτή προσέγγιση. Στόχος όχι άμεσος αλλά μακροπρόθεσμος ήταν η Ευρωπαϊκή ομοσπονδία. Δηλαδή, η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση να γίνει σταδιακά αρχίζοντας από τους τομείς στους οποίους υπάρχουν προϋποθέσεις επιτυχίας. Η παραχώρηση αρμοδιοτήτων από τα κράτη θα παρέμενε «ανοιχτή» και θα προχωρούσε ανάλογα με τις εμπειρίες της Ένωσης. Τελικά, επικράτησε αυτή η τρίτη προσέγγιση. Έτσι, η πορεία προς την «Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία» συνεχίζεται αργά αλλά σταθερά.

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Ε.Ε. αντιμετωπίζει μια ιστορική πρόκληση: την εμβάθυνση και τη διεύρυνση. **Εμβάθυνση** σημαίνει πολιτική ενοποίηση, δημιουργία των Ενωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. **Διεύρυνση** σημαίνει ένταξη νέων χωρών στην Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης, εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές.

Ο καθηγητής Δημήτρης Τσάτσος χρησιμοποίησε τον όρο «Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία». Και σημειώνει ότι ο όρος «Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία» δεν εκτοπίζει τους κατοχυρωμένους όρους «Ευρωπαϊκή Κοινότητα»,

«Ευρωπαϊκή Ένωση» και, επιπλέον, μπορεί να υποδεχτεί την ανένα εξέλιξη της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο όρος προτείνεται για να προσδιορίσει ένα πολιτειολογικό μόρφωμα χωρίς προηγούμενο.

«Η δύναμη της ενότητας από τη μια, που πηγάζει από την πολιτισμική ομοιογένεια, και η δύναμη των εθνικών πολιτισμικών ταυτοτήτων από την άλλη, τελούν μεταξύ τους σε έναν αενάως εξελισσόμενο και διαρκώς μεταβαλλόμενο συσχετισμό.» (Δ. Τσάτσος, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2007)

«Το αρχαίο ελληνικό πνεύμα έδωσε στο νεώτερο δυτικό κόσμο τα αντικειμενικά μέτρα της ομορφιάς και της αλήθειας. Η ρωμαϊκή πολιτειακή παράδοση και νομοθεσία έδωσε την έννοια του οργανωμένου κράτους και το συστηματοποιημένο δίκαιο. Ο Χριστιανισμός έδωσε την αγάπη και την πίστη σαν υποκειμενικές συγκινήσεις και χάρισε γενικότερα στον νεώτερο ευρωπαϊκό άνθρωπο την έντονη υποκειμενική ψυχή. Οι λαοί του Βορρά -προπάντων οι γερμανικοί- έδωσαν το ακμαίο τους αίμα και την παιδική τους φαντασία, που μέσα στα άγρια δάση του Βορρά -στους μαγικούς δρυμούς- είχε ασκηθεί στα πιο παράξενα οράματα.» (Παναγιώτης Κανελλόπουλος, Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος, τόμος Α', εκδόσεις Δ. Γιαλλέλης)

Τα κριτήρια ένταξης κάθε κράτους στην Ε.Ε. είναι:
Πρώτον, να διαθέτει σταθερούς θεσμούς που να εγγυώνται τη δημοκρατία, τον σεβασμό στα δικαιώματα του ανθρώπου, τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων.

Δεύτερον, να έχει καθεστώς ελεύθερης οικονομίας, οικονομίας της αγοράς, καθώς και την ικανότητα να αντιμετωπίζει ανταγωνιστικά τις δυνάμεις της αγοράς, στα πλαίσια της Ε.Ε.

Τρίτον, να έχει την ικανότητα να επωμιστεί τις υποχρεώσεις του κράτους-μέλους.

Η Ε.Ε. συγκροτείται με βάση το παρελθόν (κοινή κληρονομιά) και το μέλλον (κοινές προσδοκίες). Όμως, παρά τις διακηρύξεις ότι η Ε.Ε. θα γίνει χώρος προόδου, ευημερίας και δημοκρατίας, υπάρχουν σοβαρά προβλήματα ανισοτήτων ανάμεσα στα κράτη - μέλη. Για παράδειγμα, πώς θα επιλυθεί το πρόβλημα των ανισοτήτων ανάμεσα στις χώρες του Βορρά (Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο κτλ.) και του Νότου (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία κτλ.); Για να είναι η Ε.Ε. ένας χώρος προόδου, ευημερίας και δημοκρατίας, χρειάζεται σεβασμός των ευρωπαϊκών θεσμών και προσπάθεια ώστε οι θεσμοί αυτοί να πραγματώνουν τις ανθρώπινες αξίες υπηρετώντας όλους τους Ευρωπαίους.

Οι αξίες πάνω στην οποίες προσπαθεί να οικοδομηθεί η Ε.Ε. είναι:

α) Η ειρήνη. Μετά τις καταστροφές των δύο παγκοσμίων πολέμων του 20ού αιώνα, η Ευρώπη των πολέμων προσπαθεί να γίνει η Ευρώπη της ειρήνης.

β) Η ενότητα. Η ενότητα των κρατών ως κοινότητα συμφερόντων και οντότητα αντιμετώπισης προβλημάτων. Αν ληφθεί υπόψη ότι τα σημερινά προβλήματα

(π.χ. μόλυνση περιβάλλοντος) έχουν διακρατικό χαρακτήρα κι αν κατανοηθεί η σημασία του αξιώματος «η ισχύς εν τη ενώσει», τότε καταδεικνύεται η αξία της κοινότητας.

γ) Η ισότητα. Η ενότητα ως κοινότητα μπορεί να υπάρξει μόνο εκεί που υπάρχει ισότητα. Ισότητα μεταξύ των κρατών μελών και ισότητα μεταξύ των πολιτών της κοινότητας. Όλοι λοιπόν είναι ίσοι και οι όποιες διαφορές οφείλουν να επιλύονται με βάση την αρχή της ισότητας.

δ) Η αλληλεγγύη. Η συνοχή της ένωσης, η ασφάλεια και η ευημερία των κρατών και των πολιτών, στηρίζονται στην αλληλεγγύη. Χωρίς αλληλεγγύη αργά ή γρήγορα θα αναπτύσσονται διαλυτικές τάσεις σε κάθε είδους ένωση.

ε) Η ελευθερία. Ήδη, εδώ και πολλά χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίχθηκε στην ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων.

Οι σημαίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η «Ευρώπη» είναι για τους Ευρωπαίους η κοινή πατρίδα, η κοινή αξία, που αξίζει να αγωνίζεται γι' αυτή

κάθε Ευρωπαίος. Βέβαια, κάθε κράτος έχει τη δική του ιστορία, πολιτισμό, αξίες, επιδιώξεις κτλ. Όμως, όλα αυτά εδράζονται σε μια κοινή βάση, στην Ευρωπαϊκή ιστορία, πολιτισμό, αξίες, επιδιώξεις κτλ., που δεν αναιρεί τις επιμέρους επιλογές. Δηλαδή, η Ευρώπη έχει ταυτόχρονα μια κοινή πολιτισμική κληρονομιά και μια πολιτισμική πολυμορφία. Πολυμορφία είναι η διαφορετική συνεισφορά κάθε έθνους στην οικοδόμηση του πολιτισμού αυτού.

Η Ευρώπη και ο ταύρος

Σύμφωνα με την αρχαία ελληνική μυθολογία, η Ευρώπη ήταν κόρη του Φοίνικα και της Τηλέφασσας. Σε ορισμένους μύθους αναφέρεται και ως κόρη του Αγήνορα (πατέρα του Φοίνικα). Ο Δίας ερωτεύτηκε την Ευρώπη, μεταμορφώθηκε σε ταύρο και την απήγαγε.

5.5 Η συμμετοχή του πολίτη: από τον Δήμο μέχρι την παγκόσμια κοινότητα

Η συμμετοχή είναι η διαδικασία που παρέχει στους πολίτες την δυνατότητα να επηρεάζουν τη λήψη των δημόσιων αποφάσεων. Οι ρίζες της συμμετοχής βρίσκονται στην αρχαία Ελλάδα. Στην πόλη-κράτος ο πολίτης συμμετέχει στην Εκκλησία του Δήμου, όπου κληρώνονται οι πολίτες στα περισσότερα από τα δημόσια αξιώματα και λαμβάνονται αποφάσεις για τα κοινά, αποφάσεις που αφορούν τις δημόσιες υποθέσεις.

Όπως οι εκλογές, έτσι και η συμμετοχή του πολίτη στα «κοινά» από τον Δήμο μέχρι την παγκόσμια κοινότητα αποτελεί μια πράξη ευθύνης. Ο πολίτης ενδιαφέρεται για το κοινό μέλλον, που είναι και δικό του μέλλον. Και αυτή η «μετοχή» στα κοινά προσφέρει μοναδική χαρά και πληρότητα. Είναι η χαρά της συνεύρεσης και της προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο.

Με τη συμμετοχή στα κοινά αναπτύσσεται ο διάλογος, η συνεργασία, η εμπιστοσύνη, η συναίνεση κτλ. μεταξύ των πολιτών. Επιπλέον, ο πολίτης αναπτύσσει ικανότητες / δυνατότητες διάγνωσης και ιεράρχησης των κοινών αναγκών, αλλά και αξιολόγησης και επίλυσης των κοινών προβλημάτων. Τέλος, αντιλαμβάνεται ότι η συν-ύπαρξη απαιτεί αποφυγή των ακραίων θέσεων.

Η συμμετοχή του πολίτη σε διάφορες τοπικές, πολιτιστικές, συνδικαλιστικές, κομματικές κτλ. ενώσεις δεν χρειάζεται να υπηρετεί τα στενά τοπικά, συνδικαλιστικά, κομματικά κτλ. συμφέροντα και να εμποδίζει την πρόοδο και το γενικό συμφέρον. Η συμμετοχή του πολίτη έχει νόημα όταν συνδυάζει αρμονικά το ατομικό

συμφέρον και το υποτάσσει στο γενικότερο συμφέρον.

Ο πολίτης συμμετέχει:

α) Στον Δήμο. Οι πολίτες του Δήμου εκλέγουν τους δημοτικούς άρχοντες. Συνήθως οι πολίτες έχουν ενδιαφέρον για τον Δήμο, για τις τοπικές υποθέσεις. Οι πολίτες συμμετέχοντας ενεργά γίνονται συμπαράγωγοί της πολιτικής σε διάφορα θέματα, όπως στην κοινωνική πολιτική, στην κατανομή των δημοτικών τελών, στην ανάπτυξη περιοχών κτλ.

β) Στην πολιτεία. Η ελληνική πολιτεία είναι αντιπροσωπευτική δημοκρατία και, όπως ορίζει το Σύνταγμα, «θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία». Αυτό σημαίνει ότι οι έλληνες πολίτες συμμετέχουν:

- Στην εκλογή των βουλευτών.
- Σε δημοψήφισμα για κρίσιμα εθνικά θέματα.

γ) Στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ήδη ο Ευρωπαίος πολίτης απολαμβάνει αρκετά πλεονεκτήματα: περισσότερες επιλογές, ενίσχυση και διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο κτλ. Με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992) ο κάθε πολίτης πλέον δεν είναι μόνο πολίτης του κράτους-μέλους αλλά και πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα αποφασιστικό βήμα για την πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης υπήρξε και η θέσπιση της ιθαγένειας της Ένωσης. Τονίζεται ότι η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

Παρά την ανάγκη και τη χρησιμότητα της συμμετοχής στα κοινά, αρκετοί πολίτες δεν μετέχουν για διάφορους λόγους, όπως:

- Το χάσμα ανάμεσα στα λόγια και στα έργα των πολιτικών.
- Η διαπλοκή και η διαφθορά.
- Η αντικατάσταση της πολιτικής από την επικοινωνία.
- Η έλλειψη ηγεσίας που να εμπνέει τους πολίτες.

Αποτέλεσμα αυτής της πορείας είναι η «**αποχή**» από την πολιτική. Αποχή η οποία εκδηλώνεται είτε ως πολιτική απάθεια, είτε ως πολιτική απέχθεια. Και στις δύο περιπτώσεις ο πολίτης βρίσκεται στη γωνιά. Άλλοι αποφασίζουν γι' αυτόν. Ο πολίτης είναι θεατής των εξελίξεων. Η δημοκρατία της συμμετοχής αντικαταστάθηκε από τη δημοκρατία των θεατών. Επιπλέον, η αποχή από την πολιτική, οδήγησε στον πολιτικό αναλφαβητισμό. Δηλαδή, ο πολίτης δεν έχει τις απαραίτητες κοινωνικές και πολιτικές γνώσεις για να μπορεί να συμμετέχει ουσιαστικά, ελεύθερα και υπεύθυνα στα πολιτικά δρώμενα. Δεν γνωρίζει, δεν κατανοεί, δεν συνειδητοποιεί. Είναι ή νοιώθει ανίκανος να συμμετέχει, από τα πιο μικρά έως τα πιο μεγάλα.

Μια πολιτεία, όταν απέχουν οι πολίτες από τα κοινά, είναι επόμενο να διέρχεται κρίση. Κρίση νομιμοποίησης, η οποία οδηγεί στην ανάγκη και στο αίτημα για τη συμμετοχή του πολίτη. Η πολιτεία πλέον οφείλει να παρέχει πολιτική παιδεία, να εκπαιδεύει τον πολίτη, ώστε να γίνει ικανός να συμμετέχει ελεύθερα και υπεύθυνα στα κοινά.

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Η ανοιχτή πόρτα, Εθνική Πινακοθήκη.

Οι Έλληνες πολίτες ανάλογα με το επάγγελμά τους, τα ενδιαφέροντά τους κτλ. μπορούν να συμμετέχουν σε διάφορες ενώσεις, οργανώσεις, όπως:

- Σε πολιτικά κόμματα.**
- Σε επαγγελματικές/συνδικαλιστικές οργανώσεις.**
- Σε επιστημονικές ενώσεις.**
- Σε πολιτιστικές, αθλητικές, συνεταιριστικές κτλ. ενώσεις.**
- Σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) διαφόρων σκοπών.**

Γενικά, όσο μεγαλύτερη είναι η διάχυση της εξουσίας, δηλαδή όσο περισσότεροι φορείς ασκούν εξουσία, και, επιπλέον, όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή του πολίτη, τόσο πιο διευρυμένη δημοκρατία υπάρχει.

Η συμμετοχή του πολίτη σε κόμματα, ενώσεις και φορείς είναι η βάση της δημοκρατίας. Χωρίς τη συμμετοχή, η δημοκρατία χάνει την ουσία της. Ο πολίτης δεν αρκεί να επικρίνει ή να κατακρίνει τα όσα πράττουν οι εκάστοτε κυβερνώντες. Χρειάζεται ο ίδιος να συμμετέχει στην πολιτική μέσω των φορέων της.

Κωνσταντίνος Παρθένης, Ο Ηρακλής και οι Αμαζόνες, π. 1922, Εθνική Πινακοθήκη.

Πολιτικά αναπτυγμένες κοινωνίες είναι εκείνες που:

- ο λαός εκλέγει τους αντιπροσώπους του,
- όλοι οι πολίτες έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση στη συμμετοχή στα κοινά,
- η διακυβέρνηση και η δημόσια διοίκηση διέπονται από διαφάνεια και αξιοκρατία,
- οι πολιτικοί σέβονται το Σύνταγμα και τους νόμους,
- οι πολιτικοί ασχολούνται με την πολιτική ως δημόσια υπόθεση και όχι για να κερδίσουν προσωπικά οφέλη (πελατειακές σχέσεις, ρουσφέτια κτλ.).

Στις ανεπτυγμένες πολιτικά κοινωνίες υπάρχει μια πολιτική κουλτούρα, στην οποία ο πολίτης συμμετέχει συνειδητά, έστω και αν υπάρχουν μικρά ποσοστά συμμετοχής.

Πολιτικά μη ανεπτυγμένες κοινωνίες είναι εκείνες στις οποίες:

- υπάρχουν εμπόδια στην συμμετοχή των πολιτών στα κοινά,
- το Σύνταγμα και οι νόμοι παραβιάζονται,
- οι πολίτες συμμετέχουν στα κοινά για να κερδίσουν προσωπικά οφέλη.

Στις μη ανεπτυγμένες πολιτικά κοινωνίες, όπου υπάρχουν οι πελατειακές σχέσεις, η υψηλή συμμετοχή δεν αποδεικνύει την ύπαρξη συνειδητοποιημένων πολιτών, αλλά δηλώνει αναγκαστική παρουσία στο κομματικό/πελατειακό σύστημα.

Διεθνής Ημέρα της Δημοκρατίας: 15 Σεπτεμβρίου.

5.6 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτείας

Το κράτος είναι δημιούργημα της κοινωνίας. Ανεξάρτητα από τον τρόπο δημιουργίας του, στην πορεία του χρόνου, πήρε διάφορες μορφές (πόλη-κράτος, αυτοκρατορία, εθνικό κράτος κτλ.).

Η ελληνική πολιτεία (οι όροι κράτος και πολιτεία χρησιμοποιούνται με το ίδιο περιεχόμενο) είναι δημιούργημα της επανάστασης του 1821. Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων υπέρ του σχηματισμού του ελληνικού κράτους (εξάρτηση οικονομική και πολιτική) και ο μετέπειτα αγώνας για εθνική ολοκλήρωση (στρατιωτικοί αγώνες και ευέλικτοι διπλωματικοί χειρισμοί) σημάδεψαν την πορεία του.

Μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι:

α) Συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό. Το ελληνικό κράτος από την ίδρυσή του οργανώθηκε συγκεντρωτικά. Η επιλογή αυτή ήταν επιτακτική, αφού υπήρχε ανάγκη για ένα ισχυρό εθνικό κέντρο. Με την επανάσταση του 1821 μόνο ένα μικρό τμήμα των ελληνικών πληθυσμών απελευθερώθηκε. Το μεγαλύτερο μέρος βρισκόταν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεγονός που ανακινούσε διαρκώς το αίτημα για εθνική ολοκλήρωση. Η συγκεντρωτική διοίκηση και παιδεία πρόσφεραν σημαντικά στον σκοπό αυτό, στη διαμόρφωση δηλαδή της εθνικής ταυτότητας. Όμως, σήμερα το συγκεντρωτικό κράτος έχει γίνει ένα δυσκίνητο γραφειοκρατικό κράτος. Έχει αναπτυχθεί μια γραφειοκρατία, που δρα ανορθολογικά και κοστίζει ακριβά σε χρόνο και χρήμα. Η τεχνολογία (ηλεκτρονικοί υπολογιστές, νέα συστήματα οργάνωσης κτλ.) προσφέρει τις δυνατότητες να περιοριστεί η γραφειοκρατία. Ήδη

με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος.

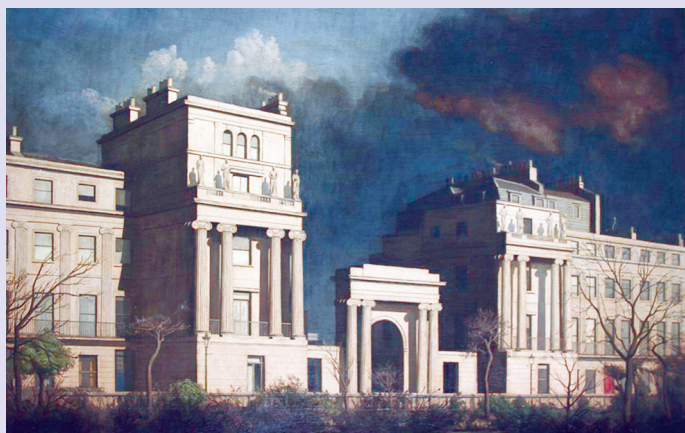
β) Παρεμβατικό και αναποτελεσματικό. Για λόγους ιστορικούς, ήταν επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθεί ένα παρεμβατικό στην οικονομία και την κοινωνία κράτος. Έπρεπε να είναι παρεμβατικό για να σώσει ό,τι μπορούσε να περισωθεί και να δημιουργήσει ό,τι μπορούσε να δημιουργηθεί. Τον 20ό αιώνα, η διεθνής συγκυρία (π.χ. οικονομική κρίση 1929, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος), βοήθησε στην επέκταση του κρατικού παρεμβατισμού. Μετά το 1974 ο κρατικός παρεμβατισμός επεκτείνεται. Στις αρχές του 21ου αιώνα το κράτος παράγει πάνω από το **50%** του **Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.)**. Το κράτος σήμερα είναι ένας μηχανισμός διεύθυνσης και διαχείρισης όχι μόνο της οικονομίας αλλά πολλών δραστηριοτήτων. Δεν υπάρχει τομέας στον οποίο να μην παρεμβαίνει το κράτος.

Η αύξηση του παρεμβατισμού συνεπάγεται αύξηση της γραφειοκρατίας και κατ' επέκταση αύξηση της αναποτελεσματικότητας.

γ) Παραδοσιακό και σύγχρονο. Στο ελληνικό κράτος, από την ίδρυσή του, διαμορφώνονται συμφέροντα και συνήθειες που αντιδρούν στον εκσυγχρονισμό. Ο συγκεντρωτισμός, ο παρεμβατισμός, οι πελατειακές σχέσεις, υπάρχουν από τη γέννηση του ελληνικού κράτους. Το ελληνικό κράτος λειτουργεί άλλοτε με βάση αυτή την παράδοση και άλλοτε με βάση τον εκσυγχρονισμό. Η εξάλειψη των πελατειακών σχέσεων, η συνέχεια των θεσμών, η διαφανής και αξιοκρατική λειτουργία του κράτους, είναι μερικά μέτρα απαραίτητα για τον εκσυγχρονισμό. Πάντως, χρειάζεται να τονιστεί ότι, παρά τις

όποιες καθυστερήσεις, υπάρχουν «νησίδες» εκσυγχρονισμού και πρωτοπορίας σε αρκετούς τομείς, όπως π.χ. στην τέχνη, τη ναυτιλία, τις καινοτόμες επιχειρήσεις κτλ.

δ) Εμπιστοσύνη στην κοινότητα και αντιπαλότητα στο κράτος. Ο Έλληνας αναζητεί τις σχέσεις πρόσωπο με πρόσωπο. Έχει εμπιστοσύνη και στην οικογένεια που στηρίζεται στην αλληλεγγύη, στη συνεργασία, στους ισχυρούς δεσμούς. Αν η κοινότητα είναι χώρος συνεργασίας, το κράτος είναι χώρος σύγκρουσης, γι' αυτό και είναι χώρος αποστροφής. Θεωρείται αντίπαλο, εχθρικό. Η έλλειψη εμπιστοσύνης φαίνεται στις σχέσεις πολίτη-κράτους. Υπάρχει μια αμοιβαία δυσπιστία. Ο πολίτης νοιώθει το κράτος σαν ξένο και εχθρικό, γι' αυτό το αντιμετωπίζει ανάλογα. Επιδιώκει να παίρνει περισσότερα από αυτό και να του δίνει λιγότερα. Αλλά και το κράτος δίνει συχνά την εντύπωση ότι θεωρεί τον πολίτη «υπήκοο», που έχει μόνο υποχρεώσεις και όχι δικαιώματα. Επιδιώκει να εισπράττει περισσότερα από αυτόν και να του παρέχει λιγότερα. Σήμερα, ο πολίτης νοιώθει ένα κενό από την έλλειψη της κοινότητας και από την λειψή λειτουργία του κράτους. Η διάλυση της κοινότητας δεν αναπληρώθηκε από το κράτος.

Νιούτον Άλτζερναν (1880-1968), Cumberland Terrace, Λονδίνο, πριν το 1944, Εθνική Πινακοθήκη.

Εκσυγχρονισμός - πρόοδος:
στην κοινωνία σημαίνει δικαιοσύνη
στην οικονομία σημαίνει ανάπτυξη
στην πολιτική σημαίνει ελευθερία
στον πολιτισμό σημαίνει δημιουργία

Πάντως, οι Έλληνες δρουν συλλογικά, όπου υπάρχει κοινότητα, είτε τοπικής είτε παγκόσμιας κλίμακας. Κοινότητα οραμάτων, αξιών, προσδοκιών. Δεν είναι λοιπόν παράξενο που οι Έλληνες μεγαλουργούν και οι ελληνικές οικουμενικές αξίες πραγματώνονται, είτε σε τοπικό, είτε σε παγκόσμιο επίπεδο. Αντίθετα, στο πλαίσιο της κράτους υπάρχει το απρόσωπο και το άγνωστο. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει δυσκολία δράσης για τον Έλληνα, γιατί ακριβώς αναζητά το πρόσωπο και το όνομα, επιδιώκει την αναγνώριση.

«Η αλλοτρίωση του νεοελληνικού κοινοτισμού γίνεται φανερή στην κοινωνιστική του μετάλλαξη, που τον μετέτρεψε στο αντίθετό του: σε κρατισμό. Ενώ πάντοτε

οι Έλληνες μάχονταν για την αυτοδιοίκησή τους, τώρα τα περιμένουν όλα από το κράτος. Ακόμα και όταν καίγονται τα σπίτια τους. Συγχρόνως όμως είναι βαθύτατα αντικρατιστές και στην πρώτη ευκαιρία ποδοπατούν κάθε έννοια κράτους.» (Θεόδωρος Ζιάκας)

Νίκος Χουλιάρης, Ο ζωγράφος που φεύγει, 1980, Εθνική Πινακοθήκη.

«Από τα μέσα του 20ού αιώνα και μετά στις «δημοκρατικές» κοινωνίες του δυτικού καπιταλισμού η αποχή του απλού πολίτη από την πολιτική αποτελεί μια εξίσου διαδεδομένη συμπεριφορά όσο και οι διάφορες μορφές πολιτικής δράσης [...] Όπως προκύπτει από όλες τις σχετικές έρευνες, η μη συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα αφορά σε ένα πολύ σημαντικό τμήμα του συνολικού πληθυσμού (το ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 30% και 50%). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σε εμπειρική μελέτη η οποία διερευνούσε την πολιτική συμμετοχή των Αμερικανών στα μέσα της δεκαετίας του 1960, ένα τρίτο του πληθυσμού (περίπου το 30%) είχαν χαρακτηριστεί ως πλήρως αμέτοχοι ή «πολιτικά απαθείς» [...] Στις δεκαετίες που μεσολάβησαν από

τότε μέχρι σήμερα, η αποστασιοποίηση των πολιτών από την πολιτική κατέστη ολοένα και πιο έντονη και εκτεταμένη. Το «κόμμα της αποχής» γράφει ο Μπεκ, «είναι σε όλες τις συμμετοχικές δημοκρατίες το μόνο κόμμα που παρουσιάζει σταθερή αύξηση των ποσοστών του.» (Μελίνα Σεραφεινίδου, Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2006)

Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

Α' ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

_____ Δημότης είναι αυτός που είναι γραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους.

_____ Δήμαρχος μπορεί να εκλεγεί όποιος έχει συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας του.

_____ Οι Δήμοι είναι αρμόδιοι για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν το ωράριο λειτουργίας των καταστημάτων.

_____ Το ελληνικό κράτος δεν είναι παρεμβατικό.

_____ Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν όλοι οι Έλληνες πολίτες.

1β. Αρμοδιότητα των Δήμων δεν είναι (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

α. Η τήρηση του δημοτολογίου και του μητρώου αρρένων.

β. Η έκδοση των σχετικών πιστοποιητικών.

γ. Η τήρηση των ληξιαρχικών βιβλίων.

δ. Η τήρηση αρχείων επίσημων εγγράφων.

ε. Η διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος των σχολείων.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

A' στήλη

1. δημιουργία ομοσπονδίας
2. δημιουργία συνομοσπονδίας
3. ανοιχτή προσέγγιση
4. ευρωπαϊκή συμπολιτεία

B' στήλη

- ___ πολιτική ενοποίηση
- ___ ενοποίηση σταδιακά
- ___ χαλαρή ένωση
- ___ ευρωπαϊκή ένωση

2α. Γιατί οι πολίτες στη χώρα μας θεωρούν, πολλές φορές, το κράτος εχθρικό προς αυτούς;

2β. Να αναπτύξετε τρεις βασικές αξίες της Ε.Ε.

B' ΟΜΑΔΑ

1α. Να εξηγήσετε γιατί το δημογραφικό είναι ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας.

1β. Ποια είναι τα κριτήρια ένταξης μιας χώρας στην Ε.Ε.;

2α. Να εξηγήσετε τις δύο προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ε.Ε.: την «εμβάθυνση» και τη «διεύρυνση».

2β. Αναλύστε το «παραδοσιακό και το σύγχρονο» ως ένα από τα χαρακτηριστικά του ελληνικού κράτους.

Επιπλέον:

- Να συζητήσετε για την αποχή, κυρίως των νέων, από την πολιτική.
- Εξηγήστε την έννοια του «πολιτικού αναλφαριθμισμού» και αναφέρατε τους λόγους που κάποιοι πολίτες δεν συμμετέχουν στα κοινά.
- Αναλύστε ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ - ώρες: 5

- 6.1 Κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση
- 6.2 Φορείς κοινωνικοποίησης / πολιτικοποίησης
  - 6.2.1 Η οικογένεια
  - 6.2.2 Το σχολείο – η εκπαίδευση
  - 6.2.3 Οι παρέες συνομηλίκων
  - 6.2.4 Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
  - 6.2.5 Τα πολιτικά κόμματα
  - 6.2.6 Ο θεσμός των Μαθητικών Κοινοτήτων
- 6.3 Ο κοινωνικός έλεγχος

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να εξηγούν ότι η διαδικασία κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης είναι συνεχής και αδιάκοπη.
- Να διακρίνουν τις καλές και κακές επιδράσεις των φορέων κοιν/ποίησης.
- Να υιοθετούν τις αξίες της οικογένειας και της εκπαίδευσης.
- Να διαμορφώνουν δημοκρατική συνείδηση και νοοτροπία συμμετοχής στα κοινά.
- Να εφαρμόζουν τους κανόνες λειτουργίας των Μ.Κ. και να συμμετέχουν σε αυτές.
- Να αντιλαμβάνονται ότι οι Μ.Κ. αποτελούν σχολείο δημοκρατίας.

Βασική ορολογία

- κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση
- φορείς κοινωνικοποίησης
- παρέες συνομηλίκων
- Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
- πολιτικά κόμματα
- Μαθητικές Κοινότητες
- κοινωνικός έλεγχος
- συνοχή της κοινωνίας
- επανακοινωνικοποίηση
- πολιτική κοινωνικοποίηση
- κομματικοποίηση
- αυταρχικό σύστημα
- δημοκρατικό σύστημα
- ιδιότητα του πολίτη
- επίδραση των Μ.Μ.Ε.
- εσωκομματική δημοκρατία
- έλλειμμα πολιτικής παιδείας
- Κανονισμός Μαθητικών Κοινοτήτων
- μαθητεία στη δημοκρατία
- φορείς κοινωνικού ελέγχου
- επιβραβεύσεις και κυρώσεις
- άτυπος κοινωνικός έλεγχος
- τυπικός κοινωνικός έλεγχος
- αυτοέλεγχος

6.1 Κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση

Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Μια διαδικασία εκμάθησης των αξιών και των κανόνων της κοινωνίας.

Κάθε κοινωνία έχει αξίες, κανόνες, αντιλήψεις, προσδοκίες κτλ., τα οποία μαθαίνει και μεταβιβάζει στα μέλη της, μέσω της κοινωνικοποίησης. Έτσι τα άτομα μπορούν να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν στην κοινωνία, αλλά και η κοινωνία μπορεί να διατηρεί τη συνοχή της. Κάθε άτομο μαθαίνει τον τρόπο σκέψης, αίσθησης, συμπεριφοράς και δράσης, δηλαδή μια κοινωνικά επιθυμητή συμπεριφορά, γιατί ακριβώς η κοινωνία αυτό περιμένει από το άτομο, για να το εντάξει στα μέλη της.

Στόχος λοιπόν της κοινωνικοποίησης είναι: η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία και η συνοχή της κοινωνίας.

Η διαδικασία κοινωνικοποίησης αρχίζει από τη γέννηση, και συνεχίζεται σε όλη τη ζωή του ανθρώπου, μέχρι τα βαθειά γεράματα, αφού στην πορεία της ζωής του αναθεωρεί αξίες, στάσεις, ιδέες, συμπεριφορές.

Η κοινωνικοποίηση τροποποιείται στον χώρο και στον χρόνο. Έτσι, αλλιώς κοινωνικοποιεί τα άτομα μια ασιατική κοινωνία και αλλιώς μια ευρωπαϊκή ή η ελληνική. Αλλά και η ελληνική κοινωνία αλλιώς κοινωνικοποιούσε τα άτομα πριν πενήντα χρόνια και αλλιώς σήμερα. Επίσης, η κοινωνικοποίηση διαφοροποιείται ως προς το φύλο (άντρες, γυναίκες). Με διαφορετικά πρότυπα κοινωνικοποιούνται οι άνδρες και με διαφορετικά οι γυναίκες.

Η κοινωνικοποίηση είναι μια πολυδιάστατη και πολύπλοκη διαδικασία, που σημαίνει ότι υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί φορείς κοινωνικοποίησης που μεταβιβάζουν πολλά και διαφορετικά μηνύματα (αξίες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς) στο άτομο. Μερικές φορές τα μηνύματα αυτά συγκρούονται μεταξύ τους και αυτό δημιουργεί μια διλημματική κατάσταση, που εκφράζεται με το ερώτημα «τι να ακολουθήσω;».

Ιδιαίτερα κρίσιμη είναι η κοινωνικοποίηση στην περίοδο της εφηβείας και της ενηλικίωσης. Στην περίοδο αυτή, το άτομο πρέπει να κάνει επιλογές (σπουδές, επάγγελμα, σύντροφος κτλ.) που θα σημαδέψουν το μέλλον του.

Η πολιτική κοινωνικοποίηση είναι μέρος της κοινωνικοποίησης και συντελείται από όλους τους φορείς κοινωνικοποίησης, με τους οποίους το άτομο έρχεται σε επαφή σ' όλη τη διάρκεια της πολιτικής του ζωής.

Τέτοιοι φορείς είναι: η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία, τα Μ.Μ.Ε., τα εργατικά σωματεία, οι επαγγελματικές οργανώσεις, τα πολιτικά κόμματα, καθώς και γεγονότα που συμβαίνουν εντός και εκτός της χώρας, όπως τα κοινωνικά κινήματα, οι μετακινήσεις πληθυσμών, οι πόλεμοι, η εκμετάλλευση, η ανισότητα κτλ. Όλα αυτά –φορείς και γεγονότα– επηρεάζουν την πολιτική συμπεριφορά του ατόμου.

Η πολιτική κοινωνικοποίηση αναφέρεται στη διαμόρφωση γνώμης και στην υιοθέτηση στάσης για την πολιτική, δηλαδή για τους πολιτικούς θεσμούς, την πολιτική εξουσία, τις πολιτικές σχέσεις, τις πολιτικές διαδικασίες, τα πολιτικά γεγονότα.

Η συμμετοχή στα κοινά, το ενδιαφέρον για τις δημόσιες υποθέσεις, η δράση για την πρόοδο της πολιτείας

δείχνει την ποιότητα της πολιτικοποίησης. Μερικά παραδείγματα πολιτικής κοινωνικοποίησης:

- Η γνώμη του πολίτη για τον τρόπο άσκησης της εξουσίας.
- Η στάση του πολίτη στο πολιτικό γίγνεσθαι.
- Η κριτική του πολίτη απέναντι στα πολιτικά κόμματα.
- Η στάση του πολίτη απέναντι στην ανισότητα και εκμετάλλευση.
- Η συμμετοχή του πολίτη στα κοινωνικά κινήματα.
- Η συμμετοχή του πολίτη στο σωματείο του χώρου όπου εργάζεται.

Η πολιτικοποίηση διαφέρει από την κομματικοποίηση, δηλαδή την ένταξη του ατόμου σε ένα κόμμα και τη δράση του υπέρ της πολιτικής και των συμφερόντων ορισμένου κόμματος.

Αντικείμενο της πολιτικοποίησης είναι η μετάδοση γνώσεων, η καλλιέργεια αρχών και αξιών, η υιοθέτηση στάσεων και η δράση για θέματα που αφορούν την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Βέβαια, το περιεχόμενό της μεταβάλλεται στην πορεία του χρόνου. Είναι συνάρτηση των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων, του επικρατούντος κοινωνικο-πολιτικού συστήματος. Έτσι π.χ. ένα αυταρχικό σύστημα μέσω της πολιτικοποίησης επιδιώκει διαφορετικούς στόχους σε σύγκριση με ένα δημοκρατικό σύστημα. Το αυταρχικό σύστημα φοβάται τη συμμετοχή του πολίτη, ενώ το δημοκρατικό σύστημα την επιδιώκει. Και όσον αφορά τη συμμετοχή του πολίτη, η πολιτεία δεν μπορεί να σταθεί χωρίς τη συμμετοχή των πολιτών της.

Ντωμιέ Ονορέ, Η ανατροφή του Αχιλλέα, 1841 - 1843, Εθνική Πινακοθήκη.

«Στις 9 Ιανουαρίου 1800 εμφανίστηκε ένα παράξενο ον μέσα από τα δάση κοντά στο χωριό Σαιν-Σερέν της Νότιας Γαλλίας. Παρ' όλον ότι περπατούσε όρθιο, έμοιαζε πιο πολύ για άγριο ζώο παρά για άνθρωπο, αν και γρήγορα έγινε φανερό πως επρόκειτο για αγόρι δέκα ως δώδεκα χρόνων. Μιλούσε μόνο με γρυλισμούς και παράδοξες κραυγές. Το παιδί δεν είχε προφανώς ιδέα περί ατομικής υγιεινής και ανακουφιζόταν όπου εύρισκε. Το πήγαν στην τοπική αστυνομία και από εκεί σε ένα ορφανοτροφείο. Στην αρχή προσπαθούσε συνέχεια να δραπετεύσει, για να το ξανασυλλάβουν όμως με κάποια δυσκολία. Δεν δεχόταν να φορέσει ρούχα, τα οποία τα ξέσκιζε μόλις του τα φορούσαν.

Δεν παρουσιάστηκαν γονείς για να το αναζητήσουν...»
(A. Giddens, Κοινωνιολογία, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002)

Παράδειγμα διλημματικής κατάστασης: η οικογένεια λέει «διάβασε», ενώ η παρέα λέει «πάμε βόλτα». Το «Άλφα» πολιτικό κόμμα (συνήθως αυτό που κυβερνάει) προβάλλει τη συναίνεση, ενώ το «Βήτα» κόμμα (συνήθως η αντιπολίτευση) προβάλλει τη σύγκρουση. Η εκκλησία διακηρύττει την εγκράτεια και την αλληλεγγύη, ενώ κάποιο Μέσο Μαζικής Επικοινωνίας διακηρύττει την ελευθεριότητα και τον ανταγωνισμό.

Ο Αριστοτέλης, αναφέρει ότι η αγωγή του πολίτη πρέπει να είναι σύμφωνη με το πολίτευμα. Αν λοιπόν ζητούμενο πολίτευμα είναι η δημοκρατία, η αγωγή του πολίτη, πρέπει να είναι δημοκρατική, δηλαδή να μορφώνει ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες. Η πολιτεία έχει υποχρέωση για κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση των νέων μελών της. Τέτοια που να δίνει πολιτισμό, που σημαίνει νόημα ζωής, που σημαίνει μια νέα ιεράρχηση αναγκών, δηλαδή ότι οι ανάγκες για αυτοκίνητο, για χρήματα, για κατανάλωση, για διασκέδαση, για διαρκή αλλαγή του κινητού τηλεφώνου, έπονται των αναγκών για προσωπικές σχέσεις, για κοινωνική αλληλεγγύη, για ελευθερία και ισότητα, για συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα κτλ. Προϋπόθεση για να αλλάξει η οικονομία, η κοινωνία, η πολιτεία είναι η ενεργοποίηση των πολιτών. Όμως, η ενεργοποίηση των πολιτών σημαίνει διαφορετική ιεράρχηση, από την πλευρά τους, των αξιών και των

προτεραιοτήτων της ζωής και της πολιτικής. Τι είναι σημαντικότερο; Η κατανάλωση; Η ισότητα; Η δημοκρατία;

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Γλέντι στο ακρογιάλι, 1931, Εθνική Πινακοθήκη.

Επομένως, η κοινωνικοποίηση χρειάζεται να εντάσσει ομαλά το άτομο στην κοινωνία και να ικανοποιεί τις πραγματικές του ανάγκες. Η πολιτική κοινωνικοποίηση χρειάζεται να είναι τέτοια, ώστε οι νέοι να ξαναβρούν την πολιτική, να νοιώσουν τη χαρά της πολιτικής, να ψηλαφίσουν τον πολιτισμό.

6.2 Φορείς κοινωνικοποίησης πολιτικοποίησης

6.2.1 Η οικογένεια

Η οικογένεια είναι ο πρώτος και ο κυριότερος φορέας-παράγοντας κοινωνικοποίησης. Αν ληφθεί υπόψη ότι η κοινωνικοποίηση αρχίζει από τη γέννηση (ορθότερα πριν από την γέννηση) και ότι τα χρόνια της παιδικής ηλικίας είναι καθοριστικά για την πορεία του ατόμου, τότε, αποδεικνύεται η σημασία της οικογένειας.

Η οικογένεια μαθαίνει στο άτομο τον τρόπο επικοινωνίας (γλώσσα), τις αξίες και τους κανόνες, τα πρότυπα συμπεριφοράς, τους ρόλους, τον τρόπο ένταξης στην κοινωνία. Φροντίζει για την ανατροφή, την εκπαίδευση, την επαγγελματική αποκατάσταση, την συναισθηματική κάλυψη των μελών της κτλ.

Ο τρόπος κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης από την οικογένεια επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως το φύλο (αγόρι, κορίτσι), η περιοχή (αγροτική, αστική), ο πολιτισμός (ευρωπαϊκός, αφρικανικός) κτλ.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η υπερπροστασία των νέων μελών της οικογένειας δεν τα βοηθά να αναπτύξουν προσωπικότητα «ανθεκτική» στις δυσκολίες που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στη ζωή τους.

6.2.2 Το σχολείο – η εκπαίδευση

Μεγάλη σημασία για την κοινωνικοποίηση και την πολιτικοποίηση των ατόμων έχει και το σχολικό περιβάλλον και η σχολική ζωή. Η συνύπαρξη μαθητών από διαφορετικά περιβάλλοντα, οι σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητών, η επιλογή γνωστικών αντικειμένων-

θεμάτων και ο τρόπος ανάλυσής τους, η συνεργασία και η σύγκρουση, οι σχολικές εκδηλώσεις κτλ., διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών.

Το σχολείο προσφέρει οργανωμένη κοινωνικοποίηση. Συνεχίζει να είναι σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης και ειδικότερα πολιτικής κοινωνικοποίησης. Και επειδή **δεν γεννιόμαστε αλλά γινόμαστε πολίτες**, ο ρόλος του στη διαμόρφωση της ιδιότητας του πολίτη είναι σημαντικός.

Πολλές φορές, ανεξάρτητα από τις όποιες επιταγές της πολιτείας για τη διδασκαλία ορισμένου περιεχομένου, σημασία έχει τι συμβαίνει στην πράξη, στην σχολική τάξη.

«Καμμιά φορά κλαίω γιατί με πονάει το να είμαι μοναχικός. Αλήθεια πονάει. Για να είμαι ειλικρινής αυτό που με πονάει πραγματικά είναι το να είμαι εγώ.» (Μάικλ Τζάκσον, Τραγουδιστής) **Μια ομολογία συγκλονιστική!**

Νικόλαος Γύζης, Κούκου, 1882, Εθνική Πινακοθήκη.

Όσα πραγματικά πρέπει να ξέρω, τα έμαθα στο νηπιαγωγείο

«... Όσα πραγματικά πρέπει να ξέρω για το πώς να ζω, τι να κάνω και πώς να είμαι, τα έμαθα στο νηπιαγωγείο. Αυτά είναι τα πράγματα που έμαθα:

- Να μοιράζεσαι τα πάντα.
- Να παίζεις τίμια.
- Να μη χτυπάς τους άλλους.
- Να βάζεις τα πράγματα πάλι εκεί που τα βρήκες.

- Να καθαρίζεις τις τσαπατσουλές σου.
- Να μην παίρνεις τα πράγματα που δεν είναι δικά σου.
- Να λες συγγνώμη, όταν πληγώνεις κάποιον.
- Να πλένεις τα χέρια σου πριν από το φαγητό.
- Να κοκκινίζεις.»

(Απόσπασμα από το βιβλίο του Robert Fulghum, 'Όσα πραγματικά θα έπρεπε να ξέρω τα έμαθα στο Νηπιαγωγείο, εκδ. Λύχνος, Αθήνα 1992)

«Όταν ανοίγει ένα σχολείο κλείνει μια φυλακή.» Β. Ουγκώ

6.2.3 Οι παρέες συνομηλίκων

Από την παιδική ηλικία αρχίζουν οι παρέες συνομηλίκων. Αργότερα στο σχολείο οι παρέες διευρύνονται. Η ίδια θέση (μαθητές), το ίδιο περιβάλλον (σχολείο), οι ίδιες αγωνίες, οι ίδιες προσδοκίες και επιδιώξεις κτλ. οδηγούν σε παρέες, φιλίες κτλ.

Το άτομο δημιουργεί ή εντάσσεται σε ομάδες, επειδή ικανοποιεί διάφορες ανάγκες του, οι οποίες είναι, κυρίως, δύο ειδών: βιολογικές (π.χ. τροφή, κατοικία, ασφάλεια) ή κοινωνικές (π.χ. αγάπη, συνύπαρξη, απόκτηση ταυτότητας). Η ένταξη στη μία ή στην άλλη ομάδα γίνεται σε συνάρτηση με τις αξίες–επιδιώξεις–σκοπούς της ομάδας. Τα παιδιά έχουν διαφορετικές ανάγκες από τους μεγάλους, γι' αυτό και επιλέγουν τις παρέες τους με διαφορετικά κριτήρια από αυτά των μεγάλων. Πάντως, τα παιδιά και οι έφηβοι έχουν έντονη την ανάγκη της αποδοχής και της ένταξης σε κάποια ομάδα, γιατί

η ομάδα προσφέρει ταυτότητα, ασφάλεια, διαφορετικούς στόχους κτλ. Η ένταξη λοιπόν ενός παιδιού ή εφήβου σε κάποια παρέα συνομηλίκων γίνεται για **διάφορους λόγους**, όπως:

- Η καλύτερη ικανοποίηση κάποιων αναγκών του.
- Η ανάγκη για επικοινωνία και συναισθηματική έκφραση.
- Η ανάγκη απόκτησης ταυτότητας.
- Η ψυχαγωγία, η άθληση και οι εκδρομές.
- Η περιέργεια, η παρακίνηση, η καθοδήγηση.

Η επίδραση της παρέας συνομηλίκων δεν πρέπει να υποτιμάται. Οι ομάδες ομηλίκων, οι παρέες, επηρεάζουν σημαντικά τους νέους. Η αποδοχή του εφήβου από τους συνομηλίκους του είναι σημαντική. Γι' αυτό και η συμπεριφορά του νέου, το ντύσιμό του, η μουσική που ακούει κτλ. εναρμονίζονται με τις συνήθειες και τις προτιμήσεις της παρέας στην οποία θέλει να ανήκει. Ο κοινωνιολόγος Πωλ Γουίλις έχει κάνει μια πολύ οξυδερκή μελέτη της επίδρασης που έχει η παρέα στο άτομο. Μελέτησε μια ομάδα αγοριών που δημιουργούσαν, με τη συμπεριφορά τους, προβλήματα στο σχολείο. Ήταν μαθητές με χαμηλή επίδοση, χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το μάθημα. Ο Γουίλις επεσήμανε ότι τις περισσότερες φορές που αυτοί οι μαθητές παραβίαζαν τους καθημερινούς σχολικούς κανόνες, το έκαναν επειδή αυτή η συμπεριφορά «επιβραβευόταν» από την παρέα. Η παρέα, μετά από κάποια τιμωρία (επίπληξη, αποβολή κτλ.), συζητούσε και «επαινούσε» το «ανδραγάθημα» του μέλους της. Η ίδια παρέα αποκαλούσε τους καλούς μαθητές «φυτά». Όμως, όταν ο Γουίλις συζητούσε με

το κάθε μέλος της παρέας χωριστά, συναντούσε έναν εντελώς διαφορετικό άνθρωπο. Έναν άνθρωπο που είχε αγωνία για το μέλλον του, που προβληματιζόταν τι δουλειά θα βρει μετά την αποφοίτησή του από το σχολείο κτλ. Ο ίδιος άνθρωπος, εντός της παρέας, γινόταν εντελώς διαφορετικός προκειμένου να αποσπάσει το θαυμασμό των μελών της.

Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να έχουν στέρεες επιστημονικές γνώσεις, μαθητοκεντρικές και ενεργητικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, θεωρητική και πρακτική γνώση του θέματος, αντικειμενική και αμερόληπτη κρίση.

Μουρίλο, Αγόρια που τρώνε σταφύλι και πεπόνι, Alte Pinakothek, Μόναχο, Γερμανία.

Ένα κρίσιμο ερώτημα είναι, από ποια ηλικία πρέπει να διδάσκεται η «πολιτική παιδεία»; Παλιότερα και σύμφωνα με τη θεωρία των σταδίων του Piaget, παιδιά μέχρι 13 χρονών δυσκολεύονται να κατανοήσουν τα κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Σύμφωνα με νεότερες παιδαγωγικές αντιλήψεις, παιδιά όλων των ηλικιών μπορούν να επέμβουν ενεργητικά και δημιουργικά στη νέα γνώση. Ιδιαίτερη σημασία σ' αυτή τη διαδικασία έχει το πολιτισμικό περιβάλλον του παιδιού.

Υπάρχουν καλές και κακές παρέες. Από την αρχαιότητα είναι γνωστό ότι «ομιλίες κακαί φθείρουσι ήθη χρηστά». Επομένως, οι κακές παρέες μπορούν να συμπαρασύρουν σε ακοινωνικές και αντικοινωνικές συμπεριφορές. Αντικοινωνικές συμπεριφορές για παράδειγμα, όπως η βία κατά συμμαθητών, η γραφή συνθημάτων σε χώρους που απαγορεύεται, η φθορά σε αυτοκίνητα, οι μικροκλοπές κτλ.

6.2.4 Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.) είναι ο γραπτός και ηλεκτρονικός Τύπος. Παίζουν σημαντικό ρόλο στις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς οι άνθρωποι έρχονται διαρκώς σε επαφή μαζί τους. Η εφημερίδα, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, το διαδίκτυο με τις τεράστιες δυνατότητες που έχει ανοίξει στην ενημέρωση, το βίντεο κτλ. είναι κομμάτια της καθημερινότητας κάθε ανθρώπου.

Κάθε Μ.Μ.Ε. έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, έχει και τη δική του δύναμη. Έτσι π.χ. γίνεται λόγος για τη **δύναμη του γραπτού λόγου** (*scripta manet* = τα γραπτά μένουν), για τη **ραδιοφωνική φαντασία** (είναι μοναδική), για τη **δύναμη της εικόνας** (μια εικόνα ίσον χίλιες λέξεις).

Τα Μ.Μ.Ε. προσφέρουν ενημέρωση, γνώση, διασκέδαση κτλ., συνήθως, είκοσι τέσσερις ώρες την ημέρα. Η δύναμη του λόγου και κυρίως της εικόνας ασκούν τεράστια επίδραση. Αυτό αποδεικνύεται και με την επίδραση της διαφήμισης. Η κοινωνία μας έχει χαρακτηριστεί ως «κοινωνία των Μ.Μ.Ε.». Επομένως, η επιρροή τους ως φορέων κοινωνικοποίησης θεωρείται σημαντική, κυρίως στους νέους.

Η επίδραση των Μ.Μ.Ε. εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως:

- Το είδος του μέσου (π.χ. εφημερίδα, τηλεόραση, Η/Υ).
- Το περιεχόμενο του προγράμματος, αφού κάθε μέσο έχει το δικό του πρόγραμμα.
- Τον χρόνο παρακολούθησης (π.χ. μία ώρα την ημέρα).
- Την ηλικία, τη μόρφωση και την συνολική προσωπικότητα του δέκτη.

Είναι γεγονός ότι η επίδραση των Μ.Μ.Ε. είναι μεγαλύτερη στα παιδιά. Από την άλλη μεριά κάθε δέκτης δεν είναι άγραφος πίνακας (tabula rasa) πάνω στον οποίο γράφουν τα μηνύματά τους τα Μέσα. Κάθε δέκτης έχει τις δικές του εμπειρίες, γι' αυτό κάνει τη δική του αποκωδικοποίηση στα μηνύματα των Μέσων. Επιπλέον, λόγω της πληθώρας Μέσων, έχει το δικαίωμα επιλογής. Σε τελική ανάλυση, ο βαθμός επίδρασης των Μ.Μ.Ε. εξαρτάται από τη χρήση τους κι αυτή διαφέρει από άτομο σε άτομο.

6.2.5 Τα πολιτικά κόμματα

Τα πολιτικά κόμματα είναι ενώσεις πολιτών που έχουν ως σκοπό τον επηρεασμό και κυρίως την κατάκτηση της εξουσίας, με απώτερο στόχο να εφαρμόσουν το πρόγραμμά τους. Είναι πολιτικοί θεσμοί απαραίτητοι για τη λειτουργία της δημοκρατίας. Τα κόμματα είναι οι βασικοί θεσμοί του πολιτικού συστήματος. Οι διαφορετικές ιδεολογίες και απόψεις για την οργάνωση της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτείας, έχουν ως όχημα τα κόμματα. Κατά συνέπεια, το αίτημα της κατάργησης των κομμάτων συμπίπτει με την επιδίωξη για κατάργηση της ίδιας της δημοκρατίας.

Οι σύγχρονες δημοκρατίες και τα πολιτικά κόμματα είναι ανάγκη να αναπτύξουν την δημοκρατική πολιτική παιδεία. Χωρίς δημοκρατική πολιτική παιδεία, οι πολίτες πέφτουν θύματα της δημαγωγίας και του φανατισμού. Αναμένουν τους «σωτήρες» που θα τους σώσουν, χωρίς οι ίδιοι να συμμετέχουν στα κοινά. Η δημοκρατική πολιτική παιδεία δίνει στον πολίτη την ικανότητα να κατανοήσει την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα στην οποία ζει.

Επιπλέον, υπάρχουν κόμματα που δεν σέβονται τη δημοκρατία και κάποια που προσπαθούν να την καταργήσουν. Βέβαια μια δημοκρατική κοινωνία μπορεί να είναι ανεκτική και να σέβεται ακόμα και τους εχθρούς της. Ίσως μάλιστα και να είναι αυτό ακριβώς το μεγαλείο της. Το Σύνταγμα, όμως, ορίζει ξεκάθαρα ότι «Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος» (Άρθρο 29 παρ. 1).

Τα πολιτικά κόμματα μπορούν να αποτελέσουν «πολιτικό σχολείο» για τους νέους, δεδομένου ότι η διάπλαση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, δεν είναι μόνον υπόθεση της εκπαίδευσης αλλά και των κομμάτων. Στα κόμματα, οι νέοι μπορούν να μάθουν να συνδιαλέγονται, να συμμετέχουν, να συνυπάρχουν, να συναποφασίζουν.

Παρά τις όποιες αδυναμίες και δυσλειτουργίες τους, τα πολιτικά κόμματα είναι απαραίτητα. Αποτελούν βασικό και απαραίτητο πολιτικό θεσμό της δημοκρατίας. Αποτελούν έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, αφού μέσα από τα κόμματα εκφράζεται η κοινωνία.

Δανιήλ (Παναγόπουλος), Κουτί, 1965, Εθνική Πινακοθήκη.

«Μέσα σε κλουβιά καμωμένα από ιδέες και από πάθη έκλειναν ανέκαθεν τους ανθρώπους εκείνοι που τους κυβερνούν. Σε αυτήν την πραγματικότητα, η σύγχρονη τεχνολογία έχει ανοίξει απέραντες δυνατότητες...» (Ευάγγελος Παπανούτσος)

Είναι βέβαιο ότι «δίχως κόμματα δεν μπορεί να λειτουργήσει η δημοκρατία, αλλά το καπέλωμα από τα κόμματα κάθε κοινωνικής δραστηριότητας (οικονομικής, πολιτισμικής, πολιτικής, αθλητικής κτλ.) είναι ολοκληρωτισμός και τυραννία». (Γιανναράς Χρ.,

Η Ελληνική ετοιμότητα για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση, εκδ. Α.Α. Λιβάνης)

Χαρακτηριστική είναι η φράση: «θα πάω στα κανάλια» που λένε οι πολίτες όταν έχουν κάποιο πρόβλημα. Στην αντίληψή τους, η συλλογική πολιτική δράση έχει αντικαταθεί από την κοινοποίηση του εκάστοτε προβλήματος στα Μ.Μ.Ε.

Αλέκος Φασιανός, Η κόκκινη φιγούρα, Εθνική Πινακοθήκη.

«Ας μην ομιλώμεν κατά των πολιτικών κομμάτων. Να ευχόμεθα όπως τα πολιτικά κόμματα να ευτηχήσουν να ανεύρουν ηγέτας, οι οποίοι γνωρίζουν ότι έρχονται εις την εξουσίαν διά του κόμματός των, αλλά ότι έρχονται εις την εξουσίαν αποφασισμένοι να μην

γίνουν όργανα του κόμματος αυτών, θυσιάζοντας το γενικόν συμφέρον δια το συμφέρον του κόμματός των» (Ελευθέριος Βενιζέλος, βλέπε, Ρωμαίος Γ., άρθρο, Εφ. Το Βήμα, 8 Νοεμβρίου 2009).

Παρά το γεγονός ότι τα πολιτικά κόμματα είναι βασικά στοιχεία του πολιτικού συστήματος, η συμμετοχή των πολιτών σε αυτά είναι μικρή. Πολύ μικρό ποσοστό των πολιτών είναι μέλη κομμάτων και από αυτό ελάχιστο συμμετέχει στις κομματικές διαδικασίες. Μάλιστα, εμφανίζεται και το φαινόμενο ένα μεγάλο ποσοστό από αυτό το μικρό ποσοστό μελών, να γίνονται μέλη όχι επειδή θέλουν να συμμετάσχουν στα κοινά, αλλά επειδή προσδοκούν την εξαργύρωση της συμμετοχής τους (π.χ. καλύτερη θέση στην εργασία τους, συμμετοχή σε συμβούλια, εύρεση εργασίας με γνωριμίες που κάνουν στο πολιτικό κόμμα κτλ.).

6.2.6 Ο θεσμός των Μαθητικών Κοινοτήτων

Το σχολείο, ως ζωντανός οργανισμός, αποτελεί θεσμό που προετοιμάζει τα παιδιά για την ένταξή τους σε μια ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία μετά την αποφοίτησή του από το σχολείο.

Ο Κανονισμός Μαθητικών Κοινοτήτων εξειδικεύει την οργάνωση και λειτουργία των Μαθητικών Κοινοτήτων, καθώς και τη συμμετοχή των μαθητών. Μεταξύ άλλων αναφέρει:

α) Οι μαθητικές κοινότητες (Μ.Κ.), καθαρά παιδαγωγικός θεσμός, που συνδέεται άρρηκτα με την εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελούν τον χώρο για την ανάπτυξη της μαθητικής πρωτοβουλίας μέσα στο σχολείο, αποτελούν κύτταρο δημοκρατικής ζωής, στο πλαίσιο των οποίων, με τον διάλογο και τη συμμετοχή οι μαθητές με πνεύμα συνεργασίας, ασκούνται στη δημοκρατική διαδικασία και στη συμμετοχή τους στα κοινά, μελετώντας και προτείνοντας λύσεις για τα προβλήματα που τους αφορούν.

β) Οι Μ.Κ. αποτελούν τη μαθητική έκφραση στα σχολικά θέματα και πρωτοστατούν στην κατοχύρωση της συνεργασίας καθηγητών-γονέων-μαθητών, για την ανάπτυξη του διαλόγου στη σχολική ζωή και την από κοινού αντιμετώπιση των ζητημάτων που την αφορούν.

γ) Στόχος του Κανονισμού για τις μαθητικές κοινότητες είναι να τις αναδείξει σε δημοκρατικούς θεσμούς, όπου με τη συμμετοχή όλων των μαθητών στις διαδικασίες τους, θα απελευθερώνονται οι δημιουργικές ικανότητες όλων των παιδιών, θα εθίζονται οι μαθητές στη συλλογική ζωή, θα αναπτύσσεται η υπευθυνότητα, θα

κατοχυρώνονται τα δικαιώματα αλλά και θα συνειδητοποιούνται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των μαθητών.

δ) Με τον κανονισμό αυτόν κατοχυρώνεται ο ρόλος των μαθητικών κοινοτήτων και αναπτύσσεται το πλαίσιο της δημοκρατικής ζωής στο σχολείο. Στους μαθητές απομένει να αξιοποιήσουν αυτές τις δυνατότητες, αναπτύσσοντας τις λειτουργίες των μαθητικών κοινοτήτων με τη συμμετοχή όλων των παιδιών στη διαδικασία για λήψη των αποφάσεων με επεξεργασία απόψεων, ώστε οι μαθητές να έχουν γνώμη για τα θέματα που τους αφορούν. Με την υλοποίηση αυτού του κανονισμού και τη μαθητική πρωτοβουλία οι μαθητικές κοινότητες θα αποκτήσουν ουσιαστικό περιεχόμενο και θα συμμετέχουν ενεργά στη ζωή και στη λειτουργία του σχολείου.

Ποιος λοιπόν είναι ο σκοπός των Μ.Κ. από την πλευρά της πολιτικής κοινωνικοποίησης; Σκοπός των Μ.Κ. είναι η μαθητεία στη δημοκρατία, δηλαδή:

- Η ανάπτυξη δημοκρατικής συνείδησης.
- Ο σεβασμός της αξίας και προσωπικότητας κάθε ανθρώπου.
- Η ανάπτυξη ατομικής και κοινωνικής ευθύνης.
- Η ανάπτυξη των ικανοτήτων και δυνατοτήτων του μαθητή.
- Η άσκηση στους κοινωνικούς ρόλους.

Οι Μ.Κ. είναι τόσο απλή και συγχρόνως τόσο δύσκολη υπόθεση. Το τι πραγματικά είναι στην πράξη εξαρτάται από εμάς. Αν επιτυγχάνουν ή όχι τον σκοπό τους εξαρτάται από όλους όσους είναι εντός και εκτός σχολείου, αν πραγματικά θέλουν να ευδοκιμήσουν οι Μ.Κ. και να λειτουργήσουν ως άσκηση στη δημοκρατία.

Το σχολείο μπορεί να είναι και να λειτουργεί ως μια κοινότητα, ως μια πολιτεία. Κάθε τάξη είναι μια χωριστή κοινότητα και ολόκληρο το σχολείο είναι μια πολιτεία. Οι μαθητές να μαθαίνουν να λειτουργούν «πολιτικά», δηλαδή:

- Να θέτουν κανόνες (π.χ. καταστατικό λειτουργίας) και να τους εφαρμόζουν.
- Να εκλέγουν και να εκλέγονται στα διάφορα αξιώματα.
- Να κάνουν διάλογο και να πείθουν, όχι με συνθήματα αλλά με επιχειρήματα.
- Να αναπτύσσουν πολιτικές αρετές (διάλογος, δικαιοσύνη, αλληλεγγύη κτλ.).
- Να βιώνουν τη δημοκρατία, αφού η δημοκρατία είναι τρόπος ζωής.

Η μέχρι σήμερα λειτουργία των Μ.Κ. είναι, σε πολλές περιπτώσεις, τουλάχιστον προβληματική. Παρά το γεγονός ότι Μ.Κ. έχουν παρουσιάσει εξαιρετικά επιτεύγματα και υποδειγματικές εργασίες και δράσεις, η συνολική αποτίμηση του θεσμού είναι ότι δεν λειτουργούν ουσιαστικά. Είναι ανάγκη οι Μ.Κ. να οργανωθούν και να λειτουργήσουν ελεύθερα και ανεξάρτητα, δηλαδή δημοκρατικά. Μάλιστα, δεν είναι απαραίτητη η πλήρης τυποποίηση του θεσμού, γιατί κάθε σχολείο βιώνει τη δική του πραγματικότητα. Όμως, αν και η ύπαρξή τους θεωρείται σημαντική, όλοι οι ενδιαφερόμενοι και εμπλεκόμενοι ούτε εργάζονται ούτε συνεργάζονται πάντοτε για τη δημοκρατική λειτουργία τους.

Για να επιτύχουν οι Μ.Κ. χρειάζεται η πολιτεία και οι εκπαιδευτικοί να πιστεύουν και να υπηρετούν τον θεσμό αλλά και οι ίδιοι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα της λειτουργίας τους.

Συμεών Σαββίδης, Γύρω γύρω όλοι. Εθνική Πινακοθήκη.

Η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή είναι απαραίτητη. Οι διάφορες μορφές οργάνωσης της μαθητικής ζωής αποσκοπούν να βοηθήσουν τους μαθητές:

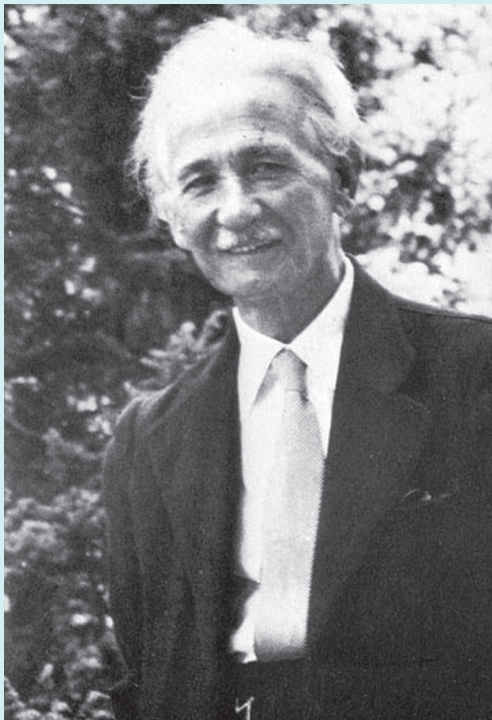
α) Να αποκτήσουν **υπευθυνότητα** και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη.

β) Να συμβάλουν στην ομαλή και γόνιμη **λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας**, ώστε να επιτευχθεί η συστηματική μετάδοση της απαραίτητης και ουσιαστικής γνώσης.

γ) Να διαμορφώσουν **δική τους αντίληψη για τη ζωή** στα πλαίσια της σύνδεσης σχολείου και κοινωνίας, ώστε να έχουν ως νέοι τα απαραίτητα εφόδια για την παραπέρα πορεία και εξέλιξή τους.

«Αν θέλουμε να βρούμε τους λόγους της απαξίωσης του θεσμού των Μ.Κ. πρέπει με θάρρος να δούμε

τις παραλήψεις μας, όλοι εμείς που έχουμε σχέση με την εκπαίδευση... Οι αρμόδιοι για την εκπαίδευση των παιδιών της χώρας στην οποία γεννήθηκε η δημοκρατία να πιστέψουν στην αξία της δημοκρατίας και να τη στηρίξουν με όλες τις ενέργειες και επιλογές τους» (Πειραματικό Ενιαίο Λύκειο Πανεπιστημίου Κρήτης).

Αλέξανδρος Δελμούζος (1880 – 1956). Έλληνας παιδαγωγός. Ο πρώτος που εφάρμοσε συστηματικά το θεσμό των σχολικών κοινοτήτων, ο οποίος ήταν προάγγελος των μαθητικών κοινοτήτων.

Όσοι νομίζουν ότι με τη διακήρυξη συνθημάτων (π.χ. μαθητικός συνδικαλισμός) και με απομιμήσεις (π.χ. μαθητικό κίνημα), «θα μπει ο αέρας της δημοκρατίας στην εκπαίδευση, φοβούμαι πως και την εκπαίδευση έχουν παρανοήσει και τη δημοκρατία» (Ε. Παπανούτσος), Η παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1976)

«Η δημοκρατία, ως τρόπος ζωής, είναι συνδεδεμένη με την ποιότητα της Αγωγής πολίτη. Η αυταρχική αγωγή αναπτύσσει ψυχές σκλάβων και ανταρτών, ενώ η αγωγή για την ελευθερία οδηγεί στη συναίνεση και στην αποδοχή του άλλου.» (Θ. Κουρταλίδης, Μαθητικές κοινότητες και δημοκρατική αγωγή, εκδ. Μήνυμα, Αθήνα 1977)

6.3 Ο κοινωνικός έλεγχος

Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν κοινωνικοί κανόνες που ρυθμίζουν τις ατομικές και συλλογικές συμπεριφορές. Χωρίς πλαίσιο, χωρίς κοινωνικά προσδιορισμένα όρια, εντός των οποίων θα δραστηριοποιούνται και θα συμπεριφέρονται οι άνθρωποι, δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία. Η ύπαρξη της κοινωνίας σημαίνει και ύπαρξη κανόνων.

Οι κοινωνικοί κανόνες ρυθμίζουν και αξιολογούν τις συμπεριφορές των ατόμων, ακόμα και τις πιο προσωπικές, όπως π.χ. ο τρόπος ομιλίας, ντυσίματος, διασκέδασης κτλ. Ορισμένοι κανόνες αφορούν όλα τα μέλη της κοινωνίας, όπως π.χ. ο σεβασμός στην πολιτισμική κληρονομιά, στα εθνικά σύμβολα, τα βασικά θέματα ηθικής συμπεριφοράς κτλ. Κάποιοι κανόνες αφορούν ορισμένα μόνο άτομα ή ομάδες στο πλαίσιο άσκησης του ρόλου τους, όπως ο ρόλος του δημοσίου υπαλλήλου, του μέλους κόμματος κτλ.

Μάλιστα, τα άτομα ζώντας σε μια κοινωνία μαθαίνουν ποια συμπεριφορά θεωρείται αποδεκτή και επιθυμητή και, συνήθως, την ακολουθούν. Μαθαίνουν π.χ. ορισμένο τρόπο αμφίεσης, ομιλίας, συναλλαγών, ορισμένους τρόπους καλής συμπεριφοράς.

Με την κοινωνικοποίηση τα άτομα «μαθαίνουν» τι επιτρέπεται και τι όχι. Ο κοινωνικός έλεγχος λειτουργεί συμπληρωματικά με την κοινωνικοποίηση. Στόχος του κοινωνικού ελέγχου είναι η συμμόρφωση του ατόμου σε αυτά που ορίζουν οι φορείς κοινωνικοποίησης.

Οι διάφοροι φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, φίλοι, Μ.Μ.Ε., κράτος κτλ.) είναι συνήθως και φορείς κοινωνικού ελέγχου. Όμως, δεν έχουν όλοι την ίδια «δύναμη».

Παράδειγμα: η οικογένεια έχει δύναμη και ως φορέας κοινωνικοποίησης και ως φορέας ελέγχου. Τα Μ.Μ.Ε. επηρεάζουν σημαντικά τους τρόπους συμπεριφοράς, αλλά δεν έχουν τα μέσα για να επιβάλλουν κυρώσεις.

Πότε ασκείται κοινωνικός έλεγχος; Άλλοτε ασκείται εκ των προτέρων, δηλαδή προληπτικά, για να μην υπάρξει παραβίαση των κανόνων και άλλοτε εκ των υστέρων, δηλαδή κατασταλτικά, όταν το άτομο έχει παραβιάσει τους κανόνες. Παράδειγμα: ο νόμος απαγορεύει τη φθορά ξένης περιουσίας. Η απαγόρευση αυτή λειτουργεί προληπτικά, δηλαδή «αναγκάζει» τα άτομα να μην προκαλούν φθορά σε ξένη περιουσία. Αν το πράξουν θα υποστούν κατασταλτικό έλεγχο (π.χ. θα τους επιβληθεί η προβλεπόμενη ποινή).

Με ποιον τρόπο ασκείται ο κοινωνικός έλεγχος; Ασκείται με δύο τρόπους:

α) Με επιβραβεύσεις. Η επιβράβευση, ο έπαινος, η επιδοκιμασία, σημαίνουν θετική αξιολόγηση της συμπεριφοράς. Στόχος των επιβραβεύσεων είναι η επανάληψη της συμπεριφοράς που επιθυμούν αυτοί που ασκούν τον έλεγχο, δηλαδή της συμπεριφοράς που κινείται μέσα στα ορισμένα όρια.

β) Με κυρώσεις. Η κύρωση, ο ψόγος, η αποδοκιμασία, σημαίνουν αρνητική αξιολόγηση της συμπεριφοράς. Στόχος των κυρώσεων είναι η αποφυγή της μη ορθής συμπεριφοράς, δηλαδή της συμπεριφοράς που έχει ξεφύγει από τα ορισμένα όρια. Η υπέρβαση των ορίων απειλεί την κοινωνική συνοχή και αυτό δεν το θέλει καμιά ομάδα και καμιά κοινωνία.

Γενικά οι άνθρωποι μαθαίνουν από μικρή ηλικία να εφαρμόζουν τους κοινωνικούς κανόνες, καθώς τους

εσωτερικεύουν σε μεγάλο βαθμό. Δεν αναρωτιούνται, κάθε στιγμή, αν πρέπει ή δεν πρέπει να τους εφαρμόζουν. Έτσι, δεν χρειάζονται συνεχείς επιβραβεύσεις ούτε συνεχείς κυρώσεις για την τήρησή τους.

Ο κοινωνικός έλεγχος διακρίνεται σε τρία είδη:

α) Άτυπος κοινωνικός έλεγχος. Γίνεται με βάση τα ήθη, τις παραδόσεις, τους άγραφους νόμους της ομάδας ή της κοινωνίας. Ασκείται με πολλούς τρόπους, όπως με άμεσες ή έμμεσες υποδείξεις, με χειρονομίες, με μορφασμούς, με περιφρόνηση, με αποδοκιμασία, με επιβράβευση κτλ. Ασκείται κυρίως όπου υπάρχουν μικρές ομάδες και σε παραδοσιακές κοινωνίες, όπου οι σχέσεις είναι άτυπες και προσωπικές. Ορισμένες φορές ο άτυπος έλεγχος είναι πιο αποτελεσματικός από τον τυπικό έλεγχο (σκεφτόμαστε τι θα πεί ο κόσμος, η γειτονιά, οι συνάδελφοι, οι φίλοι κτλ.).

β) Τυπικός κοινωνικός έλεγχος. Γίνεται με βάση γραπτούς κανόνες (νόμοι, κανονισμοί, αποφάσεις κτλ.). Η οικογένεια, το σχολείο, η θρησκεία, το κράτος κτλ., ασκούν τυπικό έλεγχο. Κάθε φορέας αξιολογεί τη συμπεριφορά του ατόμου με τους υπάρχοντες κανόνες και επιβάλλει τις προβλεπόμενες κυρώσεις. Αυτό ισχύει κυρίως για το κράτος, αλλά και για τους φορείς που η λειτουργία τους στηρίζεται σε γραπτούς κανόνες. Αυτό το είδος ελέγχου ασκείται, κυρίως, όπου υπάρχουν μεγάλες ομάδες και σε σύγχρονες κοινωνίες, όπου οι σχέσεις είναι τυπικές και απρόσωπες.

γ) Αυτοέλεγχος. Ο έλεγχος που ασκεί το ίδιο το άτομο στην συμπεριφορά του για διάφορους λόγους είτε γιατί έχει αποδεχθεί τους κοινωνικούς κανόνες ως λογικούς και αναγκαίους, είτε γιατί φοβάται τις κυρώσεις

που θα υποστεί, αν τους παραβιάσει ονομάζεται **αυτοέλεγχος**. Παράδειγμα: υπάρχει ο κανόνας «απαγορεύεται η κλοπή». Το άτομο είτε γιατί θεωρεί τον κανόνα σωστό, είτε γιατί φοβάται την τιμωρία, είτε και για τους δύο λόγους, κρίνει και αξιολογεί τη συμπεριφορά του και δεν κλέβει. Βέβαια, ο **βαθμός αυτοελέγχου** εξαρτάται από τον **βαθμό εσωτερικευσης**, δηλαδή αφομοίωσης και αποδοχής των κοινωνικών κανόνων και αξιών της κοινωνίας.

Ουμβέρτος Αργυρός, Κοντά στο παράθυρο, Εθνική Πινακοθήκη.

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι πολύ σημαντικός σε μικρές κοινωνίες, σε χωριά κτλ. Οι άνθρωποι δίνουν μεγάλη βαρύτητα στο πώς θα τους κρίνει η μικρή κοινότητα στην οποία ζουν. Πολλές φορές, για τους ανθρώπους που ζουν σε τέτοια κλειστά κοινωνικά περιβάλλοντα, η κακή κριτική από την κοινότητα,

το κουτσομπολιό κτλ. είναι σημαντικότερα από τις κυρώσεις του νόμου (τυπικός κοινωνικός έλεγχος). Από αυτή την άποψη, η ζωή στις πόλεις δίνει στους ανθρώπους μεγαλύτερη ελευθερία. Μπορεί οι σχέσεις στις πόλεις να είναι «απρόσωπες», όπως υποστηρίζουν πολλοί κοινωνιολόγοι, όμως οι άνθρωποι έχουν περισσότερες επιλογές δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων και λιγότερο άτυπο κοινωνικό έλεγχο. Σημαντικός, επίσης, είναι ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος στις παρέες όπου πολλοί άνθρωποι κάνουν, τελικά, αυτό που θέλει η παρέα για να μην πάνε να είναι μέλη της.

Γύζης Νικόλαος, Κορίτσι που διαβάζει, 1898, Εθνική Πινακοθήκη.

Κάθε ομάδα ή κοινωνία δεν αναμένει από όλα τα μέλη της ακριβώς ίδια, δηλαδή τυποποιημένη συμπεριφορά, αλλά μια συμπεριφορά που πρέπει να κινείται σε ορισμένα όρια. Επιτρέπεται λοιπόν η διαφορετική συμπεριφορά (συμπεριφορά εντός ορίων), αλλά

δεν επιτρέπεται η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά (συμπεριφορά εκτός ορίων). Η παρέκκλιση δεν ορίζεται από το είδος της συμπεριφοράς, αλλά από την αντίδραση του κοινωνικού συνόλου στη συμπεριφορά. Έτσι π.χ. οι προγαμιαίες σχέσεις εθεωρούντο παλιότερα παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, όχι όμως σήμερα.

Επιπλέον, κάθε ομάδα ή κοινωνία θέτει τα δικά της όρια. Η παρέκκλιση λοιπόν, κρίνεται με βάση τους κανόνες και τις αξίες της συγκεκριμένης ομάδας ή κοινωνίας. Παραδείγματα: Αυτό που επιτρέπει η ευρωπαϊκή κοινωνία δεν σημαίνει ότι το επιτρέπει μια ασιατική κοινωνία. Αυτό που δεν επιτρέπεται στους δημοσίους υπαλλήλους (π.χ. ορισμένη αμφίεση), επιτρέπεται στους καλλιτέχνες. Η ανοχή και η μικρή τιμωρία για τα παιδιά δεν ισχύει για τους ενήλικες.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

Α΄ ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

_____ Η κοινωνικοποίηση εντάσσει τα άτομα στην κοινωνία.

_____ Ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται μόνο κατασταλτικά.

_____ Η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στον καθένα εξαρτάται από τον τρόπο χρήσης τους.

_____ Η αγωγή του πολίτη πρέπει να είναι σύμφωνη με το πολίτευμα.

_____ Ο βαθμός αυτοελέγχου εξαρτάται από τον βαθμό εσωτερίκευσης των κοινωνικών κανόνων.

1β. Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος γίνεται με βάση (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

α. Τα ήθη και τις παραδόσεις.

β. Τον αυτοέλεγχο.

γ. Τους γραπτούς κανόνες.

δ. Με επιβραβεύσεις και κυρώσεις.

ε. Όλα τα παραπάνω.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α΄ στήλης με τις έννοιες της Β΄ στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α΄ στήλης στο κενό της Β΄ στήλης.

A' στήλη

1. κοινωνικός έλεγχος
2. μαθητικές κοινότητες
3. παρέες συνομηλίκων
4. πολιτικά κόμματα
5. Μ.Μ.Ε.

B' στήλη

- _____ εμπλοκή των μαθητών σε ζητήματα της σχολικής ζωής
- _____ φορέας κοινωνικοποίησης
- _____ επιβραβεύσεις και κυρώσεις
- _____ γραπτός και ηλεκτρονικός Τύπος
- _____ σκοπό έχουν την κατάληψη της εξουσίας

2α. Να εξηγήσετε γιατί η κοινωνικοποίηση είναι μια πολυδιάστατη διαδικασία.

2β. Ποιος είναι ο σκοπός των Μαθητικών Κοινοτήτων;

B' ΟΜΑΔΑ

- 1α.** Είναι σημαντική η επίδραση της παρέας των συνομηλίκων στην κοινωνικοποίηση των νέων; Αν ναι, γιατί;
- 1β.** Γιατί τα πολιτικά κόμματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν «πολιτικό σχολείο» για τους νέους;

2α. Αναλύστε την επίδραση των Μ.Μ.Ε. στην κοινωνικοποίηση του ατόμου.

2β. Αναπτύξτε τις διαφορές τυπικού και άτυπου κοινωνικού ελέγχου.

Επιπλέον:

- Συζήτηση για τον ρόλο των πολιτικών κομμάτων ως φορέων πολιτικής κοινωνικοποίησης.
- Συζήτηση για τη δημοκρατική οργάνωση και λειτουργία των Μ.Κ.
- Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη του Αριστοτέλη, ότι η «αγωγή του πολίτη» θα πρέπει να είναι σύμφωνη με το πολίτευμα, και γιατί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ - ώρες: 11

- 7.1 Το αξίωμα του πολίτη: ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης
- 7.2 Περιβαλλοντική αγωγή
- 7.3 Αγωγή καταναλωτή
- 7.4 Αγωγή υγείας – Ασφάλεια και υγεία στον χώρο εργασίας
- 7.5 Κυκλοφοριακή αγωγή – Τροχαία ατυχήματα
- 7.6 Φορολογική συνείδηση
- 7.7 Κοινωνική ευαισθησία
- 7.8 Ο εθελοντισμός
- 7.9 Η ασφάλεια του πολίτη – Πολιτική Άμυνα και Πολιτική προστασία
- 7.10 Ο ψηφιακός πολίτης
- 7.11 Το μέτρο στη ζωή μας

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να αποκτήσουν ήθος ελευθερίας και ευθύνης και να συμμετέχουν ελεύθερα και υπεύθυνα στα κοινά.
- Να διαμορφώνουν περιβαλλοντική συνείδηση και να προστατεύουν το περιβάλλον.
- Να διαμορφώνουν καταναλωτική συνείδηση.
- Να υιοθετούν συμπεριφορές που προάγουν την ατομική και συλλογική υγεία και την ασφάλεια και υγεία στον χώρο εργασίας.

- Να εφαρμόζουν τον Κ.Ο.Κ.
- Να καλλιεργούν φορολογική συνείδηση.
- Να αναλαμβάνουν εθελοντική δράση.
- Να σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών και των ατόμων με αναπηρία.
- Να εφαρμόζουν βασικά στοιχεία Πολιτικής Άμυνας και Πολιτικής Προστασίας.
- Να μετέχουν στις εξελίξεις της ψηφιακής εποχής.
- Να υιοθετούν το μέτρο ως βασικό κανόνα ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς.

Βασική ορολογία

- ιδιότητα του πολίτη
- άρχειν και άρχεσθαι
- παγκόσμιος πολίτης/ κοσμοπολίτης
- διαχειριστής της φύσης
- ο ρυπαίνων πληρώνει
- αλλοτρίωση του ανθρώπου
- πολυφαρμακία
- υγιεινή διατροφή
- εργατικό ατύχημα
- εργατική νομοθεσία
- Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας
- κυκλοφοριακή αγωγή
- οδική ασφάλεια
- φορολογική συνείδηση

- πάταξη της φοροδιαφυγής
- εθελοντισμός
- Πολιτική Άμυνα και Πολιτική Προστασία
- φυσικές καταστροφές
- τεχνολογικές καταστροφές
- Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας
- ψηφιακός πολίτης
- ηλεκτρονική δημοκρατία
- μέτρον άριστον
- βιοφιλία
- γεωμετρία του περιβάλλοντος

7.1 Το αξίωμα του πολίτη: ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης

«Πώς είναι δυνατόν να έχουμε μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών εάν οι πολίτες ξέρουν ότι, είτε ενδιαφερθούν είτε όχι, τίποτε δεν πρόκειται να αλλάξει; Ο κάθε πολίτης θα αρχίσει να συμμετέχει όταν θα ξέρει ότι: το να πάω ή όχι στη συνέλευση, μπορεί να παίξει έναν ρόλο.» (Κορνήλιος Καστοριάδης)

«Το αρχαιοελληνικό πρότυπο δεν έχει να κάνει ούτε με τον κολλεκτιβισμό ούτε με τον ατομοκεντρισμό. Ο πολίτης είναι στους αντίποδες και του υπηκόου και του ιδιώτη.» (Χρήστος Γιανναράς)

Όπως αναφέρθηκε στο κεφ. 1.2 (τόμ. 1), πολίτης είναι εκείνος που έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση συμμετοχής στα κοινά, εκείνος που μετέχει στην εξουσία και στην απονομή της δικαιοσύνης. Είναι εκείνος που εκλέγει και εκλέγεται, εκείνος που γνωρίζει να κυβερνά και να κυβερνιέται. Ο πολίτης, κυρίως στην κλασική Αθήνα, καταλάμβανε διάφορα αξιώματα και ασκούσε πολιτική. Κάθε πολίτης που συμμετέχει ενεργά, που εκφέρει δημόσιο λόγο, επηρεάζει τις πολιτικές εξελίξεις. Η έννοια «πολίτης» είναι τίτλος τιμής, είναι αξίωμα με απεριόριστη διάρκεια.

Αντλώντας από την κλασική Ελλάδα, ο πολίτης ανήκει τόσο στον εαυτό του όσο και στην πολιτεία. Η ύπαρξή του συνδέεται άρρηκτα με την πολιτεία. Ύψιστη αρετή του πολίτη είναι η ικανότητα του **ἀρχειν και ἀρχεσθαι**. Ακριβώς αυτή η εναλλαγή στην εξουσία αποτρέπει τη δυνατότητα κυριαρχίας κάποιου. Γι' αυτό είχε

και συνεχίζει να έχει μεγάλη σημασία η πολιτική παιδεία, που έχει στόχο τη διάπλαση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Ζητούμενο κάθε φορά είναι η ισορροπία ανάμεσα στο ατομικό (τον πολίτη), και στο συλλογικό (την πολιτεία), μια ισορροπία που δεν στηρίζεται στην ομοιομορφία, αλλά στη διαφορά. Ο πολίτης εκτός από το «Εγώ» ενδιαφέρεται και για το «Εμείς». Περιορίζει τον εγωισμό του για χάρη του συνόλου. Μάλιστα, προτάσσει το γενικό έναντι του ατομικού συμφέροντος. Η πολιτική δράση και συμπεριφορά του, η συμμετοχή του στα κοινά, δεν γίνεται για προσωπικό όφελος, αλλά για όφελος του κοινωνικού συνόλου, της πολιτείας.

Το ερώτημα είναι: ποιος είναι ικανός να μετέχει στα κοινά και επομένως να ασκεί πολιτική; Η απάντηση έχει ήδη δοθεί από την κλασική αρχαιότητα και συνεχίζει να ισχύει και σήμερα. Όλοι οι πολίτες μπορούν και οφείλουν να συμμετέχουν στην πολιτική. Δεν χρειάζεται να είναι κανείς ειδικός για να συμμετέχει στο πολιτικό γίγνεσθαι. Οι πολλοί, ως σύνολο, είναι καλύτεροι από τους λίγους.

Στη σύγχρονη εποχή η ιδιότητα του πολίτη συνδέεται με τη δημιουργία και την εξέλιξη του έθνους-κράτους, από τον 19ο αιώνα και μετά. Η δημιουργία του έθνους-κράτους συνεπάγεται τη δημιουργία μιας πολιτικής κοινότητας με κοινά χαρακτηριστικά (κουλτούρα, θρησκεία, γλώσσα, ταυτότητα). Η ιδιότητα του πολίτη αποτελεί δικαίωμα και υποχρέωση, προνόμιο και καθήκον.

Στη σημερινή κοινωνία της πολιτικής αποχής και της πολιτικής απάθειας ζητούμενο είναι ο ενεργός πολίτης. Ενεργός πολίτης δεν θεωρείται απλώς ο ενημερωμένος πολίτης, αλλά αυτός που συμμετέχει ενεργά

στις δημόσιες υποθέσεις, στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο. Η συμμετοχή έχει στόχο την οργάνωση και τη λειτουργία μιας καλύτερης κοινωνίας, σύμφωνα με ορισμένες αξίες. Ο ενεργός πολίτης όχι απλώς συμμετέχει στα κοινά, αλλά «σκέφτεται σαν να εκπροσωπεί τους πάντες, σαν να επρόκειτο να κυβερνήσει».

Η δημοκρατική πολιτεία ενδιαφέρεται να μορφώσει έναν ελεύθερο, υπεύθυνο και ενεργό πολίτη. Έναν πολίτη που γνωρίζει ότι η αυτονομία συνεπάγεται την αυτοπειθαρχία και ότι ελευθερία σημαίνει ευθύνη.

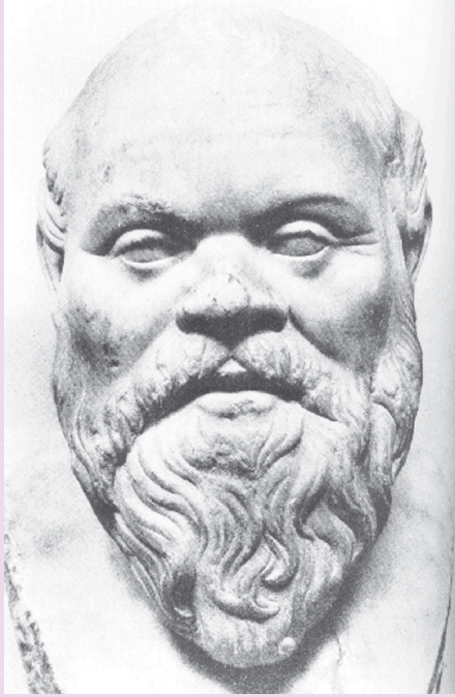
Η καλλιέργεια βασικών κοινωνικών και πολιτικών αξιών κρίνεται απαραίτητη γιατί βοηθούν τον μαθητή να διαμορφώσει συνείδηση και συμπεριφορά σύμφωνα με αυτές τις αξίες. Να διαμορφώσει χαρακτήρα, δηλαδή συμπεριφορά ελεύθερη, υπεύθυνη, έντιμη, με συνέπεια και ακεραιότητα. Βέβαια, ζητούμενο είναι το σημείο ισορροπίας ανάμεσα στην προσωπική αυτονομία και την κοινωνική υπευθυνότητα, ανάμεσα στα ατομικά δικαιώματα και το συλλογικό καθήκον, ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ατόμου.

Η καλλιέργεια διαχρονικών και συγχρόνως παγκόσμιων αξιών είναι απαραίτητη στην σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, όπου ο κόσμος όλος είναι ένα «οικουμενικό χωριό». Αυτή η πραγματικότητα καθιστά αναγκαία τη δημιουργία πολιτών με οικουμενική συνείδηση. Όμως, η δημιουργία του παγκόσμιου πολίτη δεν αναιρεί τον πολίτη με τοπική, εθνική και ευρωπαϊκή συνείδηση. Αντίθετα, προϋποθέτει όλες αυτές τις επιμέρους συνειδήσεις. Δηλαδή, ο πολίτης σήμερα χρειάζεται να έχει συγχρόνως συνείδηση τοπική, εθνική, ευρωπαϊκή, παγκόσμια.

Φίλιπ Φολτς, Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα, 1860, Maximillean Palace, Μόναχο, Γερμανία.

«Διότι εκείνοι που διοικούσαν την πόλη τότε {...} δεν δημιούργησαν ένα πολίτευμα που να εκπαιδεύει τους πολίτες έτσι ώστε να θεωρούν δημοκρατία την ασυδοσία, ελευθερία την παρανομία, ισονομία την αναίδεια και ευδαιμονία την εξουσία του καθενός να κάνει ό,τι θέλει, αλλά ένα πολίτευμα το οποίο, δείχνοντας την απέχθειά του για όσους τα έκαναν αυτά και τιμωρώντας τους, έκανε όλους τους πολίτες καλύτερους και πιο μυαλωμένους»
(Ισοκράτους, Αρεοπαγιτικός, 20).

Σωκράτης (470 ή 469 π.Χ.-399 π.Χ.)

«Δεν είμαι Αθηναίος, ούτε Έλληνας πολίτης, αλλά πολίτης του κόσμου» (Πλουτάρχου, Ηθικά - Περί Φυγής)

Στην αρχαία Ελλάδα γεννιέται η έννοια του κοσμοπολίτη. **Κοσμοπολίτης** είναι αυτός που θεωρεί πατρίδα του τον κόσμο όλο. Ειδικότερα, κοσμοπολίτης είναι ο πολίτης, ο οποίος με την αρετή ή την σοφία του κοσμεί την πόλιν. Κατ' επέκταση, ένας τέτοιος πολίτης δεν ανήκει μόνο στην πόλιν, αλλά στον κόσμο όλο, δηλαδή είναι κοσμοπολίτης.

Ο Μέγας Αλέξανδρος ενοποιεί σχεδόν όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Αρκετοί κυνικοί, στωϊκοί και επικουρείοι φιλόσοφοι διδάσκουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι κοσμοπολίτες, έχουν πατρίδα τους την οικουμένη. Η παγκοσμιοποίηση είναι πραγματικότητα.

«Αλλά σφραγίδα στον ψυχισμό ανεξάλειπτη αφήνει κυρίως η γεύση της εξουσίας, η αίσθηση της εξόδου από την ανωνυμία και το περιθώριο, η ηδονή να είσαι επιτέλους ‘κάποιος’.» (Χρ. Γιανναράς)

Πνύκα: Η Εκκλησία του Δήμου.

Ο Πλάτων αναφέρει στον Πρωταγόρα:

«Όταν μαζευόμαστε στην εκκλησία του δήμου, κάθε φορά που είναι να καταπιαστεί η πολιτεία με κάποιο οικοδομικό έργο, φωνάζουν τους αρχιτέκτονες να δώσουν τη συμβουλή τους για τα οικοδομήματα' όταν πάλι είναι να ναυπηγήσουν πλοία, τους ναυπηγούς, το ίδιο και για όλα τ' άλλα, όσα πιστεύουν ότι μπορεί κανείς να τα μάθει και να τα διδάξει... Αντίθετα, κάθε φορά που το θέμα της συνεδρίασης έχει σχέση με τα γενικά συμφέροντα της πολιτείας, παίρνει τον λόγο και δίνει την συμβουλή του χωρίς καμία διάκριση ο ξυλουργός, ο χαλκιάς κι ο τσαγκάρης, ο εισαγωγέας και ο караβοκύρης, ο πλούσιος και ο φτωχός, ο αριστοκράτης κι ο άνθρωπος του λαού...»

7.2 Περιβαλλοντική αγωγή

Αν έδινε κανείς τον ορισμό της ομορφιάς, θα έλεγε μόνο μια λέξη: «φύση». Είναι αποδεδειγμένο ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει χωρίς επαφή με τη φύση: τη γη, το νερό, τον αέρα, τον ήλιο. Ταυτόχρονα, η ιστορία του πολιτισμού θα μπορούσε να οριστεί και ως η ιστορία της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τη φύση.

Η επαφή των ανθρώπων, ειδικότερα των νέων, με το περιβάλλον, ο θαυμασμός και το δέος που νοιώθει κανείς όταν αντικρύζει τα δημιουργήματα της φύσης και του ανθρώπου, διαμορφώνουν μια περιβαλλοντική συνείδηση, που είναι ο καλύτερος τρόπος για την προστασία της. Δεν είναι δύσκολο να κατανοηθεί ότι οι ανοχές και οι αντοχές του ανθρώπου και του περιβάλλοντος έχουν όρια. Αν αυτά τα όρια ξεπεραστούν –ήδη έχουν ξεπεραστεί– ο κίνδυνος είναι παρών.

Χρειάζεται λοιπόν να γίνει συνείδηση ότι ο άνθρωπος είναι διαχειριστής και όχι εξουσιαστής της φύσης.

Η καταστροφή του περιβάλλοντος, όψεις της οποίας αναλύονται στο κεφ. 9.1. (τόμ. 3), καθιστά αναγκαία την περιβαλλοντική αγωγή που θα συμβάλλει στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης στους πολίτες. Η περιβαλλοντική αγωγή είναι συνιστώσα της σύγχρονης κοινωνικής και πολιτικής παιδείας, καθώς ο σύγχρονος πολίτης καλείται να πάρει θέση και να συμμετέχει σε δράσεις για την αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος.

Αρχές της περιβαλλοντικής αγωγής είναι:

α) Η αντιμετώπιση του περιβάλλοντος ως συνόλου. Το περιβάλλον έχει πολλές διαστάσεις (οικονομική,

πολιτική, τεχνολογική, ιστορική, ηθική, αισθητική).

β) Η διεπιστημονικότητα. Οι πολλές διαστάσεις και η συνθετότητα του περιβάλλοντος, καθιστούν αναγκαία την προσέγγισή του από διαφορετικές επιστήμες, αλλά και από διαφορετικά μαθήματα στο σχολείο (ιστορία, λογοτεχνία, φυσική, χημεία κτλ.)

γ) Εξετάζει τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

δ) Καλλιεργεί την ιδέα της συνεργασίας για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

ε) Βοηθά τους μαθητές να ανακαλύψουν τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αιτίες του οικολογικού προβλήματος.

στ) Ενθαρρύνει τη διαμόρφωση κριτικής πολιτικής σκέψης, η οποία πρέπει να χαρακτηρίζει τον σύγχρονο πολίτη.

Το οικολογικό πρόβλημα είναι το σοβαρότερο από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα. Τα εγκλήματα του ανθρώπου εναντίον της φύσης είναι εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, διότι απειλούν τη ζωή του ανθρώπου. Το περιβάλλον είναι προϋπόθεση της ζωής και όπου καταστρέφεται δεν αναπληρώνεται εύκολα. Η προστασία ενός δέντρου έχει μεγάλη σημασία, αφού σύμφωνα με έρευνα η αξία του φθάνει τα 100 χιλιάδες Ευρώ.

Αξία ενός δέντρου σε πενήντα χρόνια:

■ Παράγει οξυγόνο αξίας	17.000 €
■ Ανακυκλώνει νερό αξίας	20.000 €
■ Απορροφά ρύπους αξίας	30.000 €
■ Προσφέρει καταφύγιο αξίας	16.000 €
■ Πλουτίζει το έδαφος με συστατικά αξίας	17.000 €

Σύνολο 100.000 €

Υπάρχει μια αρχή που λέει «ο ρυπαίνων πληρώνει», αλλά ποιός είναι ο ρυπαίνων, ο παραγωγός ή ο καταναλωτής των προϊόντων; Πάντως ο καθένας, είτε παραγωγός είτε καταναλωτής, έχει προσωπική και κοινωνική ευθύνη ως προς τη ρύπανση του περιβάλλοντος.

Η γνώση του προβλήματος είναι ο καλύτερος τρόπος για την αντιμετώπισή του. Η απόκρυψη και πολύ περισσότερο η παραποίηση της αλήθειας είναι μεγάλο λάθος. Παράδειγμα: κάποιοι υποστηρίζουν ότι κύριος υπεύθυνος της ατμοσφαιρικής ρύπανσης είναι η βιομηχανία. Αυτό είναι ψέμα, αφού επίσημη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποκαλύπτει ότι η βιομηχανία ευθύνεται για το 7% της παγκόσμιας ρύπανσης. Κύριος υπεύθυνος της ατμοσφαιρικής ρύπανσης είναι το αυτοκίνητο.

Τι πρέπει να προστατευθεί στο περιβάλλον; Τα πάντα: το νερό, η πανίδα και η χλωρίδα, ο αέρας, η ατμόσφαιρα κτλ. Τι θα πουν οι τωρινές στις μελλούμενες γενιές, όταν, στο όνομα ενός αλόγιστου καταναλωτισμού,

δεν αφήνουν «λίθον επί λίθου» καταστρέφοντας τα πάντα; Είναι σαφές πως η ανάγκη επιβίωσης και η ανάγκη ανάπτυξης απαιτούν την προστασία της φύσης. Ειδικά για τον τουρισμό και τον πολιτισμό (βασικές δραστηριότητες για την Ελλάδα), το καθαρό περιβάλλον αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα.

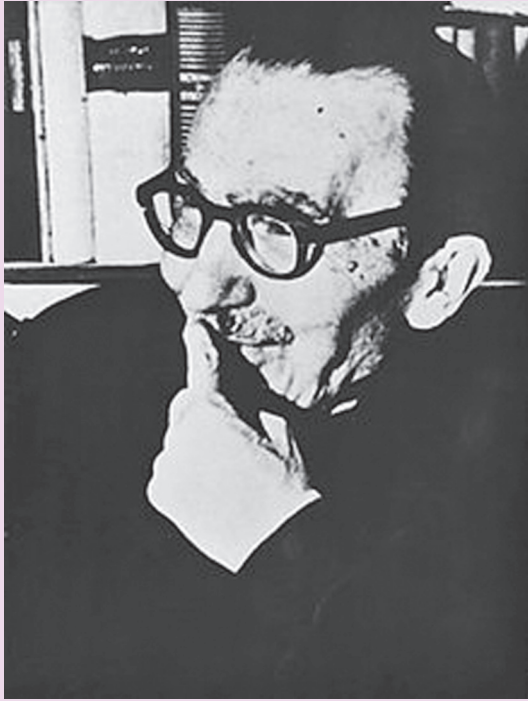
Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και **υποχρέωση αλλά και δικαίωμα του κάθε πολίτη**. Το φυσικό περιβάλλον καθορίζει την ποιότητα ζωής, ενώ το πολιτιστικό περιβάλλον συντηρεί την παράδοση, την ιστορία, την ταυτότητα ενός λαού.

Το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της **αιεφορίας**, δηλαδή της συνεχούς αυτοτροφοδοτούμενης και χωρίς αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ανάπτυξης. Το περιβάλλον είναι **οικουμενικό, δημόσιο, αδιαπραγμάτευτο αγαθό**. Προηγείται όλων των άλλων αγαθών γιατί σχετίζεται με την επιβίωση του ανθρωπίνου γένους. Γι, αυτό και η υποχρέωση προστασίας του είναι **υποχρέωση διαρκείας**.

**Προτομή του Μάρκου Αυρήλιου (121 μ.Χ.-180 μ.Χ.).
Καπιτολινό Μουσείο της Ρώμης**

**«Ω φύση, από σένα τα πάντα, εντός σου τα πάντα,
σε σένα τα πάντα.»
(Μάρκος Αυρήλιος)**

Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957)

«Ν'αγαπάς την ευθύνη. Να λες: εγώ μονάχος έχω χρέος να σώσω τη γη. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω.»
(Νίκος Καζαντζάκης, Ασκητική)

«Για τους ιστορικούς του μέλλοντος η μεγαλύτερη τρέλα του 20ού αιώνα δεν θα είναι οι πόλεμοι αλλά η καταστροφή του οικοσυστήματος του πλανήτη.»
(Κορνήλιος Καστοριάδης)

Κωνσταντίνος Μαλέας, Ελιές, Εθνική Πινακοθήκη.

Ο Άγγλος κοινωνιολόγος Άντονυ Γκίντενς θεωρεί ότι η οικολογική αγωγή του πολίτη είναι συνιστώσα της σύγχρονης πολιτικής παιδείας.

Δίπλα στην κοινωνική και πολιτική αγωγή, που αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, πρέπει να υπάρξει και η οικολογική αγωγή που θα του μάθει την αξία του περιβάλλοντος και με ποιους τρόπους πρέπει να ενεργοποιηθεί ως πολίτης προκειμένου αυτό να σωθεί. Ο Γκίντενς θεωρεί ότι οι κλιματικές αλλαγές είναι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα του πλανήτη με οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο κάθε πολιτικής.

«Άλλα σύγχρονα παράσιτα είναι οι τωρινές γενιές που εξαντλούν τις φυσικές πηγές ή δημιουργούν χρέη, τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο και κληροδοτούν αυτά τα προβλήματα στις επόμενες γενιές...»
(Μάλγκαν Τζεφ)

7.3 Αγωγή καταναλωτή

«Με δεδομένη την οικολογική κρίση, την ακραία ανισότητα της κατανομής των πόρων μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών, την απόλυτη σχεδόν αδυναμία να συνεχίσει το σύστημα την σημερινή του πορεία, το απαιτούμενο είναι μια νέα φανταστική δημιουργία που η σημασία της δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτε ανάλογο στο παρελθόν, μια δημιουργία που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης, που θα έθετε στόχους ζωής διαφορετικούς, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο. Αυτό θα απαιτούσε φυσικά μια αναδιοργάνωση των κοινωνικών θεσμών, των σχέσεων εργασίας, των οικονομικών, πολιτικών, πολιτισμικών σχέσεων. Αυτός όμως ο προσανατολισμός απέχει απίστευτα από τα όσα σκέφτονται, και ίσως από τα όσα ποθούν οι άνθρωποι σήμερα. Αυτή είναι η κολοσσιαία δυσκολία που πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε.» (Κορνήλιος Καστοριάδης)

Χρειάζεται, λοιπόν, ένας άλλος προσανατολισμός που θα έχει ως πρώτη προτεραιότητα τον άνθρωπο και όχι τα προϊόντα του ανθρώπου. Επομένως, «μέτρον πάντων άνθρωπος και όχι κατανάλωση». Το αίτημα είναι να παύσει να είναι στόχος ζωής η κατανάλωση. Να δημιουργηθούν στόχοι διαφορετικοί για τους οποίους οι άνθρωποι θα άξιζε να κοπιάσουν και να αγωνιστούν, στόχοι που θα δίνουν νόημα στη ζωή τους.

Το αντίθετο της φτώχειας είναι ο πλούτος. Δίπλα ή απέναντι από τις κοινωνίες της φτώχειας και της στέρησης, υπάρχουν οι κοινωνίες του πλούτου και της κατανάλωσης. Οι κοινωνίες της κατανάλωσης δημιουργήθηκαν

μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κυρίως στις Η.Π.Α. και στην Ευρώπη. Σήμερα, στις αρχές του 21ου αιώνα αρκετές κοινωνίες στον πλανήτη είναι καταναλωτικές κοινωνίες. Η οικονομική ανάπτυξή τους στηρίχθηκε στην κατανάλωση. Μια διαρκώς αυξανόμενη κατανάλωση ικανοποιείται από μια διαρκώς αυξανόμενη παραγωγή. Εδώ, δεν προσδιορίζει η παραγωγή την κατανάλωση αλλά η κατανάλωση την παραγωγή. Μόνο που η κατανάλωση κατασκευάζεται, κυρίως μέσα από τη διαφήμιση και το μάρκετινγκ, τα οποία κατασκευάζουν ανάγκες κατανάλωσης.

Η κατανάλωση αγαθών γίνεται για να καλυφθούν είτε ανάγκες πραγματικές είτε ανάγκες κατασκευασμένες. Αρκετές φορές η κατανάλωση γίνεται για λόγους επίδειξης. Παράδειγμα: η αγορά ενός απλού ρολογιού εξυπηρετεί την ανάγκη μας για μέτρηση του χρόνου, ενώ η αγορά ενός ακριβού ρολογιού εξυπηρετεί, συνήθως, την ανάγκη για επίδειξη ή για επιβεβαίωση της κοινωνικής θέσης. Το ίδιο ισχύει και με την αγορά ενός κινητού τηλεφώνου και τόσων άλλων αγαθών. Για κάποιους η κατανάλωση λειτουργεί ως επιβεβαίωση της ύπαρξής τους –καταναλώνω άρα υπάρχω.

Η ανάγκη για να ικανοποιηθούν οι κατασκευασμένες ανάγκες έχει οδηγήσει σε μια διαρκή κινητοποίηση, σε έναν αδυσώπητο ανταγωνισμό στον οποίο ο άνθρωπος έχει χάσει την ανθρωπιά του, αφού ισχύει η αρχή *homo hominis lupus* (ο άνθρωπος για τον άνθρωπο λύκος). Έχει οδηγήσει, όχι μόνο στην αλλοτρίωση του ανθρώπου, αλλά και στην καταστροφή του περιβάλλοντος. Ο άνθρωπος αναλώνει τον εαυτό του και τους πόρους της φύσης για να καταναλώνει ό,τι του επιβάλλουν. Βέβαια, δεν πιστεύει ότι του επιβάλλουν κάποιοι

άλλοι, αλλά ότι είναι επιλογή του. Ο καταναλωτισμός ζεί το μεγαλείο του, αφού καθένας επιλέγει ελεύθερα τη σκλαβιά του στα δεσμά της κατανάλωσης. Η συνήθεια είναι ακατανίκητη. Όσο εύκολα αυξάνει κανείς την κατανάλωση, τόσο δύσκολα τη μειώνει.

Ο άνθρωπος-καταναλωτής ζει για να καταναλώνει. Η ελευθερία της αγοράς επιτάσσει απελευθέρωση από κάθε περιορισμό. Η ελευθερία της αγοράς δεν θέλει περιορισμούς από αρχές και αξίες, δεν θέλει απαγορεύσεις. Απαγορεύονται οι απαγορεύσεις. Αυτό είναι το κυρίαρχο αίτημα της αγοράς. Γι' αυτό και το κράτος πρέπει να παρεμβαίνει στην αγορά.

Η αγωγή του καταναλωτή είναι αναγκαία μέσα στον ορυμαγδό καταναλωτικών μηνυμάτων που δέχεται ο σύγχρονος άνθρωπος. Πώς μπορούμε να διαχειριστούμε τη διαφήμιση; Τι πραγματικά μας χρειάζεται και τι όχι; Η επαναϊεράρχηση των αναγκών του βίου μας κρίνεται απαραίτητη. Χρειάζεται η αγωγή καταναλωτή από την παιδική ηλικία για να μάθει το παιδί να διαμορφώνει ορθή καταναλωτική συμπεριφορά.

Κάθε χώρα επιζητεί την ανάπτυξη. Όμως, δεν είναι δείγμα ανάπτυξης το παραλήρημα του καταναλωτισμού. Ζητούμενο είναι ένα ανώτερο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά επίπεδο ζωής. Αυτό επιτυγχάνεται όταν ο στόχος της ζωής, το νόημα της ζωής δεν βρίσκεται στην κατανάλωση αλλά στις ανθρώπινες σχέσεις (αγάπη, αλληλεγγύη, επικοινωνία, συμπόνοια κτλ.) και στη συλλογική δράση για έναν καλύτερο κόσμο.

Λεπτομέρεια από διαφημιστική αφίσα του 19ου αιώνα στις Η.Π.Α. Η Αμάλθεια φορά τον σκούφο της Δημοκρατίας και προσφέρει μέσα από το κέρασ της καταναλωτικά προϊόντα. Στον καπιταλισμό, η ελευθερία και η δημοκρατία έχουν, σε μεγάλο βαθμό, ταυτιστεί με την κατανάλωση. (Πηγή εικόνας: Θ. Α. Βασιλείου – Ν. Σταματάκης, Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου, Gutenberg, Αθήνα 1992)

Η καταναλωτική κοινωνία στηρίζεται στην κατανάλωση των εμπορευμάτων που παράγουν οι επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις προσπαθούν, μέσω της διαφήμισης, να κατασκευάσουν νέες καταναλωτικές συνήθειες στους ανθρώπους. Η αντίσταση στη νάρκωση του καταναλωτισμού είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να είναι κάποιος ενεργός πολίτης.

«Η πλειοψηφία των Αμερικανών εξακολουθούσαν να παρασκευάζουν τα περισσότερα αγαθά στο σπίτι τους. Οι διαφημιστές χρησιμοποιούσαν κάθε μέσο κι ευκαιρία για να υποτιμούν τα «σπιτίσια» προϊόντα και να προβάλλουν τα είδη που «παράγονταν σε εργοστάσια» και «αγοράζονταν από καταστήματα». Ιδιαίτερο στόχο αποτελούσαν οι νέοι. Τα διαφημιστικά μηνύματα είχαν σκοπό να τους κάνουν να ντρέπονται κάθε φορά που χρησιμοποιούσαν ή φορούσαν σπιτίσια προϊόντα.» (J. Rifkin, Το Τέλος της Εργασίας, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1996)

Ιερώνυμος Μπος, Η Λαιμαργία, από τον πίνακα Τα Επτά Θανάσιμα Αμαρτήματα και τα Τέσσερα Τελευταία Αγαθά, Μουσείο Prado, Μαδρίτη.

Η οικογένεια βοηθάει και μαθαίνει στα νέα μέλη της να αναπτυχθούν και να ζήσουν καλά. Επίσης, το σχολείο στα εννιά ή δώδεκα χρόνια της εκπαίδευσης μαθαίνει στα παιδιά γλώσσα, αριθμητική, ιστορία κτλ. Όμως, τόσο η οικογένεια, όσο και το σχολείο, μάλλον δεν μαθαίνουν τα παιδιά να διαχειρίζονται τα χρήματά

τους χρήσιμα και υπεύθυνα. Όχι λίγες φορές, η οικογένεια καλύπτει την απουσία της προσφέροντας στα παιδιά καταναλωτικά αγαθά. Αποτέλεσμα, τα παιδιά να μαθαίνουν να καταναλώνουν και να παχαίνουν. Και αυτό είναι πρόβλημα και για την οικογένεια και για τα παιδιά.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Κέντρου Προστασίας Καταναλωτών, η Ε.Ε. χρηματοδοτεί έναν δικτυακό τόπο, που παρέχει στους εκπαιδευτικούς διαδραστικά εργαλεία, προκειμένου να διδάξουν καταναλωτικές δεξιότητες. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να εγγράφονται στον διαδικτυακό τόπο <http://www.consumerclassroom.eu/el>, και να αποκτούν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό.

(Επικοινωνία: consumers@kepka.gr)

7.4 Αγωγή υγείας - Ασφάλεια και υγεία στον χώρο εργασίας

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, υγεία είναι η πλήρης σωματική, ψυχική και κοινωνική ευεξία του ανθρώπου και όχι μόνο η απουσία νόσου ή αναπηρίας.

Η προστασία της υγείας διασφαλίζεται καλύτερα με την αγωγή υγείας, η οποία έχει σκοπό την προάσπιση, τη βελτίωση και την προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας των πολιτών. Ανάμεσα στα θέματα με τα οποία ασχολείται η αγωγή υγείας είναι: οι διατροφικές συνήθειες, οι διαπροσωπικές σχέσεις, η σεξουαλική αγωγή, η φυσική άσκηση και γενικότερα οτιδήποτε έχει επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία. Ιδιαίτερο βάρος δίνει στην πρόληψη και στη χρήση των υπηρεσιών υγείας (π.χ. όχι στην πολυφαρμακία) και στην υγιεινή διατροφή (π.χ. όχι στην παχυσαρκία).

Η αγωγή υγείας είναι πρωτογενής πρόληψη και έχει άμεση σχέση με τον τρόπο ζωής μας. Γι' αυτό πρέπει να εφαρμόζεται από πολύ μικρή ηλικία. Η υγεία είναι το αποτέλεσμα μιας συνεχούς αλληλεπίδρασης ορισμένων ατομικών και κοινωνικών παραγόντων. Ο τρόπος ζωής, οι συνθήκες ζωής επηρεάζουν καθοριστικά την υγεία μας. Ειδικότερα, η συμπεριφορά μας, όπως η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, η σεξουαλική εκμετάλλευση, η εφηβική εγκυμοσύνη, το AIDS, η παχυσαρκία, η πολυφαρμακία, το κάπνισμα, το αλκοόλ, η διατροφή, αλλά και ασθένειες όπως ο ζαχαρώδης διαβήτης, η υπέρταση, τα καρδιοαγγειακά νοσήματα κτλ., οφείλονται, κυρίως, στις επιλογές μας.

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην υγεία και έχει συμφέρον για καλή υγεία. Έτσι το ατομικό συμφέρον

συμπίπτει με το γενικό συμφέρον για καλή υγεία. Γι' αυτό και τα προβλήματα υγείας είναι συγχρόνως ατομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Επειδή η υγεία είναι ίσως το σπουδαιότερο ζήτημα για το άτομο και την κοινωνία, η πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει την περίθαλψη και τη φροντίδα όλων των ασθενών. Οφείλει, επίσης, να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά προβλήματα (φτώχεια, υποσιτισμός, ανεργία κτλ.), τα οποία βλάπτουν την ψυχική και σωματική υγεία των ανθρώπων. Στόχος και προτεραιότητα της πολιτείας είναι η βελτίωση της υγείας των πολιτών και του επιπέδου των παροχών των υπηρεσιών υγείας προς τους πολίτες με στόχο την καλύτερη ποιότητα ζωής σε όλους τους τομείς και για όλους τους πολίτες. Η προαγωγή της υγείας αποτελεί και βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα για τον σκοπό αυτό.

Τι είναι η Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία (Α.Υ.Ε.);

Με τον όρο Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία (Α.Υ.Ε.) εννοούμε όλα τα απαραίτητα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε έναν χώρο εργασίας, προκειμένου να εξασφαλίσουμε ότι δεν θα έχουμε κάποιο εργατικό ατύχημα ή επαγγελματική ασθένεια. Τα μέτρα αυτά διακρίνονται σε οργανωτικά ή τεχνικά και προσδιορίζονται κατά κανόνα από την ισχύουσα εθνική εργατική νομοθεσία.

Από την εμπειρία προκύπτει ότι για να είμαστε ασφαλείς κατά τη διάρκεια της εργασίας, πρέπει να λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της σωματικής μας ακεραιότητας αλλά και την προστασία της υγείας μας από τον κίνδυνο που υπάρχει εξαιτίας της φύσης ή της μορφής της εργασίας

(επαγγελματικός κίνδυνος). Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να καλύπτουν τον εργοδότη, τους εργαζόμενους, αλλά και τρίτους που βρίσκονται στον χώρο εργασίας (π.χ. πελάτες).

Την ευθύνη για την τήρηση της ΑΥΕ στην επιχείρηση την έχει ο εργοδότης. Η πολιτεία έχει νομοθετήσει και καθιερώσει μέτρα, όπως:

α) Την γραπτή εκτίμηση επαγγελματικού κινδύνου. Αποτελεί ηθική και νομική υποχρέωση του εργοδότη και πραγματοποιείται από τον τεχνικό ασφάλειας και τον ιατρό εργασίας με στόχο την πρόληψη και την εξάλειψη των κινδύνων.

β) Τον τεχνικό ασφάλειας. Παρέχει στον εργοδότη υποδείξεις και συμβουλές, γραπτώς ή προφορικώς, σε θέματα σχετικά με την ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων και την πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων.

γ) Τον ιατρό εργασίας. Παρέχει υποδείξεις και συμβουλές τόσο στον εργοδότη όσο και στους εργαζόμενους και τους εκπροσώπους τους, σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για τη σωματική και την ψυχική τους υγεία.

Η νομοθεσία για την ΑΥΕ προβλέπει τόσο διοικητικές (χρηματικά πρόστιμα, διακοπή εργασιών), όσο και ποινικές κυρώσεις (φυλάκιση), ανάλογα με την βαρύτητα και τις συνέπειες της παράβασης.

Στο υπουργείο Εργασίας λειτουργεί **Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας** που ασχολείται με τον έλεγχο εφαρμογής της νομοθεσίας για την ΑΥΕ και την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παράβασής της, αλλά παράλληλα συμβουλεύει τους εργοδότες και τους ενημερώνει σχετικά με τις υποχρεώσεις τους.

Δημόκριτος (460 π.Χ.-370 π.Χ.)

«Οι άνθρωποι προσεύχονται στους θεούς και ζητούν να έχουν υγεία, ενώ δεν γνωρίζουν ότι τη δυνατότητα αυτή την έχουν οι ίδιοι. Από έλλειψη εγκράτειας, κάνοντας τα αντίθετα απ' ό,τι πρέπει, προδίνουν μόνοι τους την υγεία τους στις επιθυμίες τους.»

(Δημόκριτος)

«Αγωγή Υγείας είναι μια διαδικασία που στηρίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί προγραμματισμένες ευκαιρίες μάθησης, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους, όταν λειτουργούν ως άτομα ή ως σύνολο, να αποφασίζουν και να ενεργούν συνειδητά για θέματα που επηρεάζουν την υγεία τους.» (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1988)

Μπεράρ Μαριούς Ονορέ, Αρμονία, 1940, Εθνική Πινακοθήκη.

Λεπτομέρεια από τον πίνακα του Γιώργου Σικελιώτη, Εργάτες - Επιστροφή, Εθνική Πινακοθήκη.

Στην οικοδομή, συνήθως, οι εργαζόμενοι χρησιμοποιούν σκαλωσιά, για να μπορούν να εργαστούν με **ασφάλεια σε μεγάλο ύψος**. Η σκαλωσιά θα πρέπει να είναι πλήρης (π.χ. να διαθέτει πλευρικό προστατευτικό κάγκελο) και σωστά συναρμολογημένη. Οι εργαζόμενοι θα πρέπει να φορούν **μέσα ατομικής προστασίας** (κράνος, γυαλιά, γάντια, ειδικά παπούτσια κτλ.) για

να αποφύγουν τραυματισμούς κατά την κίνησή τους εντός της οικοδομής ή κατά τη χρήση μηχανημάτων.

Όταν ένας εργαζόμενος χειρίζεται μηχανήματα που παράγουν πολύ θόρυβο, θα πρέπει να χρησιμοποιεί κατάλληλες ωτασπίδες, ώστε να αποφευχθούν πιθανά προβλήματα ακοής με την πάροδο του χρόνου, χωρίς να αποκλείονται και άλλες σοβαρότερες συνέπειες. **Βλάβη στην ακοή** μπορεί να προκληθεί και όταν χρησιμοποιούμε με λάθος τρόπο τις διάφορες συσκευές παραγωγής ήχου με ακουστικά (iPod, mp3 players κτλ.) για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ο Ν. 3850/2010 «Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων» αποτελεί το κύριο νομοθέτημα – εργαλείο για τα θέματα ΑΥΕ.

7.5 Κυκλοφοριακή αγωγή – Τροχαία ατυχήματα

Προχθές το άλογο, χθες το κάρο, σήμερα το καρ (car), δηλαδή το αυτοκίνητο. Η τεχνολογία έκανε το θαύμα της, δημιούργησε αυτο-κίνητο. Μήπως όμως το αυτο-κίνητο είναι άνθρωπο-κίνητο, δηλαδή δεν κινείται μόνο του, αλλά από τον άνθρωπο που το οδηγεί;

Βέβαια, αυτή η εφεύρεση έφερε πολλά οφέλη: άνετη και γρήγορη μεταφορά ανθρώπων και προϊόντων από τον ένα τόπο στον άλλο, έγινε απαραίτητο εργαλείο δουλειάς, πρόσφερε γόητρο, δύναμη, επιβεβαίωση εαυτού. Αλλά φαίνεται πως έφερε και πολλά δεινά, όπως π.χ. την έλλειψη χώρων στάθμευσης και τα τροχαία ατυχήματα. Μήπως τα δεινά δεν τα έφερε το αυτοκίνητο, αλλά ο τρόπος με τον οποίο το χρησιμοποιεί ο άνθρωπος; Μήπως δεν χρειάζεται να χρησιμοποιούνται διαρκώς το ιδιωτικό αυτοκίνητο και να χρησιμοποιούνται τα μαζικά μέσα μεταφοράς; Μήπως τα τροχαία ατυχήματα τα δημιουργεί το άνθρωπο-κίνητο, αφού ο άνθρωπος το οδηγεί;

Τα τροχαία ατυχήματα είναι από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα της σημερινής Ελλάδας. Κάθε χρόνο, μια μικρή πόλη της Ελλάδας σκοτώνεται στους δρόμους. Κάθε χρόνο πάνω από 20.000 ατυχήματα έχουν σαν αποτέλεσμα πάνω από 2.000 νεκρούς και ανάπηρους και 30.000 τραυματίες. Ποια τα αίτια; Όπως για κάθε κοινωνικό πρόβλημα, έτσι και για τα τροχαία, υπάρχει ατομική και κοινωνική ευθύνη. Ειδικότερα:

Ατομική ευθύνη. Ευθύνεται το άτομο όταν τα ατυχήματα οφείλονται π.χ. στην ανεπαρκή εκπαίδευσή του, στην ριψοκίνδυνη οδήγηση, στην υπερβολική κούραση, στην χρήση αλκοόλ, στην ελλιπή συντήρηση, στην

έλλειψη οδικής συνείδησης. Γιατί ένας οδηγός συμπεριφέρεται έτσι; Τα αίτια αυτής της συμπεριφοράς σχετίζονται με τα προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, με την προσωπικότητά του. Όταν π.χ. κάποιος δεν έχει στόχους και νόημα ζωής, προσπαθεί να βρει νόημα, να επιβεβαιώσει την ύπαρξή του με την επικίνδυνη οδήγησή του.

Κοινωνική ευθύνη. Ευθύνεται η πολιτεία όταν τα ατυχήματα οφείλονται π.χ. στην κακή ποιότητα του δρόμου, στην ανεπαρκή σήμανση, στις αφύλακτες διαβάσεις των τρένων. Οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων είναι τραγικές. Χιλιάδες ζωές χάνονται και χιλιάδες τραυματίζονται. Απροσμέτρητος πόνος και δάκρυα σε κάθε οικογένεια. Μικρές ή βαριές αναπηρίες σημαδεύουν τους παθόντες και τους συγγενείς. Εκτός από το ατομικό και οικογενειακό, υπάρχει και το κοινωνικό κόστος. Μείωση του πληθυσμού, κυρίως των νέων, μείωση του εργατικού δυναμικού, αύξηση των δαπανών περίθαλψης κτλ. Το κόστος λοιπόν, για το άτομο και την οικογένεια, αλλά και για την κοινωνία είναι δυσβάσταχτο.

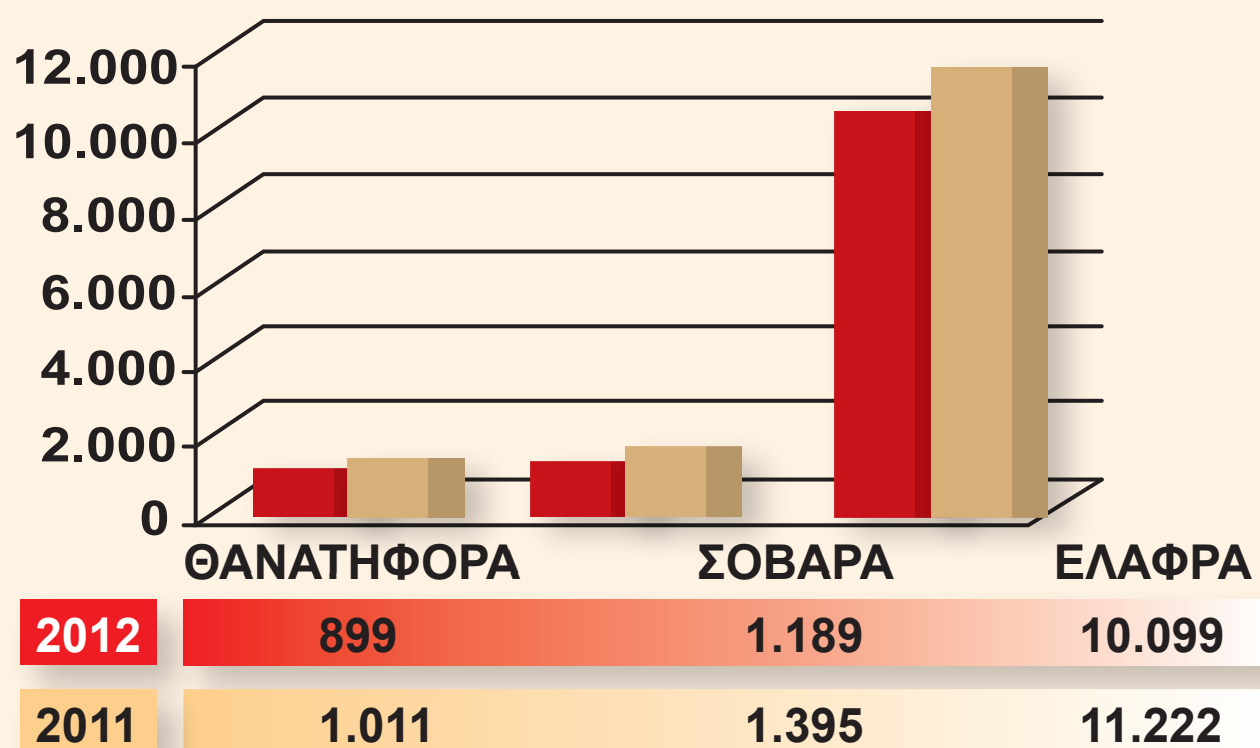
Τα περισσότερα ατυχήματα γίνονται επειδή παραβιάζεται ο Κ.Ο.Κ. Οδηγοί και πεζοί, μικροί και μεγάλοι, δεν έχουν συνειδητοποιήσει τις συνέπειες της παραβίασης. Δύο μόνο παραδείγματα από έρευνες:

Ζώνη ασφαλείας: είναι απολύτως απαραίτητη όταν οδηγούμε και ιδιαίτερα στις κατοικημένες περιοχές, αφού τα ατυχήματα που γίνονται σε αυτές είναι περισσότερα από αυτά που γίνονται στους εθνικούς και επαρχιακούς δρόμους.

Κράνος: επτά φορές λιγότερες πιθανότητες να τραυματισθούν θανάσιμα έχουν όσοι φορούν κράνος, κράνος με κάλυμμα ή γυαλιά.

Οι κύριοι παράγοντες οδικής ασφάλειας είναι ο οδηγός, το όχημα, ο δρόμος, η σήμανση και ο έλεγχος. Οι εμπλεκόμενοι, δηλαδή το άτομο (ο οδηγός) και το κράτος (οι αρμόδιες υπηρεσίες) έχουν υποχρέωση να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους.

Πίνακας: Τροχαία ατυχήματα ανά είδος το 2011 και το 2012

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία

Πώς αντιμετωπίζεται αυτό το πρόβλημα; Η αντιμετώπιση κάθε προβλήματος γίνεται προληπτικά και κατασταλτικά. Μερικά μέτρα πρόληψης είναι:

α) Η κυκλοφοριακή αγωγή. Είναι ζήτημα κοινωνικοποίησης και εξαρτάται πρωτίστως από τους γονείς και το σχολείο. Από μικρή ηλικία το παιδί πρέπει να μάθει ότι «το αυτοκίνητο δεν είναι καλάμι». Να μάθει και να εφαρμόζει τον Κ.Ο.Κ., να σέβεται τη ζωή του και

τη ζωή των συνανθρώπων του.

β) Η εκπαίδευση και οι αδιάβλητες εξετάσεις. Οι υποψήφιοι οδηγοί είναι απαραίτητο να έχουν άρτια εκπαίδευση, αλλιώς κινδυνεύουν οι ίδιοι και οι άλλοι. Η άρτια εκπαίδευση πιστοποιείται από αδιάβλητες εξετάσεις.

γ) Η βελτίωση του οδικού δικτύου. Η καλύτερη χάραξη και κατασκευή δρόμων, το καλύτερο οδόστρωμα, η καλύτερη σήμανση, η δημιουργία στηθαίων, η συντήρηση του οδικού δικτύου (π.χ. λακκούβες), είναι μερικά αναγκαία μέτρα.

Τα μέτρα καταστολής αφορούν τη δράση της πολιτείας μετά το ατύχημα. Αυτά είναι η αφαίρεση άδειας οδήγησης, η παροχή εθελοντικής εργασίας από τους παραβάτες σε νοσοκομεία κτλ.

Αγενές: η προτεραιότητα στο αυτοκίνητο και όχι στους πεζούς.

Χαζό: τα γκάζια δίπλα στα σχολεία.

Επικίνδυνο: αρχάριος οδηγός και άστρωτο-άγνωστο αυτοκίνητο.

Τρελό: οι πεζοί να στέκονται / βαδίζουν στο δρόμο και όχι στο πεζοδρόμιο.

Επικίνδυνο και τρελό: το αλκοόλ πριν το οδήγημα.

Βουστροφηδόν: στροφές απανωτές δεξιά και αριστερά, δηλαδή τρελό οδήγημα.

ΣΤΑ ΤΡΟΧΑΙΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Με αφορμή ένα πολύνεκρο δυστύχημα το 2004:

«Θα ασχοληθούμε άραγε με τον συγκλονιστικό θάνατο που προκαλεί ο ίδιος ο άνθρωπος στον εαυτό του; Θ' ασχοληθούμε με την εθνική ανωμαλία μας να οδηγούμε σε όλους τους δρόμους υπό το σύνδρομο του κατακτητή-βαρβάρου που μεταξύ του ηλίθιου κεφαλιού μας και του άκακου, κατά τα άλλα, τιμονιού παρεμβάλλονται όλα τα κόμπλεξ που κουβαλάμε από ενός έτους; Έχετε δει τους μάγκες που δεν μπαίνουν στον κόπο να ανάψουν το φλας όταν αλλάζουν λωρίδες σαν μεθυσμένα ποντίκια;»
(από τον ημερήσιο Τύπο)

Ρούμπος Λίο, Διάβαση πεζών, 1988, Εθνική Πινακοθήκη.

Οι οδηγοί χρειάζεται να γνωρίζουν πόσες δυνάμεις ασκούνται στο ανθρώπινο σώμα, ανάλογα με την ταχύτητα του αυτοκινήτου. Παράδειγμα:

Ταχύτητα	Δυνάμεις
7 Km/ώρα	560 κιλά
30 Km/ώρα	1400 κιλά
50 Km/ώρα	2800 κιλά

Δικαιώματα πεζών: ο πεζός έχει απόλυτη και πλήρη ελευθερία μετακίνησης. (Ευρωπαϊκός χάρτης δικαιωμάτων πεζού)

Δυστυχώς στη χώρα μας, τα δικαιώματα των πεζών παραβιάζονται. Η κατάσταση είναι ακόμη πιο τραγική αν αναλογιστούμε ότι συνάνθρωποί μας που αναγκάζονται να μετακινηθούν σε αναπηρικά καρότσια παρεμποδίζονται από παράνομα παρκαρισμένα αυτοκίνητα.

Ένωση για τα Δικαιώματα των Πεζών
(<http://www.enosipezon.gr>)

7.6 Φορολογική συνείδηση

«Ενώ η φτωχή και η μεσαία τάξη πολεμάει για εμάς στο Αφγανιστάν κι' ενώ οι περισσότεροι Αμερικανοί παλεύουν για να επιβιώσουν, εμείς συνεχίζουμε να απολαμβάνουμε εξαιρετικές φοροαπαλλαγές. [...] Οι φίλοι μου και εγώ έχουμε προστατευθεί υπέρ το δέον από το φιλικό προς τους δυσεκατομμυριούχους Κογκρέσο επί χρόνια. Είναι καιρός η κυβέρνηση να σοβαρευτεί σε σχέση με το μοίρασμα των θυσιών.» (Ουόρεν Μπάφεντ, επενδυτής, συνέντευξη, περ. 'Κ' εφ. Καθημερινή, 4 Σεπτ. 2011)

Η φορολογία είναι τα ποσά που είναι υποχρεωμένοι οι πολίτες και οι επιχειρήσεις να καταβάλλουν στην πολιτεία για το εισόδημα και την περιουσία τους ή τη δραστηριότητα που ασκούν. Οι φόροι χωρίζονται σε άμεσους και σε έμμεσους. Άμεσοι φόροι είναι αυτοί που πληρώνουν απευθείας οι φορολογούμενοι, όπως είναι ο φόρος εισοδήματος, ο φόρος ακινήτων, ο φόρος κληρονομιάς κτλ. Πρόκειται, δηλαδή, για φόρους που πληρώνουν όσοι έχουν ένα συγκεκριμένο ύψος εισοδήματος ή μια συγκεκριμένη περιουσιακή κατάσταση. Έμμεσοι είναι οι φόροι που πληρώνονται έμμεσα, δηλαδή μέσω της κατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών, π.χ. ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.).

Το πρόβλημα είναι ότι τα εισοδήματα που μπορούν εύκολα να εντοπισθούν και να φορολογηθούν είναι οι μισθοί και οι συντάξεις. Τα εισοδήματα των ελεύθερων επαγγελματιών δεν είναι εύκολο να εντοπισθούν, καθώς ο επαγγελματίας μπορεί να μην κόψει αποδείξεις ή τιμολόγια και να φοροδιαφύγει. Είναι ανάγκη να διαμορφωθεί ένα φορολογικό σύστημα που θα εντοπίζει

τα εισοδήματα από τα ελεύθερα επαγγέλματα και θα τα φορολογεί. Διαφορετικά, φόρους θα πληρώνουν μόνο οι μισθωτοί, οι συνταξιούχοι και οι έντιμοι ελεύθεροι επαγγελματίες.

Στην Ελλάδα αποτελεί πρόβλημα η απουσία φορολογικής συνείδησης, η άρνηση ή η προσπάθεια πολιτών και επιχειρήσεων να κρύψουν τα εισοδήματα και την περιουσία τους προκειμένου να φοροδιαφύγουν. Η φοροδιαφυγή μπορεί να γίνει με διάφορα τεχνάσματα, όπως:

α) Η απόκρυψη εισοδημάτων (κάποιος που δεν κόβει αποδείξεις για τα προϊόντα που πουλά ή τις υπηρεσίες που παρέχει).

β) Η εμφάνιση πλαστών δαπανών (με τη χρήση τιμολογίων που δεν ανταποκρίνονται σε αγορά προϊόντων ένα πρόσωπο ή επιχείρηση μπορεί να αυξάνει φαινομενικά τις δαπάνες του, ώστε να γλυτώνει φόρους).

γ) Η ίδρυση πλασματικών εταιριών με έδρα σε χώρες με ειδικό φορολογικό καθεστώς. Οι χώρες αυτές ονομάζονται φορολογικοί παράδεισοι, καθώς έχουν χαμηλή ή καθόλου φορολογία για τους ξένους επενδυτές που θα μεταφέρουν τις καταθέσεις ή τα κεφάλαιά τους σε αυτές. Πολλές από τις χώρες αυτές αρνούνται να δώσουν στοιχεία σχετικά με τους καταθέτες και το ύψος των καταθέσεών τους, εξασφαλίζοντας έτσι περιβάλλον πλήρους ασφάλειας σε φοροφυγάδες αλλά και σε κατόχους παράνομου χρήματος. Σε αυτές τις χώρες, πολλοί επιχειρηματίες που θέλουν να φοροδιαφύγουν ιδρύουν υπεράκτιες εταιρείες (offshore). Δηλώνουν δηλαδή ως έδρα της εταιρείας τους κάποιο «φορολογικό

παράδεισο» προκειμένου να αποφύγουν την πληρωμή φόρων στη χώρα τους.

Η φοροδιαφυγή είναι μια πράξη βαθιά αντικοινωνική. Όταν αυτοί που έχουν μεγάλα εισοδήματα και μεγάλη περιουσία κατορθώνουν να υπεκφεύγουν της πληρωμής του φόρου που τους αναλογεί, τότε το βάρος της φορολογίας πέφτει στα πιο αδύναμα οικονομικά στρώματα (μισθωτοί, συνταξιούχοι).

Η φοροδιαφυγή στερεί από το κράτος πολύτιμους πόρους με τους οποίους μπορεί να γίνει κοινωνική πολιτική (νοσοκομεία, σχολεία, δημόσιοι δρόμοι κτλ.).

Η κοινωνικά δίκαιη φορολογία είναι από τα μέτρα που έχει στα χέρια του το κράτος προκειμένου να εφαρμόσει πολιτική αναδιανομής του εισοδήματος, να μεταβιβάσει δηλαδή εισοδήματα από τους πλούσιους στους φτωχούς προκειμένου να μειώσει τις κοινωνικές ανισότητες. Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα κινείται σε υψηλά επίπεδα. Η μείωση της θα δημιουργούσε τους όρους για να διευρυνθεί η κοινωνική πολιτική της χώρας.

Γι' αυτό είναι αναγκαία η παρέμβαση της πολιτείας τόσο στην πάταξη της φοροδιαφυγής όσο και στη διαμόρφωση φορολογικής συνείδησης στους πολίτες. Η πάταξη της φοροδιαφυγής είναι αναγκαίος όρος για τη διαμόρφωση φορολογικής συνείδησης. Σε μια οικονομία μαζικής φοροδιαφυγής, ο έντιμος φορολογούμενος αισθάνεται αδικημένος.

Στη διαμόρφωση της απουσίας φορολογικής συνείδησης στη χώρα μας έχει συμβάλει και η διαφθορά. Αρκετοί πολίτες αμφισβητούν ότι τα χρήματα που πληρώνουν μέσω της φορολογίας στο κράτος πηγαίνουν σε έργα κοινωνικής πρόνοιας και υποδομής κτλ., δηλαδή σε κοινωνικά χρήσιμα έργα. Όταν το κράτος δεν

διαχειρίζεται με **διαφάνεια** τα χρήματα των πολιτών, δημιουργεί το ίδιο τους όρους για την εμφάνιση της απουσίας φορολογικής συνείδησης.

Υπάρχουν αρκετά περιστατικά πολιτικών ή επιχειρηματιών που έχουν αποκαλυφθεί, κατά καιρούς στον τύπο, ότι έχουν φοροδιαφύγει. Τέτοια περιστατικά καλλιεργούν στους πολίτες το αίσθημα της αδικίας αλλά και το ότι είναι μάταιο οι ίδιοι να πληρώνουν φόρους.

Η πολιτεία έχει υποχρέωση να διαμορφώσει ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα, αλλά και να καλλιεργήσει τη φορολογική συνείδηση στους πολίτες.

Στην Ελλάδα με το νέο φορολογικό νόμο N.3943/2011 η φοροδιαφυγή είναι **ποινικό αδίκημα** και μπορεί να τιμωρηθεί με ποινή φυλάκισης από 5 μέχρι 20 έτη.

Ιερώνυμος Μπος, Ο Ταχυδακτυλουργός, Δημοτικό Μουσείο, St.-Germain-en-Laye.

Ο όρος **offshore** σημαίνει «**μακράν των ακτών**». Είναι αγγλικός όρος και το μακράν των ακτών για την Αγγλία σημαίνει «**έξω από τη χώρα**» αφού η Αγγλία

είναι νησί. Όμως, ο όρος κατοχυρώθηκε διεθνώς να σημαίνει «πέραν της επικράτειας».

Οι υπεράκτιες εταιρείες (offshore) έχουν μεταβληθεί σε εργαλείο εκτεταμένης φοροδιαφυγής ποσών, με τα οποία θα μπορούσε να αναδιοργανωθεί το κράτος πρόνοιας προς όφελος εκατομμυρίων ανθρώπων.

Δανιήλ (Παναγόπουλος), Κομμένο χαρτόνι, 1971, Εθνική Πινακοθήκη.

**Η φορολογική συνείδηση
είναι κοινωνική συνείδηση.**

**Ξεκινάει από τον καθένα,
μας ωφελεί όλους.**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ &
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

Τα τελευταία χρόνια και λόγω της οικονομικής κρίσης πληθαίνουν οι εκδηλώσεις και τα διαφημιστικά μηνύματα κατά της φοροδιαφυγής.

Στο σχολείο μπορεί να αφιερωθεί χρόνος σε σχέδια δράσης (projects) προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η φοροδιαφυγή είναι πράξη που στρέφεται κατά του κοινωνικού συνόλου αλλά και των ίδιων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν τη δυνατότητα να προβάλλουν συχνά μηνύματα και εκπομπές κατά της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα έχει γίνει, με τον φορολογικό νόμο Ν.3943/2011, ποινικό αδίκημα και θεωρείται «διαρκές έγκλημα». Αν ο οφειλόμενος φόρος είναι υψηλός, η φοροδιαφυγή μπορεί να θεωρηθεί «κακούργημα» επισύροντας κάθειρξη από 5 μέχρι 20 έτη.

Σύμφωνα με τον νόμο φοροδιαφυγή θεωρείται:

- α) η μη καταβολή βεβαιωμένων χρεών προς το Δημόσιο,
- β) η παράλειψη υποβολής, ή ανακριβούς υποβολής φορολογικής δήλωσης,
- γ) η μη απόδοση Φ.Π.Α. ή άλλων παρακρατούμενων φόρων,
- δ) η έκδοση ή η λήψη πλαστών ή εικονικών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων.

(www.mof.gov.cy)

7.7 Κοινωνική ευαισθησία

A) Τα δικαιώματα του παιδιού

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι η πρώτη παγκόσμια δεσμευτική Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Θέτει στοιχειώδεις αρχές για την ευημερία των παιδιών στα διάφορα στάδια εξέλιξής τους και ισχύει σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου. Τα 54 άρθρα που περιέχει η Σύμβαση μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις ευρύτερες κατηγορίες:

α) **Δικαιώματα Επιβίωσης.** Καλύπτουν το δικαίωμα του παιδιού για ζωή και τις ανάγκες που είναι πιο βασικές για την ύπαρξή του. Αυτά συμπεριλαμβάνουν ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, στέγη, διατροφή και πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες.

β) **Δικαιώματα Προστασίας.** Απαιτούν τα παιδιά να προφυλλάσσονται από κάθε είδους κακοποίηση, αμέλεια και εκμετάλλευση. Καλύπτουν θέματα όπως ειδική φροντίδα για προσφυγόπουλα, βασανιστήρια, κακοποίηση στο σωφρονιστικό σύστημα, ανάμειξη σε εμπόλεμες διαμάχες, εργασία ανηλίκων, χρήση ναρκωτικών και σεξουαλική εκμετάλλευση.

γ) **Δικαιώματα Ανάπτυξης – Εξέλιξης.** Συμπεριλαμβάνουν όλα όσα τα παιδιά χρειάζονται για να μπορέσουν να εκμεταλλευθούν στο έπακρο τις δυνατότητές τους. Για παράδειγμα, το δικαίωμα της εκπαίδευσης, το παιχνίδι και η αναψυχή, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η πρόσβαση σε πληροφορίες και η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας κτλ.

δ) **Δικαιώματα Συμμετοχής.** Επιτρέπουν στα παιδιά να παίζουν ενεργό ρόλο στις κοινωνίες και τα έθνη τους.

Αυτά περικλείουν την ελευθερία να εκφράζουν γνώμη, να έχουν λόγο σε ζητήματα που αφορούν τη ζωή τους, να συμμετέχουν σε οργανώσεις και να συναθροίζονται ειρηνικά.

Επισημαίνεται ότι η Σύμβαση:

- Προστατεύει όλα τα παιδιά, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεπιοθήσεων του παιδιού ή των γονέων του.
- «Παιδί θεωρείται κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία» (Συνθήκη για τα Δικαιώματα των Παιδιών του Ο.Η.Ε.).
- Τα κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης.

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού προβλέπει:

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρωπινό ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς

τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεπιοθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

B) Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Τα άτομα με αναπηρίες ανήκουν σε πολλές κατηγορίες. Έχουν πολλές ανάγκες, μεταξύ αυτών και ανάγκες εκπαίδευσης. Η πολιτεία οφείλει να τις καλύψει. Αρκετά άτομα με αναπηρία μπορούν να κάνουν θαύματα. Το παράδειγμα, του τιμημένου με βραβείο Νόμπελ, Καθηγητού Στήβεν Χώκινγκ (δεν μπορεί να μιλήσει, αλλά «ομιλεί» –δίνει και διαλέξεις– μέσω ειδικού Ηλεκτρονικού Υπολογιστή) δείχνει του λόγου το αληθές. Οι Τεχνολογίες Επικοινωνιών και Πληροφοριών (Τ.Π.Ε.) μπορούν να προσφέρουν πολλά σε αυτούς τους ανθρώπους, να κάνουν «θαύματα». Βέβαια στα άτομα με αναπηρία υπάρχουν πολλές διαφορές, που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Ιδιαίτερη λοιπόν σημασία για τα άτομα αυτά έχει η εκπαίδευσή τους. Η εκπαίδευση είναι κοινωνικό αγαθό και συγχρόνως δικαίωμα όλων. Το κράτος έχει συνταγματική υποχρέωση να παρέχει σε όλους δωρεάν και με ίσους όρους παιδεία. Ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, «καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη

από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους». Άλλωστε, ο πολιτισμός μιας κοινωνίας κρίνεται από τη μέριμνά της για τους συναθρώπους μας που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναπηρίας. Η ελληνική πολιτεία έχει ενσωματώσει την Ειδική Αγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι η Ειδική Αγωγή αντιμετωπίζεται ισότιμα με την υπόλοιπη εκπαίδευση, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Το ενδιαφέρον της πολιτείας και των πολιτών για τα άτομα με αναπηρία είναι ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και ως εκ τούτου ζήτημα πρώτης προτεραιότητας. Τα άτομα αυτά θα νιώσουν ότι δεν είναι στο περιθώριο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και θα μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Αν ληφθεί υπόψη ότι πολλά άτομα υπερνικούν τις αδυναμίες τους χωρίς βοήθεια, γίνεται αντιληπτό τι μπορούν να κατορθώσουν, αν τους παρασχεθούν τα κατάλληλα μέσα.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) έχει καθιερώσει την 3η Δεκεμβρίου ως Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία. Εορτάζεται με στόχο την κατανόηση των σχετικών θεμάτων και την κινητοποίηση υπέρ των δικαιωμάτων αξιοπρέπειας και ευημερίας των ατόμων με αναπηρία. Επιδιώκει την αύξηση του βαθμού ένταξης των ατόμων με αναπηρία σε κάθε πτυχή της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής.

Κοινωνική ευαισθησία και ειδική μεταχείριση χρειάζονται και τα χαρισματικά άτομα. Κάποιες απόψεις, και μάλιστα «εν ονόματι της ισότητας», δεν έχουν επιτρέψει αυτή την ειδική μεταχείριση. Ίσως χρειάζεται να τονιστεί ότι την ίδια ανάγκη για ξεχωριστή μεταχείριση έχουν και τα χαρισματικά άτομα.

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με Α.) είναι ο τριτοβάθμιος κοινωνικοσυνδικαλιστικός φορέας του αναπηρικού κινήματος στην Ελλάδα. Από την ίδρυσή της, το 1989, έως σήμερα, αγωνίζεται για την προώθηση πολιτικών που συμβάλλουν στην πλήρη συμμετοχή όλων των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

(<http://www.esaea.gr/>)

Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Άρθρο 3: Οι αρχές της παρούσας Σύμβασης είναι:

- α. Ο σεβασμός της εγγενούς αξιοπρέπειας, της ατομικής αυτονομίας, συμπεριλαμβανομένης και της ελευθερίας ατομικών επιλογών και της ανεξαρτησίας των ατόμων,
- β. η μη διάκριση,
- γ. η πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή και ένταξη

στην κοινωνία,

δ. ο σεβασμός της διαφοράς και η αποδοχή των ατόμων με αναπηρίες, ως τμήματος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και της ανθρωπότητας,

ε. η ισότητα ευκαιριών,

στ. η προσβασιμότητα,

ζ. η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών,

η. ο σεβασμός των εξελισσόμενων ικανοτήτων των παιδιών με αναπηρίες και ο σεβασμός του δικαιώματος των παιδιών με αναπηρίες να διατηρήσουν την ταυτότητά τους.

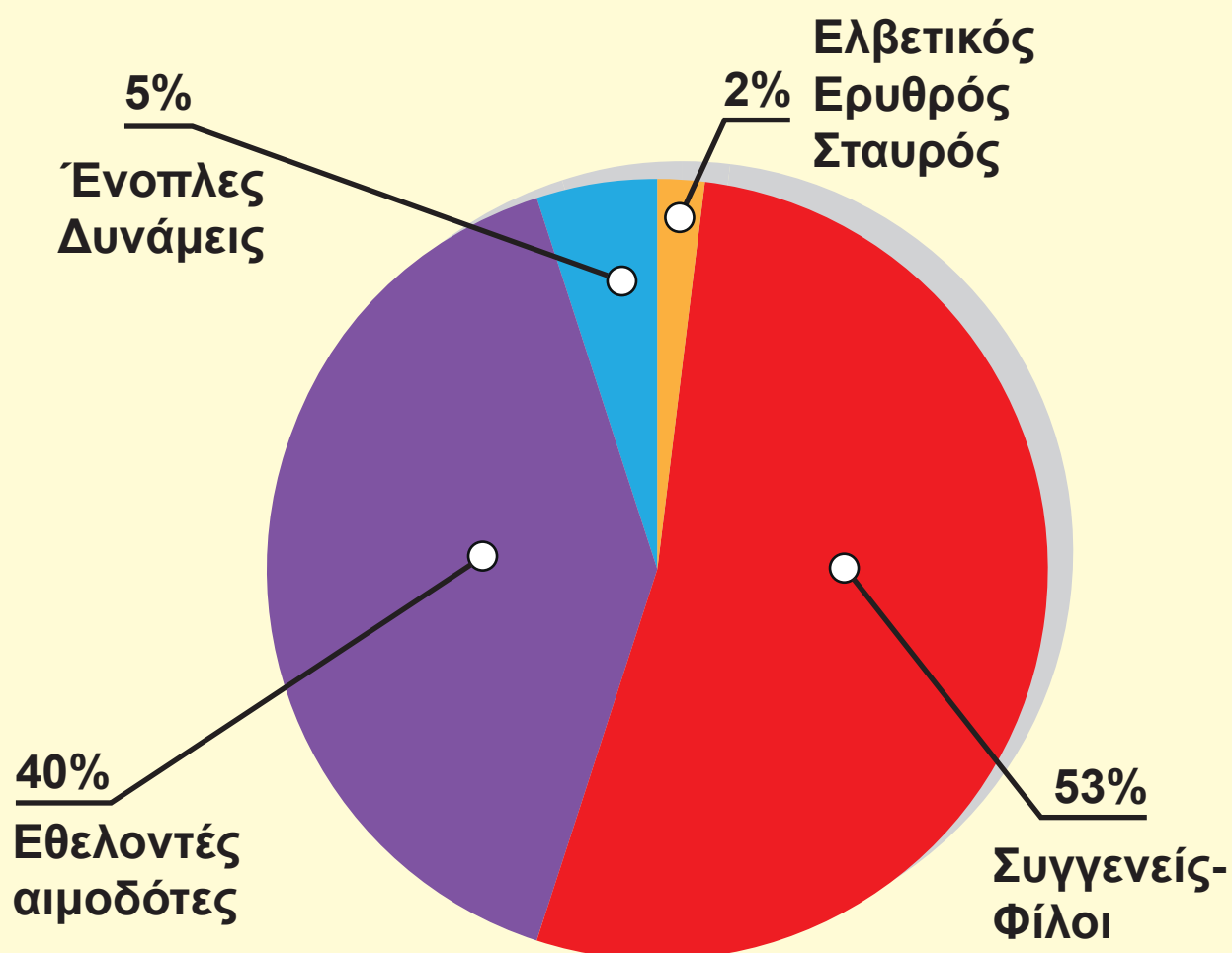
7.8 Ο εθελοντισμός

Εθελοντισμός είναι η προσφορά υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο, σε διάφορους τομείς, χωρίς την απαίτηση ανταλλάγματος. Η πρακτική του εθελοντισμού απλώνεται σε μια ευρύτατη κλίμακα δραστηριοτήτων. Από την εθελοντική αιμοδοσία μέχρι την παροχή εθελοντικής εργασίας (γιατροί που περιθάλπουν δωρεάν ασθενείς, εκπαιδευτικοί που διδάσκουν δωρεάν σε άπορα παιδιά και σε παιδιά μεταναστών την ελληνική γλώσσα, οι εθελοντές στους Ολυμπιακούς Αγώνες κτλ.).

Η **αιμοδοσία** είναι η κορυφαία αλλά και πιο γνωστή μορφή εθελοντισμού. Το αίμα είναι ζωή και δεν μπορεί να βρεθεί από άλλη πηγή πέραν της αιμοδοσίας. Στην Ελλάδα χρειαζόμαστε ετησίως περίπου 600.000 μονάδες αίματος. Σύμφωνα με στοιχεία του 2001, το 2% των αναγκών της σε αίμα το προμηθεύεται η χώρα μας από τον Ελβετικό Ερυθρό Σταυρό. Παρόλο που το ποσοστό του 2% (12.000 μονάδες) είναι σχετικά μικρό, συνιστά σημαντικό έλλειμμα: σημαίνει ότι η εθελοντική αιμοδοσία δεν είναι επαρκής στη χώρα μας ενώ η εισαγωγή αίματος από το εξωτερικό απαιτεί οικονομικό κόστος. Η Ελλάδα μπορεί να είναι αυτάρκης στις ανάγκες της για αιμοδοσία αν περίπου το 3-4% του πληθυσμού αιμοδοτεί, σε μόνιμη βάση, δύο φορές τον χρόνο.

Διάγραμμα: Προέλευση του αίματος στην Ελλάδα (2001)

Προέλευση του αίματος στην Ελλάδα (2001)

Πηγή: www.pagni.gr

Παρά το γεγονός ότι χιλιάδες συνάνθρωποί μας χρειάζονται αίμα καθημερινά, επειδή πάσχουν από ανίατες ασθένειες, ας μην ξεχνάμε ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί εμείς οι ίδιοι ή κάποιο συγγενικό ή φιλικό μας πρόσωπο εξαιτίας κάποιου ατυχήματος να χρειαστεί

αίμα. Τότε είναι οι στιγμές που, δυστυχώς εκ των υστέρων, αντιλαμβανόμαστε την αξία της εθελοντικής αιμοδοσίας.

Ορισμένες μορφές εθελοντισμού συνιστούν ενεργή συμμετοχή στα κοινά. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο εθελοντής είναι ενεργός πολίτης. Οι εθελοντικές δεντροφυτεύσεις, οι διαμορφώσεις δημόσιων χώρων (πλατείες, πάρκα), ο καθαρισμός ακτών συνιστούν παρεμβάσεις βελτίωσης αλλά και προστασίας των δημόσιων χώρων της πόλης και της υπαίθρου.

Η συμμετοχή των σχολείων σε τέτοιες δράσεις αποτελεί μορφή εκπαίδευσης του ενεργού πολίτη ενώ ταυτόχρονα ευαισθητοποιεί τη νεολαία στην αξία της αλληλεγγύης και της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι δράσεις αυτές θα αναληφθούν σε μόνιμη βάση από τους εθελοντές, ώστε το κράτος και η τοπική αυτοδιοίκηση να αποσυρθούν από αυτές. Πρόκειται για ενέργειες που αποσκοπούν να θέσουν το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση ενώπιον των ευθυνών τους για τη διαμόρφωση, τον καλλωπισμό και την καθαριότητα των δημόσιων χώρων, των ακτών κτλ.

Υπάρχουν όψεις του εθελοντισμού που έχουν επικριθεί. Παράδειγμα, η χρήση εθελοντών σε μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις έχει χαρακτηριστεί, από πολλούς, σαν χρήση «δωρεάν εργατικών χεριών» από τους διοργανωτές, οι οποίοι έχουν την οικονομική δυνατότητα να προσλάβουν έμμισθο προσωπικό. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εθελοντική δράση καταλήγει στην μείωση των θέσεων εργασίας και στην συμπίεση των ημερομισθίων. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι εθελοντές προσδοκούν μελλοντικά οφέλη από τη δράση τους ή τις υπηρεσίες που παρέχουν (π.χ. χρησιμοποίηση

της εθελοντικής τους δράσης για μοριοδότηση σε διαγωνισμούς για κατάληψη θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα).

Τα κριτήρια αποφυγής τέτοιων περιπτώσεων αλλά και αποτίμησης του γνήσιου εθελοντικού πνεύματος είναι: για ποιον σκοπό κάποιος γίνεται εθελοντής, αν η εθελοντική του δράση δεν θίγει επαγγέλματα ή υπηρεσίες, αν οι αποδέκτες των υπηρεσιών θα μπορούσαν να τις πληρώσουν, αν πίσω από τον εθελοντισμό κρύβονται συγκεκριμένα συμφέροντα κρατών ή εταιρειών κτλ.

Πέρα όμως από τις επιμέρους επικρίσεις, υπάρχουν πρακτικές εθελοντισμού που βοηθούν πραγματικά τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη και προκαλούν τον θαυμασμό του κοινωνικού συνόλου. Γιατροί που πήγαν και πηγαίνουν στις λαϊκές γειτονιές για να βοηθήσουν φτωχούς συνανθρώπους μας, στην Αφρική και την Ασία για να πολεμήσουν με θανατηφόρες ασθένειες και επιδημίες, εκπαιδευτικοί που διδάσκουν χωρίς αμοιβή παιδιά αδύναμων οικονομικά οικογενειών. Όλοι αυτοί αποτελούν έναν φωτεινό φάρο ανθρωπιάς και παράδειγμα αλληλεγγύης σε έναν κόσμο που κυριαρχεί, δυστυχώς, ο ατομισμός και η κερδοσκοπία.

Διαφημιστικό μήνυμα – πρόσκληση σε εθελοντική αιμοδοσία. Η διεύθυνση της ιστοσελίδας της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Εθελοντών Αιμοδοτών: <http://www.posea.gr/>

Ρενέ Μαγκρίτ, Ο θεραπευτής, 1967, Εθνική Πινακοθήκη.

Αλβέρτος Σβάιτσερ (1875-1965)

Θεολόγος, μουσικός, ιατρός και φιλόσοφος. Του απονεμήθηκε το Νόμπελ Ειρήνης του 1952 για την ανακούφιση των αρρώστων στην Αφρική. Θεωρούσε

τον «σεβασμό της ζωής» ως υπέρτατη αξία. Δημιούργησε νοσοκομείο στην Αφρική και αφιέρωσε τη ζωή του στην ανακούφιση των φτωχών ασθενών. Η ρήση του «είμαι ζωή που θέλει να ζήσει, εν μέσω ζωής που θέλει να ζήσει» συμπυκνώνει τη φιλοσοφία του για τον άνθρωπο.

ΓΙΑΤΡΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ

<http://www.msf.gr>

ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

<http://www.mdmgreece.gr>

ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

<http://www.hamogelo.gr/>

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΩΡΙΑ SOS

<http://www.sos-villages.gr>

Ραούλ Φωλερό (1903-1977)

Γάλλος δημοσιογράφος και ποιητής. Ταξίδεψε στις χώρες που οι άνθρωποι υπέφεραν από τη νόσο του Χάνσεν και αφιέρωσε τη ζωή του στην καταπολέμηση αυτής της ασθένειας και κυρίως του στίγματος και της κοινωνικής απομόνωσης που υπέστησαν οι ασθενείς.

Αν ο Χριστός χτυπήσει την πόρτα σας,
θα τον αναγνωρίσετε;
Θα έλθει ίσως σαν άλλοτε φτωχός
Κι αποδιωγμένος.

Σαν ένας εργάτης, σαν ένας άεργος.
Ή ένας απεργός που αγωνίζεται σε
δίκαιη απεργία.
Μπορεί να είναι ασφαλιστής.
Κι ακόμη πωλητής ανεμιστήρων...
Θ' ανεβαίνει, αδιάκοπα σκαλοπάτια.
Θα σταματά σε κεφαλόσκαλα.
Μ' ένα χαμόγελο γλυκό στο θλιμμένο
του πρόσωπο...
Μα το κατώφλι σας είναι τόσο σκοτεινό...
Άλλωστε, πώς να δεις το χαμόγελο αυτών
που διώχνεις!
«Δεν μ' ενδιαφέρει...», θα πείτε,
πριν ακόμη τον ακούσετε.

(Από το ποίημα του Ραούλ Φωλερό, Αν ο Χριστός
χτυπήσει την πόρτα σας)

7.9 Η ασφάλεια του πολίτη – Πολιτική Άμυνα και Πολιτική Προστασία

Το κράτος, για να αντιμετωπίσει τους εξωτερικούς κινδύνους, δηλαδή για να προστατεύσει την εθνική άμυνα και την ασφάλεια της χώρας από ενδεχόμενες πολεμικές επιχειρήσεις διαθέτει ένοπλες δυνάμεις. Επίσης, για να προστατέψει τον πληθυσμό της χώρας και τις υποδομές σε καιρό πολέμου από διάφορες καταστροφές και τις συνέπειές τους, διαθέτει πολιτικές δυνάμεις.

Οι πολιτικές δυνάμεις αποτελούν την Πολιτική Άμυνα, που περιλαμβάνει την ελληνική αστυνομία, το πυροσβεστικό σώμα, το λιμενικό σώμα και όλες τις κρατικές υπηρεσίες και τους κοινωφελείς οργανισμούς (Δ.Ε.Η., Ο.Τ.Ε., Ε.ΥΔ.Α.Π. κτλ.) και όλους τους πολίτες της χώρας. Η κύρια αποστολή της Πολιτικής Άμυνας είναι η λήψη μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία του πληθυσμού και των βασικών υποδομών της χώρας από τις συνέπειες ενός πολέμου, όπως:

- η ενημέρωση του κοινού (συναγερμός, καταφύγια, προφυλάξεις κτλ.),
- η διάσωση ανθρώπων και η παροχή πρώτων βοηθειών,
- η προστασία βασικών υποδομών και εγκαταστάσεων,
- η κατάσβεση πυρκαγιών,
- η απολύμανση χώρων και περιοχών από χημικές ή ραδιενεργές ουσίες κτλ.

Το κράτος, εκτός από την προστασία εν καιρώ πολέμου, φροντίζει να προστατέψει τους πολίτες του και εν καιρώ ειρήνης από φυσικές ή τεχνολογικές καταστροφές.

Για τον σκοπό αυτόν έχει οργανώσει την Πολιτική Προστασία. Η κύρια αποστολή της Πολιτικής Προστασίας είναι η προστασία του πληθυσμού και των βασικών υποδομών της χώρας από τις συνέπειες φυσικών ή τεχνολογικών καταστροφών, σε καιρό ειρήνης.

Φυσικές καταστροφές, που προκαλούνται από:

- Γεωλογικά φαινόμενα όπως: σεισμοί, κατολισθήσεις / καθιζήσεις, εκρήξεις ηφαιστείων κτλ.
- Δασικές πυρκαγιές.
- Ακραία καιρικά φαινόμενα όπως: πλημμύρες, χιονοπτώσεις και παγετοί, καταιγίδες, καύσωνες κτλ.

Τεχνολογικές καταστροφές, που προκαλούνται από: χημικά ατυχήματα σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις, μεταφορά επικίνδυνων εμπορευμάτων κτλ.

Κάθε χώρα αντιμετωπίζει καταστροφές που προέρχονται από διάφορες αιτίες. Εκτός από τον πόλεμο, κυριότερες αιτίες είναι οι εξής: σεισμοί, κατολισθήσεις / καθιζήσεις, δασικές πυρκαγιές, πλημμύρες, έντονα καιρικά φαινόμενα, ηφαίστεια, τεχνολογικά ατυχήματα, άνθρακας.

Η πολιτεία έχει δημιουργήσει το Γενικό Σχέδιο Πολιτικής Προστασίας με τη συνθηματική λέξη «Ξενοκράτης». Ο σκοπός του είναι η διαμόρφωση ενός συστήματος αποτελεσματικής αντιμετώπισης καταστροφικών φαινομένων για την προστασία της ζωής, της υγείας και της παρουσίας των πολιτών, καθώς και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Στο σχέδιο «Ξενοκράτης» καθορίζονται:

- Τα είδη των καταστροφών και οι αντίστοιχοι όροι πολιτικής προστασίας.

- Οι κατευθύνσεις σχεδίασης και η δράση σε Υπουργεία, Περιφέρειες, Δήμους, Κοινότητες.
- Η έγκαιρη κινητοποίηση και ο συντονισμός του ανθρώπινου δυναμικού και των μέσων.
- Η δημιουργία διοικητικής μέριμνας για την αντιμετώπιση προβλημάτων τόσο των επιχειρησιακών δυνάμεων, όσο και των πληγέντων πολιτών.

Οι υπηρεσίες της Πολιτικής Άμυνας και της Πολιτικής Προστασίας δρουν προληπτικά και κατασταλτικά. Ειδικότερα:

Προληπτικά, όπως είναι η κατάρτιση σχεδίων, η ενημέρωση του πληθυσμού, η κατασκευή καταφυγίων, αντιπλημμυρικών έργων, έργων δασοπροστασίας κ.ά.

Κατασταλτικά, όπως είναι η αντιμετώπιση προβλημάτων που έχουν προκύψει είτε από πόλεμο είτε από φυσική και τεχνολογική καταστροφή.

Στο Υπουργείο Εσωτερικών υπάρχει η **Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας**, που είναι αρμόδια για την πολιτική προστασία. Η προετοιμασία και η συνεργασία της πολιτείας και των πολιτών είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση καταστροφών, τόσο σε περίπτωση ειρήνης όσο και σε περίπτωση πολέμου. Οι πολίτες δεν πρέπει να ξεχνούν ότι το προλαμβάνει είναι προτιμότερο από το θεραπεύειν.

Εκτός από τον εθνικό υπάρχει και ο **ευρωπαϊκός μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας**, που διευκολύνει τη συνεργασία για την αντιμετώπιση καταστροφών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Οι χώρες που συμμετέχουν στον μηχανισμό συνενώνουν τους πόρους που καθεμιά από αυτές μπορεί να διαθέσει για χώρες που έχουν πληγεί από καταστροφές ανά τον κόσμο. Από τη στιγμή

που θα ενεργοποιηθεί, ο μηχανισμός αυτός συντονίζει την παροχή βοήθειας εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επιπλέον, επειδή υπάρχουν διαφορές στην Πολιτική Προστασία και στην Πολιτική Άμυνα των διαφόρων κρατών, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει αναλάβει πρωτοβουλία με τους εξής στόχους:

- Προώθηση αντίληψης / αίσθησης ασφάλειας στους ανθρώπους της νέας γενιάς και αντικατάσταση του φόβου με μια κουλτούρα προετοιμασίας.
- Δημιουργία κοινής βάσης γνώσεων με τις καλύτερες εμπειρίες και διάδοση της βάσης αυτής σε πολλές γλώσσες για να επωφεληθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι άνθρωποι.

-Νόμος 3013/2002 Περί Πολιτικής Προστασίας.

Είναι ο νόμος που ρυθμίζει τα ζητήματα ασφάλειας του πολίτη και της Πολιτικής Άμυνας.

Η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας έχει την ιστοσελίδα

<http://www.civilprotection.gr/el>

όπου υπάρχουν πληροφορίες για προβλέψεις επικίνδυνων καιρικών φαινομένων, περιοχών που είναι πιθανόν να ξεσπάσει πυρκαγιά κτλ.

Ταξιδεύετε σε χώρα της Ε.Ε;
σε ΕΚΤΑΚΤΗ ΑΝΑΓΚΗ

Καλέστε

112

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ**

**Λειτουργεί σε όλα τα
κράτη-μέλη της Ε.Ε.**

ΧΩΡΙΣ ΧΡΕΩΣΗ

✓ Σας συνδέει με τις
υπηρεσίες έκτακτης
ανάγκης της χώρας
που βρίσκεστε

- ✓ Από σταθερό, κινητό, δημόσια τηλεφωνική συσκευή
- ✓ Με δυνατότητα εντοπισμού της θέσης του καλούντος

**ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ**

www.civilprotection.gr

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ &
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ**

-«112» είναι ο Ευρωπαϊκός Αριθμός Έκτακτης Ανάγκης:

- Δημιουργήθηκε για να εξυπηρετεί σε **24ωρη βάση** τους πολίτες σε περιπτώσεις που χρειαστούν βοήθεια.

- Σε όποια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρειαστείτε βοήθεια όπως π.χ. αστυνομίας, πυροσβεστικής, ασθενοφόρου **ΕΚΑΒ** ή λιμενικού καλέστε το **112**.
- Στην τηλεφωνική σας κλήση θα απαντήσει αμέσως εξειδικευμένο προσωπικό με το οποίο μπορείτε να επικοινωνήσετε σε μια από τις κύριες ευρωπαϊκές γλώσσες.
- Η κλήση στο 112 από σταθερό ή κινητό τηλέφωνο, από τηλεφωνικό θάλαμο ή υπαίθρια τηλεφωνική συσκευή με κερματοδέκτη ή καρτοδέκτη είναι **χωρίς χρέωση**.

Ο Εγκέλαδος, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ήταν Γίγαντας.

Μέτρα για πριν και μετά τον σεισμό:

Προληπτικά πριν τον σεισμό:

- Στερεώστε γερά στους τοίχους τα ράφια και τις βιβλιοθήκες.

- Τοποθετείστε τα βαριά αντικείμενα στα χαμηλότερα ράφια.

- Προμηθευτείτε φορητό ραδιόφωνο με μπαταρίες, φακό και βαλιτσάκι πρώτων βοηθειών.

Όταν γίνει σεισμός, αν είστε μέσα στο σπίτι:

- Διατηρείστε την ψυχραιμία σας.
- Καλυφθείτε κάτω από κάποιο ανθεκτικό έπιπλο (τραπέζι, γραφείο, θρανίο), γονατίστε και κρατήστε με τα χέρια σας το πόδι του.
- Απομακρυνθείτε από μεγάλες γυάλινες επιφάνειες (παράθυρα, γυάλινα χωρίσματα) ή έπιπλα και αντικείμενα που μπορεί να σας τραυματίσουν.

Μετά τον σεισμό, αν είστε μέσα στο σπίτι:

- Προετοιμαστείτε για τυχόν μετασεισμούς.
- Εκκενώστε το κτήριο από το κλιμακοστάσιο, αφού πρώτα κλείσετε τους διακόπτες του ηλεκτρικού ρεύματος, του φυσικού αερίου και του νερού.
- Καταφύγετε σε ανοιχτό και ασφαλές χώρο, ακολουθείστε τις οδηγίες των αρχών και μην δίνετε σημασία σε φημολογίες.

(www.oasp.gr)

7.10 Ο ψηφιακός πολίτης

Η Τεχνολογία των Επικοινωνιών και των Πληροφοριών (Τ.Π.Ε.) οδήγησε στην έκρηξη της επικοινωνίας. Η επικοινωνία χαρακτηρίζει κάθε τομέα της κοινωνίας, οπότε ίσως ορθώς γίνεται λόγος για κοινωνία της επικοινωνίας. Όμως, η τεχνολογία δεν δημιουργεί «κοινωνία», διότι η κοινωνία δεν οργανώνεται με βάση την τεχνολογία, αλλά με βάση τις σχέσεις και τις αξίες.

Η κοινωνία των πληροφοριών, ο ψηφιακός κόσμος, είναι παρών και, σύμφωνα με τον Ν. Νεγρεπόντη, θα επικρατήσει, διότι δεν υπάρχει κανένα όριο ταχύτητας στην κοινωνία των πληροφοριών. Επίσης, ο Μ. Δερτούζος, αναφέρει ότι «η τεχνολογία είναι εξίσου απεριόριστη με την ανθρώπινη φαντασία».

Υπάρχουν προγράμματα στο διαδίκτυο που σε ταξιδεύουν σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου. Και το ερώτημα είναι: αυτή η εποπτεία του κόσμου, από τον κάθε πολίτη του κόσμου, μπορεί να αλλάξει την αντίληψή του για τον κόσμο;

Το διαδίκτυο ξεκίνησε έτσι, χωρίς πρόγραμμα. Ελεύθερο σε όλους, χωρίς περιορισμούς. Ξεκίνησε ως δίκτυο επιστημόνων και βήμα ιδεών, και εξελίχθηκε σε παγκόσμιο δίκτυο ενημέρωσης, ψυχαγωγίας, επικοινωνίας κτλ., αλλά και ως βήμα άμεσης δημοκρατίας.

Στην ψηφιακή εποχή τα πάντα θα είναι σε ψηφιακή μορφή. Ήδη σχολεία, δήμοι, κράτη, επιχειρήσεις λειτουργούν και ψηφιακά.

Το μεγάλο πλεονέκτημα είναι ότι όλοι μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση στον παγκόσμιο ιστό.

Είναι γεγονός ότι στην εποχή του διαδικτύου ολοένα και περισσότεροι πολίτες, είτε μόνοι είτε ως ομάδες

δημιουργούν δίκτυα και οργανώνονται σε κοινότητες με στόχο να συμμετέχουν στα πολιτικά δρώμενα. Κάνουν προτάσεις, αλλά, κυρίως, ελέγχουν και απαιτούν διαφάνεια από όλους: Βουλή, κυβέρνηση, κόμματα, πολιτικούς. Έτσι οι πολίτες αλλάζουν την πολιτική, επιδρούν στην «Ημερήσια Διάταξη», επηρεάζουν το πολιτικό γίγνεσθαι.

Στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας, ο σημερινός μαθητής και αυριανός ψηφιακός πολίτης για να συμμετέχει ελεύθερα και υπεύθυνα χρειάζεται να έχει και γνώση και ικανότητα διαχείρισης της πληροφορίας. Εν προκειμένω, οι Τ.Π.Ε. μπορούν να βοηθήσουν στην προώθηση της δημοκρατίας. Ειδικότερα οι πολίτες μπορούν:

α) Να ψηφίζουν σε κάθε είδους εκλογές ή δημοψηφίσματα από το σπίτι τους μέσω του Η/Υ ή από ειδικά μηχανήματα που θα είναι εγκατεστημένα σε κεντρικά σημεία της πόλης (όπως π.χ. τα Α.Τ.Μ. των τραπεζών).

β) Να ασκούν δημόσιο έλεγχο. Αυτό συμβαίνει όταν υπάρχει πλήρης δημοσιότητα και διαφάνεια στις δημόσιες υποθέσεις. Δηλαδή, κάθε πολίτης που αναλαμβάνει δημόσιο αξίωμα, στην αρχή και στο τέλος της θητείας του, υφίσταται τον προβλεπόμενο έλεγχο. Η δημοσίευση του «πόθεν έσχες», των προκηρύξεων διαγωνισμών του δημοσίου, αποφάσεων και εγκυκλίων στο διαδίκτυο δίνει τη δυνατότητα άμεσου ελέγχου από τους ενδιαφερόμενους.

Βέβαια, για να εφαρμοστεί η ηλεκτρονική δημοκρατία χρειάζονται και ορισμένες προϋποθέσεις, όπως:

Πρώτον, η ύπαρξη αναγκαίας τεχνολογίας. Αυτή υπάρχει. Ήδη έχουν γίνει πειραματικές εφαρμογές σε

Η.Π.Α., Ελλάδα, κτλ., για ηλεκτρονικά δημοψηφίσματα, ηλεκτρονικές συνελεύσεις πολιτών, κτλ. Είναι λοιπόν εφικτό και το κόστος είναι μικρό.

Δεύτερον, η ύπαρξη αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης. Γι' αυτό χρειάζεται και στην Ελλάδα η δημιουργία μιας σύγχρονης, ευέλικτης και αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Τρίτον, η ύπαρξη αντικειμενικής ενημέρωσης για τα υπό συζήτηση θέματα. Δεδομένου ότι υπεύθυνος πολίτης είναι ο ενημερωμένος πολίτης, η ενημέρωση είναι προϋπόθεση της δημοκρατίας. Και επειδή, τόσο η έλλειψη ενημέρωσης, όσο και η ακατάσχετη ενημέρωση έχουν ως αποτέλεσμα την μη ενημέρωση, χρειάζεται να καθιερωθούν τρόποι ώστε ο πολίτης να ενημερώνεται (π.χ. ραδιοτηλεοπτικός σταθμός Βουλής).

Η τεχνολογία των επικοινωνιών και πληροφοριών μπορεί να συμβάλλει στην μεγαλύτερη ελευθερία και δημοκρατία. Αλλά, η ίδια τεχνολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τους εχθρούς της ελευθερίας και της δημοκρατίας.

Ο πολίτης μπορεί να έχει άμεση και πλήρη ενημέρωση για ο,τιδήποτε, οποτεδήποτε, οπουδήποτε. Όμως, ήδη ο όγκος πληροφοριών που διακινείται στο διαδίκτυο είναι τεράστιος. Πραγματικός κατακλυσμός πληροφοριών. Η προσπάθεια για απελευθέρωση του ανθρώπου από τους περιορισμούς της πληροφορίας φαίνεται πως οδηγεί στην υποδούλωσή του. Τέλος, ο ψηφιακός πολίτης της ηλεκτρονικής δημοκρατίας έχει πολλές δυνατότητες. Μπορεί να ψηφίζει από τα πιο μικρά ως τα πιο μεγάλα και μάλιστα από την πολυθρόνα του σπιτιού του. Είναι παρών μέσω διαδικτύου αλλά απών από την άμεση επι-κοινωνία. Και αυτή η εξ αποστάσεως συμμετοχή

οδηγεί σε **κοινωνική απομόνωση**. Η αντίφαση είναι εμφανής: από τη μια μεριά το διαδίκτυο διευρύνει τα όρια του κόσμου, με ταξιδεύει παντού, στην άλλη άκρη του κόσμου, ενώ από την άλλη περιορίζει τα όρια του κόσμου, με καθηλώνει μπροστά στην οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Ποια είναι η επίπτωση του διαδικτύου στη δημοκρατία; Κάποιοι υποστηρίζουν ότι το διαδίκτυο εμβαθύνει τη δημοκρατία. Για πρώτη φορά στην ιστορία, ο πολίτης μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του για τόσα πολλά θέματα μέσω δημοψηφισμάτων. Έτσι, το διαδίκτυο προσφέρει μοναδικά **πλεονεκτήματα**, όπως:

- Όποιος έχει πρόσβαση μπορεί ν' αναζητεί όποιες πληροφορίες θέλει και, επιπλέον, να τις διοχετεύει όπου θέλει.
- Κάθε χρήστης μπορεί να εκφράσει/διατυπώσει τις απόψεις του, είτε φτιάχνοντας δική του ιστοσελίδα, είτε συμμετέχοντας σε συζητήσεις μέσω διαδικτύου.

Κάποιοι άλλοι, έχουν αντίθετες απόψεις, και επισημαίνουν τα **μειονεκτήματα** του διαδικτύου όπως:

- Η δυνατότητα πληροφόρησης και έκφρασης γνώμης δεν αρκεί. Η δυνατότητα για «απεριόριστη» πληροφόρηση, ουσιαστικά σημαίνει αδυναμία πληροφόρησης. Επιπλέον, δεν έχουν όλοι αυτή τη δυνατότητα (ψηφιακός αναλφαβητισμός).
- Η μείωση της συμμετοχής και η απομόνωση. Η αντικατάσταση της πραγματικότητας από την εικονική πραγματικότητα οδηγεί στην ψευδή αντίληψη

της πραγματικότητας και εν τέλει σε κοινωνική απομόνωση.

Άγνωστος, Νησιώτικο υπέρθυρο (Φεγγίτης), Εθνική Πινακοθήκη.

Χρύσα (Βαρδέα), Multiple, Εθνική Πινακοθήκη.

Οι δυνατότητες που ανοίγει στην ανθρωπότητα το διαδίκτυο ξεπερνούν κάθε φαντασία.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η πολιτική και οι πολιτικοί εισέρχονται στο διαδίκτυο. Χρησιμοποιούν ένα επιπλέον μέσο επικοινωνίας. Δεδομένου ότι ο αριθμός των επισκεπτών στο διαδίκτυο αυξάνεται συνεχώς, η πολιτική και οι πολιτικοί συμμετέχουν

σε αυτό. Και αυτό μάλλον σημαίνει πως όσο αυξάνεται η συμμετοχή στο διαδίκτυο, στην εικονική πραγματικότητα, τόσο μειώνεται η συμμετοχή στην πραγματικότητα. Οι συγκεντρώσεις των πολιτών και ο ζωντανός διάλογος μεταξύ τους μετατρέπεται σε συζητήσεις σε ηλεκτρονικά forum. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι μετέχοντες σε ένα forum συζήτησης στο διαδίκτυο είναι ανώνυμοι, δεν έχουν ταυτότητα, δεν αφήνουν ίχνη μέσω των οποίων μπορούν να εντοπισθούν. Επίσης, συμμετοχή στο διαδίκτυο δεν σημαίνει συμμετοχή σε κάποια άλλη διάσταση, στην οποία δεν ισχύουν οι νόμοι της πολιτείας. Οι βρισιές, οι απειλές, η ανάρτηση φωτογραφιών χωρίς τη συγκατάθεση του εικονιζόμενου προσώπου κτλ. είναι πράξεις που διώκονται από τον νόμο. Γι' αυτό χρειάζεται να γίνει ενημέρωση στους μαθητές και τις μαθήτριες για την ορθή χρήση του διαδικτύου προκειμένου να μην αντιμετωπίσουν προβλήματα.

7.11 Το μέτρο στη ζωή μας

Στην αρχαιοελληνική γραμματεία, παρόμοια σημασία με το «μέτρον άριστον» έχει και η έκφραση «μηδέν άγαν», που σημαίνει: ούτε μία πράξη μας να μην είναι υπερβολική, κανένα πράγμα να μην είναι υπερβολικό (Πίνδαρος, Αισχύλος, Πλάτωνας κτλ.). Επίσης, ο Αριστοτέλης θεωρεί το μέτρο, τη μεσότητα, ως την απουσία της έλλειψης και της υπερβολής.

Στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία το μέτρο είχε μεγάλη σημασία. Και από τη φιλοσοφία πέρασε ως αίτημα στην καθημερινή ζωή. Αίτημα, ώστε η ατομική και συλλογική ζωή να ακολουθεί το μέτρο σε όλους τους τομείς. Ειδικότερα:

Στην κοινωνία το μέτρο είχε ως αναφορά την οργάνωση της συλλογικής ζωής, το αίτημα για ισότιμες σχέσεις και για αξιοκρατική κοινωνία.

Στην πολιτική το μέτρο αναφέρεται στις πολιτικές επιλογές των πολιτών και των πολιτικών.

Στη φιλοσοφία το μέτρο αναφέρεται ως κριτήριο μεταξύ καλού και κακού, ηθικού και ανήθικου, δίκαιου και άδικου κτλ.

Στη θρησκεία το μέτρο αναφέρεται στη σχέση των ανθρώπων με τη θρησκεία, ώστε να αποφεύγεται η θρησκοληψία και ο φανατισμός.

Όμως, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι, που έμειναν στην ιστορία, επειδή ξεπέρασαν το μέτρο και, συνήθως, θυσιάστηκαν. Θυσιάστηκαν για τις αξίες. Ο Σωκράτης για να τηρήσει τον νόμο, ο Ρήγας Φεραίος για την ελευθερία, ο Ρωμαίος και η Ιουλιέτα για τον έρωτα κτλ. Επίσης, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που υπερβαίνουν το

μέτρο πιστεύοντας και κάνοντας πράξη κάποιες αξίες, όπως η δικαιοσύνη, η φιλία, η αγάπη της μάνας, η αγάπη του δασκάλου στον μαθητή κτλ. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν χρειάζεται το μέτρο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δηλαδή όταν υπηρετείται μια κοινωνική αξία, η υπέρβαση του μέτρου, η προσωπική θυσία, υπηρετεί την κοινωνία. Γι' αυτό και η κοινωνία αναγνωρίζει και τιμά αυτές τις θυσίες.

Στη σημερινή πραγματικότητα φαίνεται πως υπάρχει παραβίαση του μέτρου σε πολλούς τομείς της ατομικής και κοινωνικής ζωής. Μήπως λοιπόν έχουμε χάσει την αίσθηση του μέτρου; Ο άπληστος επαγγελματίας, ο ντοπαρισμένος αθλητής, ο απατεώνας έμπορος, ο γιατρός που παίρνει φακελάκι, ο εφοριακός που παίρνει τη μίζα, ο αγρότης που ραντίζει και την επόμενη πουλάει το προϊόν του, ο εργολάβος που χτίζει άσχημα και αντισοικονομικά κτήρια, ο αδιάφορος συνάνθρωπος, ο δήμαρχος και ο πολιτικός που για λόγους ψηφοθηρίας αυξάνουν τους συντελεστές δόμησης κ.ο.κ., μήπως έχουν συμπεριφορές που υπερβαίνουν το μέτρο προς όφελος του ατομικού συμφέροντος; Επίσης, η μουσική στη διαπασών, η παραβίαση του Κ.Ο.Κ., η άσκηση βίας προς τους συνανθρώπους μας, η εκμετάλλευση του αδύνατου από τον δυνατό, η ρύπανση των δημόσιων χώρων δείχνουν, υπό μία έννοια, έλλειψη της αίσθησης του μέτρου.

Από τα παραδείγματα αυτά φαίνεται πως χρειάζεται μέτρο στην προσωπική και συλλογική ζωή μας.

Για τους αρχαίους Έλληνες, η υπέρβαση του μέτρου συνιστά την ύβρη, που έχει ως συνέπεια την τιμωρία αυτού ή αυτών που υπερέβησαν το μέτρο. Επομένως, ζητούμενο είναι η τήρηση του μέτρου για να

διατηρούμε την προσωπική και συλλογική μας ισορροπία και πρόοδο.

Ένα παράδειγμα: το μέτρο στις κατασκευές κτηρίων

Αν δοθεί προτεραιότητα στην άνευ όρων ανάπτυξη και στην κερδοσκοπία, τότε φτιάχνονται κτήρια που δεν υπηρετούν τις ανθρώπινες ανάγκες και δημιουργούν πόλεις απάνθρωπες.

Το τεχνητό και συγχρόνως απάνθρωπο περιβάλλον δημιουργεί άγχος και επιθετικότητα. Γι' αυτό ένα ανθρώπινο κτήριο και μια βιώσιμη πόλη βλέπει τον κόσμο με έναν άλλο τρόπο, με βιοφιλία, που σημαίνει ότι η ποιότητα της ζωής εξαρτάται από τη γεωμετρία του περιβάλλοντος.

Επομένως, για τις κατασκευές των κτηρίων και για τις πόλεις χρειάζεται:

- Η ισορροπία στη σχέση ανθρώπου–φύσης.
- Η κλίμακα του ανθρώπινου σώματος, έμφαση στις μικρές κλίμακες.
- Η δυνατότητα κοινωνικών σχέσεων.
- Η πρόσβαση στο έδαφος, σε νερό, φως κτλ

Ναός του Παρθενώνα, Ακρόπολη Αθηνών. Η ενσάρκωση της έννοιας του μέτρου στην αρχιτεκτονική.

Κλεόβουλος: Μέτρον άριστον.

Μηδέν άγαν. Ουκ εν τω πολλώ το ευ.

Μένανδρος: Κακόν το μη έχειν, κακόν δε το έχειν πλείστα.

Πυθαγόρας: Κανείς δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέτρο, ούτε στους κόπους ούτε στο φαγητό.

«Το μέτρο (η μεσότητα) είναι σχετικά με όλα αξιέπαινη, ενώ οι ακρότητες δεν είναι μήτε σωστές, μήτε αξιέπαινες, αλλά άξιες κατηγορίας.»

(Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια)

«Στην αρετή, στην ηθική, στο θάρρος, είναι καλύτερα να ξεπερνάς τους στόχους σου παρά να μένεις πίσω.»

(Θερβάντες, Δον Κιχώτης)

Δημήτρης Μυταράς, Σύνθεση, Εθνική Πινακοθήκη.

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Σπίτια της Αθήνας, 1927-1928, Εθνική Πινακοθήκη.

Η διάσταση λόγων και πράξεων είναι χαρακτηριστικό της απουσίας μέτρου στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Οι πολίτες διαμαρτύρονται για τους κυβερνώντες, όμως οι ίδιοι δεν θέλουν να συμμετάσχουν στα κοινά. Ο «πολίτης θεατής» που παρακολουθεί την πολιτική από την τηλεόραση και απλώς την σχολιάζει δεν μπορεί, εκ των πραγμάτων, να αλλάξει την πολιτική. Ο σχολιασμός δεν είναι πολιτική δράση.

Ποιος είναι ο Έλληνας; Μεταξύ άλλων «είναι αυτός που αυτοαποκαλείται δημοκράτης, αλλά στο σπίτι του συμπεριφέρεται σαν σατράπης. Είναι αυτός που επικαλείται την ανάγκη της αλλαγής στο σύστημα και στα πάντα, αλλά εννοεί να αρχίσει η αλλαγή από τον γείτονά του και φυσικά να μην θίξει σε καμιά περίπτωση τον ίδιο». (Μανωλεδάκης Ι., άρθρο, εφ. Τα Νέα, 17 Νοεμβρίου 1984).

Πολλοί συμπολίτες μας έρχονται στην πράξη σε αντίθεση με αυτά στα οποία θεωρητικά συμφωνούν. Αυτός ο πολίτης:

- **Είναι κατά της φοροδιαφυγής, αλλά ο ίδιος δεν εκδίδει ή δεν ζητά αποδείξεις.**
- **Απαιτεί τα πάντα από το κράτος και τα κόμματα, αλλά ο ίδιος αποφεύγει κάθε συμμετοχή στην πολιτική.**

Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

Α' ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

___ Πολίτης είναι αξίωμα με απεριόριστη διάρκεια.

___ Ο άνθρωπος οφείλει να διαχειρίζεται και να εξουσιάζει τη φύση.

___ Το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας επιθεωρεί τους εργαζόμενους.

___ Ο παγκόσμιος πολίτης έχει οικουμενική συνείδηση.

___ Για τις κατασκευές των κτηρίων και για τις πόλεις χρειάζεται η ισορροπία στη σχέση ανθρώπου-φύσης.

1β. Ο ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης μπορεί (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

α. Να κυβερνάει και να κυβερνιέται.

β. Να είναι κοσμοπολίτης.

γ. Να συμμετέχει στα κοινά.

δ. Να έχει οικουμενική συνείδηση.

ε. Όλα τα παραπάνω.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

A' στήλη

1. Εθνική Άμυνα
2. Πολιτική Άμυνα
3. Πολιτική Προστασία
4. Σχέδιο Πολιτικής Προστασίας

B' στήλη

- _____ Σχέδιο «Ξενοκράτης»
_____ ένοπλεςδυνάμεις
_____ σε καιρό πολέμου
_____ σε καιρό ειρήνης

2α. Αναφέρατε τέσσερις αρχές της περιβαλλοντικής αγωγής.

2β. Εξηγήστε την αρχή της αειφορίας.

B' ΟΜΑΔΑ

1α. Ποια τα μέτρα πρόληψης των τροχαίων ατυχημάτων;

1β. Ποια η διαφορά άμεσων και έμμεσων φόρων;

2α. Αναλύστε τη φράση «καταναλώνω, άρα υπάρχω».

2β. Εξηγήστε δύο από τις τέσσερις κατηγορίες δικαιωμάτων που περιέχει η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού.

Επιπλέον:

- Εξηγήστε με ποιους τρόπους η ηλεκτρονική δημοκρατία μπορεί να προωθήσει την άμεση δημοκρατία.
- Γιατί χρειάζεται στη ζωή μας η εφαρμογή του μέτρου και πότε χρειάζεται η υπέρβασή του;
- Συζήτηση για τις κατασκευές των κτηρίων και για τις πόλεις με βιοφιλία.

Βασική ορολογία

-άμεση δημοκρατία: το πολίτευμα το οποίο ίσχυσε στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι πολίτες άρχουν και άρχονται κατά σειράν, όλοι συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής).

-αμυντικός εθνικισμός (πατριωτισμός): είναι η αγάπη και η αφοσίωση προς την πατρίδα, δεν έχει επεκτατικές βλέψεις, αλλά προασπίζεται το δικό του εθνικό έδαφος, τον πολιτισμό του, τις παραδόσεις του, την ταυτότητά του.

-ανταγωνιστική επιχείρηση / οικονομία: επιχείρηση / οικονομία, που παράγει αγαθά και υπηρεσίες, που μπορούν να ανταγωνιστούν αγαθά και υπηρεσίες από άλλες επιχειρήσεις/οικονομίες (άλλες χώρες).

-ανταγωνιστικό προϊόν: ποιοτικό και σε καλή τιμή προϊόν, για τον αγοραστή-πελάτη, ώστε να το προτιμά σε σχέση με άλλα ομοειδή προϊόντα. Και αυτό πρέπει να αποτελεί τον κύριο στόχο κάθε επιχείρησης.

-αντιπραγματισμός: ανταλλαγή πράγματος αντί πράγματος.

-αρχή επικουρικότητας: σύμφωνα με αυτήν, η Ε.Ε. δρά μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη-μέλη, και συνεπώς δύνανται, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.

-άρχειν και άρχεσθαι: η ικανότητα του πολίτη να κυβερνά και να κυβερνάται.

-βιοποικιλότητα: η ύπαρξη πολλών ειδών ζώων και φυτών.

-Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας: αρμόδια υπηρεσία για την οργάνωση της πολιτικής άμυνας (εν καιρώ πολέμου) και της πολιτικής προστασίας (εν καιρώ ειρήνης) με στόχο την ασφάλεια των πολιτών.

-«Δια βίου Εκπαίδευση»: η εκπαίδευση που συντελείται σε ολόκληρη τη ζωή. Οι ταχύτερες αλλαγές σε όλους τους τομείς επιτάσσουν την διαρκή εκπαίδευση.

-δημόσιο έλλειμμα: το δημόσιο έλλειμμα υπάρχει όταν τα δημόσια έσοδα είναι μικρότερα από τα δημόσια έξοδα.

-εθελοντισμός: η οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς την απαίτηση ανταλλάγματος.

-εθνικισμός: είναι η αποκλειστική προσήλωση προς την ιδέα του έθνους, στη διάκριση και στην υπεροχή του δικού μου έθνους. Όταν ο εθνικισμός έχει επεκτατικές βλέψεις και διάθεση επιβολής σε άλλα έθνη μετατρέπεται σε σωβινισμό.

-ελληνορθόδοξη παράδοση: περιλαμβάνει τη γλώσσα, τη νοοτροπία, τους θεσμούς, την ορθοδοξία. Περιλαμβάνει τον ελληνικό πολιτισμό, όπως διαμορφώθηκε από την αρχαία Ελλάδα μέχρι τις μέρες μας. Αρχαία Ελλάδα, Βυζάντιο και Ορθοδοξία αποτελούν το τρίπτυχο της Ελληνορθοδοξίας.

-εμπορικό ισοζύγιο της χώρας: περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων, δηλαδή πόσα προϊόντα εισάγει και πόσα προϊόντα εξάγει η χώρα.

-εμπιστοσύνη: σημαίνει πίστη, αξιοπιστία, σεβασμός,

σε όλο το πλέγμα σχέσεων που αναπτύσσονται στις σχέσεις των ανθρώπων. Είναι από τις πιο απαραίτητες αξίες για τις σχέσεις κράτους–επιχείρησης–εργαζομένων και για την πρόοδο των εργαζομένων και της επιχείρησης.

-ένταξη: είναι η διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, κυρίως μέσω της προώθησής τους στην απασχόληση.

-εξωστρέφεια επιχειρήσεων: οι επιχειρήσεις που έχουν στραμμένο το ενδιαφέρον τους προς ξένες αγορές, που παράγουν προϊόντα ανταγωνιστικά σε σχέση με άλλες ομοειδείς επιχειρήσεις του εξωτερικού.

-επιθετικός εθνικισμός (ιμπεριαλισμός): δηλώνει την προσπάθεια επέκτασης και επιβολής ενός έθνους σε άλλα έθνη.

-επιταγή: είναι έγγραφο, με το οποίο, αυτός που έχει χρήματα στην τράπεζα δίνει εντολή στην τράπεζα να πληρώσει το ποσό που αναγράφεται στον κομιστή της επιταγής. Η επιταγή είναι πληρωτέα εν όψει, δηλαδή με την εμφάνισή της στο γκισέ της τράπεζας.

-επιχειρείν/επιχειρηματικότητα: σημαίνει τόλμη, φαντασία, δημιουργία. Σημαίνει επιστημονικές γνώσεις και έξυπνες ιδέες που γίνονται πράξεις. Σημαίνει μετουσίωση της αβεβαιότητας σε βεβαιότητα και δράση.

-επιχείρηση: παραγωγική μονάδα που συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής (έδαφος, εργασία, κεφάλαιο), για να παράγει αγαθά και υπηρεσίες, με σκοπό το κέρδος.

-ευρωπαϊκή ιθαγένεια: η ιθαγένεια που έχουν οι ευρωπαϊοί πολίτες. Έτσι κάθε πολίτης της Ε.Ε. έχει δύο ιθαγένειες, του κράτους-μέλους και της Ε.Ε.

-Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία: δηλώνει την ένωση των Ευρωπαϊκών κρατών-πολιτειών σε μια συμπολιτεία.

-εταιρική κοινωνική ευθύνη: συνίσταται στην ενσωμάτωση, σε εθελοντική βάση, θεμάτων κοινωνικής, περιβαλλοντικής και πολιτισμικής μέριμνας στις επιχειρηματικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, καθώς και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.

-ευρωσύστημα: αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μαζί με τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ.

-ηλεκτρονική δημοκρατία: εφαρμογή της δημοκρατίας, δηλαδή ψηφοφορία για διάφορα θέματα μέσω του Η/Υ ή από ειδικά μηχανήματα που θα είναι εγκατεστημένα σε κεντρικά σημεία της πόλης.

-θεμελιώδες πολιτικό πρόβλημα: το θεμελιώδες πρόβλημα της πολιτικής είναι το ερώτημα: περισσότερη ισότητα (δικαιοσύνη) ή περισσότερη αποτελεσματικότητα; Αλλιώς, η πολιτική υπηρετεί αξίες ή συμφέροντα;

-ιθαγένεια: ο νομικός δεσμός που συνδέει ένα πρόσωπο με ορισμένο κράτος και ο οποίος συνεπάγεται δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αποκτάται είτε με βάση τη συγγένεια εξ αίματος (*ius sanguinis*) είτε με βάση τον τόπο γέννησης (*ius soli*).

-καταμερισμός εργασίας: κατανομή εργασίας σε περισσότερα πρόσωπα. Η κατανομή αρμοδιοτήτων για επιμέρους στάδια της παραγωγής σε διαφορετικά πρόσωπα

με αποτέλεσμα την περισσότερη και καλύτερη παραγωγή.

-κομματικοποίηση: η δράση υπέρ κόμματος σύμφωνα με τις κομματικές πεποιθήσεις ή τις κομματικές εντολές.

-Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση: είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα.

-κοσμοπολίτης: ο πολίτης του κόσμου.

-κοσμοπολιτισμός: για ένα κράτος σημαίνει την ύπαρξη στοιχείων και χαρακτηριστικών από πολλά μέρη του κόσμου. Για έναν πολίτη σημαίνει ότι είναι συγχρόνως πολίτης του κόσμου και πολίτης ενός κράτους.

-κρατικός παρεμβατισμός: η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία. Σκοπός του κρατικού παρεμβατισμού είναι ο περιορισμός των ανεπιθύμητων καταστάσεων που προξενεί η λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς, και κατ' επέκταση η επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων.

-κύριο οικονομικό πρόβλημα: πώς με περιορισμένους πόρους θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες; Από αυτό απορρέουν και τα άλλα οικονομικά προβλήματα.

-κοινοτικά προγράμματα: τα διάφορα προγράμματα της Ε.Ε. που έχουν στόχο την προώθηση κοινών πολιτικών (παιδεία, ανταγωνιστικότητα, περιβάλλον κτλ.).

-καινοτομία: ο πειραματισμός, η αναζήτηση, η υιοθέτηση του καινούργιου, η διαρκής προσαρμογή, η αποδοχή νέων μορφών οργάνωσης και παραγωγής είναι στοιχεία καινοτομίας, που αποτελούν παράγοντα επιτυχίας για την επιχείρηση και κινητήρια δύναμη για την οικονομία.

-κουλτούρα καινοτομίας: αναφέρεται στις βασικές αξίες και στους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους αισθάνονται, σκέφτονται και δρουν οι εργαζόμενοι της επιχείρησης και πρωτίστως τα στελέχη της. Χωρίς κουλτούρα καινοτομίας, η επιχείρηση δεν μπορεί να αναπτύξει και να επιτύχει καινοτομίες.

- κράτος: η λέξη κράτος στην αρχαία ελληνική γλώσσα σήμαινε «δύναμη». Το κράτος είναι οργανωμένη πολιτική οντότητα, η οποία σε μια καθορισμένη γεωγραφική περιοχή παράγει νόμους που οργανώνουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή.

-κώδικας δεοντολογίας και επιχειρηματικής ηθικής: σύνολο αρχών, ηθικής και κοινωνικής φύσεως, που δεσμεύουν την επιχείρηση να δραστηριοποιείται σύμφωνα με τις αρχές του.

-Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (Μ.Κ.Ο.): οργανώσεις κυρίως με ανθρωπιστικό χαρακτήρα. Δρουν με βάση τις αρχές της συνεργασίας και της αλληλεγγύης και με βάση το δικαίωμα παρέμβασης υπέρ των αδυνάτων.

-νόμος της ζήτησης: όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, η ζητούμενη ποσότητα μειώνεται. Και αντίθετα, όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, η ζητούμενη ποσότητα αυξάνεται. Δηλαδή, η σχέση μεταξύ τιμής και ζητούμενης ποσότητας είναι αντιστρόφως ανάλογη.

-νόμος της προσφοράς: όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, η προσφερόμενη ποσότητα αυξάνεται, και όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, η προσφερόμενη ποσότητα μειώνεται.

-ο ρυπαίνων πληρώνει: βασική αρχή στην οικολογία με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

-οδική ασφάλεια: η ασφάλεια όταν κυκλοφορούμε στους δρόμους. Οι κύριοι παράγοντες οδικής ασφάλειας είναι ο οδηγός, το όχημα, ο δρόμος, η σήμανση και ο έλεγχος.

-συντελεστές παραγωγής: το έδαφος (φυσικοί πόροι), το κεφάλαιο (μηχανήματα, κτήρια κτλ.) και η εργατική δύναμη.

-παγκοσμιοποίηση: η κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου και ανθρώπων γίνεται πλέον σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό έχει επιφέρει μεγαλύτερη επικοινωνία και μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση μεταξύ των χώρων όλου του κόσμου.

-παγκόσμιο χωριό: ο πλανήτης Γη είναι μια κουκίδα στο σύμπαν. Οι Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών έχουν ενώσει όλον τον κόσμο, οπότε γίνεται λόγος για παγκόσμιο χωριό.

-πολίτης: κάθε μέλος κράτους που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι του κράτους του οποίου έχει την ιθαγένεια. Κάθε μέλος του κράτους έχει πολιτικά δικαιώματα και κυρίως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

-πολιτικάντης: ο πολιτικός που ενδιαφέρεται για το δικό του όφελος και όχι για το όφελος του συνόλου. Είναι ο καταφερτζής, που με τον τρόπο του λέει το κατάλληλο ψέμμα, την κατάλληλη στιγμή, για να επιτύχει το στόχο του.

-πολιτική: η τέχνη και η επιστήμη της διακυβέρνησης. Η συμμετοχή / δράση του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.

-πολιτική απάθεια: η αδιαφορία για την πολική. Μερικές φορές δεν είναι αδιαφορία για την πολιτική αλλά συνειδητή επιλογή.

-πολιτική συμμετοχή: η συμμετοχή / δράση, ατομική ή ομαδική, του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.

-πολιτική τέχνη: «η αληθινή πολιτική τέχνη δεν πρέπει να ενδιαφέρεται για το ατομικό αλλά για το κοινό συμφέρον, διότι το ατομικό διασπά, ενώ το κοινό ενώνει την πολιτεία» (Πλάτων, Νόμοι).

-πολιτικές αρετές / αξίες: εκφράζουν τις πραγματικές και βαθύτερες ανάγκες των πολιτών. Αποκρυσταλλώνονται σε γενικές αρχές και ιδέες που προσανατολίζουν και καθοδηγούν τα άτομα και την κοινωνία. Επηρεάζουν τις πεποιθήσεις μας και λειτουργούν ως κατευθυντήριοι άξονες για την αξιολόγηση των εαυτών μας και των άλλων.

-πολιτικό ήθος: έχει ο πολιτικός που διαπνέεται από πολιτικές αρετές, που ασκεί την πολιτική εξουσία, σύμφωνα με τους κανόνες της πολιτικής τέχνης και επιστήμης, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

-πολιτικό κόστος: είναι η απώλεια πολιτικής δύναμης για τον πολιτικό, την κυβέρνηση, το κόμμα, όταν λογοδοτούν για λανθασμένες επιλογές. Κάθε πρόσωπο και κάθε φορέας που ασκεί πολιτική οφείλει να λογοδοτεί, δεδομένου ότι η λογοδοσία είναι βασική αρχή της δημοκρατίας.

-πολιτικό σύστημα: η συστηματική οργάνωση θεσμών, πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων που διαμορφώνουν την πολιτική βούληση της πολιτείας.

-πολιτικοποίηση: η διαδικασία εκμάθησης, διαμόρφωσης πολιτικής συνείδησης και συμμετοχής του πολίτη στα κοινά.

-πολιτικός: το πρόσωπο που συμμετέχει ενεργά σε εκλογικές αναμετρήσεις για να αντιπροσωπεύσει το λαό σε οποιαδήποτε πολιτική θέση.

-πολιτικός αναλφαβητισμός: όταν ο πολίτης δεν έχει τις απαραίτητες κοινωνικές και πολιτικές γνώσεις για να μπορεί να συμμετέχει ουσιαστικά, ελεύθερα και υπεύθυνα στα πολιτικά δρώμενα.

-πολιτισμός είναι το σύνολο των αξιών που πραγματοποιούν οι άνθρωποι στην ιστορική τους πορεία και τυγχάνουν καθολικής αναγνώρισης και αποδοχής, είναι το κοινό κτήμα που πραγματοποιούν και το οποίο μεταβιβάζουν στις επόμενες γενιές. Είναι ο τρόπος ζωής, τρόπος που διαμορφώνεται από την ιεράρχηση των αναγκών.

-πολιτισμική κληρονομιά: το σύνολο τη πολιτισμικής δημιουργίας που αφήνει κάθε γενιά στην επόμενη.

-πολιτισμική πολυμορφία: οι διάφορες μορφές πολιτισμού που δημιουργούν οι διάφοροι λαοί ή ομάδες.

-πολυφαρμακία: η κατανάλωση πολλών, συνήθως όχι απαραίτητων, φαρμάκων, με αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία.

-Σύμπραξη Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ.): είναι συμβάσεις, κατά κανόνα μακροχρόνιες, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ ενός δημόσιου και ενός ιδιωτικού φορέα με σκοπό την εκτέλεση έργων ή/και την παροχή υπηρεσιών.

-συναλλαγματική: έγγραφο, το οποίο για να είναι έγκυρο πρέπει υποχρεωτικά από τον νόμο να έχει ορισμένα στοιχεία (εντολή πληρωμής, όνομα πληρωτή, χρόνο λήξης, υπογραφή κτλ.).

-Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας: υπηρεσία του Υπουργείου Εργασίας, που ασχολείται με τον έλεγχο εφαρμογής της νομοθεσίας για την ασφάλεια και υγιεινή στον χώρο εργασίας.

-τιμή ισορροπίας: καλείται η τιμή, στην οποία η ζητούμενη ποσότητα ισούται με την προσφερόμενη ποσότητα και η αγορά βρίσκεται σε ισορροπία, και δεν υπάρχουν οικονομικές δυνάμεις (νοικοκυριά και επιχειρήσεις), που να τείνουν να την μεταβάλλουν.

-χρήμα: ο,τιδήποτε γίνεται αποδεκτό ως μέσο ανταλλαγής αγαθών και μέσο μέτρησης της ανταλλακτικής αξίας των άλλων αγαθών.

- χρηματιστήριο: η «αγορά» (αγορά και πώληση) μετοχών και ομολόγων (δανειακοί τίτλοι δημοσίου και μεγάλων επιχειρήσεων).

-ψηφιακός πολίτης: στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας, της ψηφιακής εποχής, ο πολίτης για να συμμετέχει ελεύθερα και υπεύθυνα χρειάζεται να έχει και γνώση και ικανότητα διαχείρισης της πληροφορίας, να είναι ψηφιακός πολίτης.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ και άλλες πηγές πληροφόρησης

α. Βιβλιογραφία

Ανδρούσου Α. - Ασκούνη Ν., (επ.), Πολιτισμική ετερότητα και ανθρώπινα δικαιώματα, Μεταίχμιο, Αθήνα 2011.

Αντωνοπούλου-Τρεχλή Ζ., Η πολιτική φιλοσοφία της αρχαιοελληνικής τέχνης, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2001.

Αριστοτέλους, Ηθικά Νικομάχεια, εκδ. Ζαχαρόπουλος.

Αριστοτέλους, Πολιτικά, εκδ. Ζαχαρόπουλος.

Βασιλείου Θ. Α. - Σταματάκης Ν., Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1992.

Βενιζέλος Ε., Διαχρονία και συνέργεια, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Βλάχος Γ., Η δημοκρατική κοινωνία και ο πολίτης στο κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1999.

Γεωργακόπουλος Θ. κ.ά, Εισαγωγή στην πολιτική οικονομία, Αθήνα 1982.

Γιανναράς Χρ., Πολιτισμός, το κεντρικό πρόβλημα της πολιτικής, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 1997.

Δημαράς Κ.Θ., Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1975.

Καράγεωργας Δ., Παραδόσεις δημόσιας οικονομικής, τ. Α,Β,Γ, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Καραποστόλης Β., Συμβίωση και επικοινωνία στην Ελλάδα, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1987.

Καργάκος Σ., Για μια δημοκρατία ευθύνης, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001.

Καστοριάδης Κ., Η αρχαία Ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1999.

Καστοριάδης Κ., Η Ελληνική ιδιαιτερότητα, τ. Α,Β,Γ, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011.

Κοντογιώργης Γ., Πολίτης και πολιτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003.

Λιανός Θ., Κοινωνική δικαιοσύνη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.

Λιανός Θ.-Χρήστου Γ., Πολιτική οικονομία, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1995.

Μπεκ Ούρλιχ, Τι είναι παγκοσμιοποίηση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.

Μπίκος Γ., Το βιβλίο ως διδακτικό μέσο και οι κυρίαρχοι τρόποι ανάγνωσης, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2012.

Παπανούτσος Ε., Η παιδεία, το μεγάλο μας πρόβλημα, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1976.

Πατσός Χ., Η ανάδυση του κοινωνικού και θρησκευτικού υποκειμένου, εκδόσεις Proforma, Αθήνα 2007.

Πλάτωνος, Νόμοι, εκδ. Ζαχαρόπουλος.

Πλάτωνος, Πολιτεία, εκδ. Ζαχαρόπουλος.

Τσαούσης Δ., Η κοινωνία του ανθρώπου, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1989.

Ψυρούκης Ν., Ιστορικός χώρος και Ελλάδα, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1983.

Braudel F., Υλικός πολιτισμός, οικονομία και καπιταλισμός, εκδ. Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, Αθήνα 1995.

Dahl R., Σύγχρονη πολιτική ανάλυση, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1979.

Duverger M., Εισαγωγή στην πολιτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985.

Gellner E., Έθνη και εθνικισμός, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1992.

Giddens A., Κοινωνιολογία, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002.

Heilbroner R. – Thurow L., Για την κατανόηση της μικρο-οικονομικής και μακρο-οικονομικής, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Kennedy P., Προετοιμασία για τον 21ον αιώνα, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 1994.

Sabine G., Ιστορία των πολιτικών θεωριών, εκδ. Ατλαντίς, Αθήνα.

Schwartzzenberg R., Πολιτική κοινωνιολογία, Τόμος I και II, εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1984.

β. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Πολλές ηλεκτρονικές διευθύνσεις υπάρχουν στα παραθέματα του βιβλίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦ. 5: Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ – Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ - ώρες: 6	5
5.1 Ο Δήμος – Η τοπική κοινωνία	8
5.2 Η Περιφέρεια – Η ευρύτερη κοινωνία	14
5.3 Η πολιτεία – Η πολιτική κοινότητα	22
5.4 συμπολιτεία – Η Ευρωπαϊκή Ένωση	28
5.5 Η συμμετοχή του πολίτη: από τον Δήμο μέχρι την παγκόσμια κοινότητα.....	34
5.6 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτείας	40

ΚΕΦ. 6: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ - ώρες: 5	48
6.1 Κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση	50
6.2 Φορείς κοινωνικοποίησης / πολιτικοποίησης	56
6.2.1 Η οικογένεια	56
6.2.2 Το σχολείο – η εκπαίδευση	56
6.2.3 Οι παρέες συνομηλίκων	59
6.2.4 Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας	63
6.2.5 Τα πολιτικά κόμματα.....	64
6.2.6 Ο θεσμός των Μαθητικών Κοινοτήτων	69
6.3 Ο κοινωνικός έλεγχος	75

ΚΕΦ. 7: Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ - ώρες: 11	84
7.1 Το αξίωμα του πολίτη: ελεύθερος, υπεύθυνος και ενεργός πολίτης	87
7.2 Περιβαλλοντική αγωγή	93

7.3 Αγωγή καταναλωτή	100
7.4 Αγωγή υγείας – Ασφάλεια και υγεία στον χώρο εργασίας	106
7.5 Κυκλοφοριακή αγωγή – Τροχαία ατυχήματα ...	112
7.6 Φορολογική συνείδηση	118
7.7 Κοινωνική ευαισθησία	124
Α) Τα δικαιώματα του παιδιού	124
Β) Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία	127
7.8 Ο εθελοντισμός	131
7.9 Η ασφάλεια του πολίτη – Πολιτική Άμυνα και Πολιτική Προστασία	138
7.10 Ο ψηφιακός πολίτης	145
7.11 Το μέτρο στη ζωή μας	151
Βασική Ορολογία	159
Βασική Βιβλιογραφία και άλλες πηγές πληροφόρησης	169

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.